Zivsaimnieciskās ekspluatācijas noteikumi Stāmerienas ezeram (Gulbenes novadā)

2026

Darbu izpildīja:

Matīss Žagars, projekta vadītājs

Māris Liepiņš, pētnieks

Madara Medne-Peipere, pētniece

Jana Paidere, pētniece

Noriko Mizobata, pētniece

Marta Dieviņa, pētniece

Linda Puncule, pētniece

Andris Klepers, pētnieks, sociāl-ekonomiskā ziņojuma autors

Saturs

Kopsavilkums 4
1. Ievads 5
2. Darbā izmantotie jēdzieni 6
3. Stāmerienas ezera vispārīgs raksturojums 7
3.1. Paraugu ievākšana 2026. gadā 7
4. Stāmerienas ezera ekoloģiskā kvalitāte 9
4.1. Ūdens kvalitāte 9
4.2.Mikroskopiskās aļģes 10
5. Zivju barības bāze 12
5.1. Zooplanktons 12
5.2. Zoobentoss 12
6. Zivju sabiedrība 14
6.1. Metodes 14
6.2. Rezultāti 15
7. Zivsaimnieciski nozīmīgo zivju sugu populāciju raksturojums 16
7.1. Asaris 16
7.2. Rauda 17
7.3. Plaudis 19
7.5 Līdaka 20
8. Stāmerienas ezera zivsaimnieciskā apsaimniekošana 21
8.1.Līdzšinējā apsaimniekošana un situācijas novērtējums 21
8.1.1.Apsaimniekošana 21
8.1.2.Zvejniecība 21
8.1.3.Maluzveja 22
8.1.4 Makšķerēšanas un zvejas noteikumu kontrole 22
8.2.Apsaimniekošanas ieteikumi nākotnē 22
8.2.1. Makšķerēšana 23
8.2.2. Zvejniecība 24
8.2.3. Sabiedrības iesaiste 24
9. Zivju ielaišana 26
9.1. Zandarts 26
9.2.Līdaka 27
9.3.Pārējās zivju sugas 28
10. Stāmerienas ezera zivsaimnieciskās izmantošanas noteikumi 29
Pielikumi 30

KOPSAVILKUMS

Saskaņā ar 2026. gada vasaras mērījumiem Stāmerienas ezera ūdens ekoloģiskā kvalitāte kopumā atbilst laba ekoloģiskā stāvokļa rādītājiem, saglabājoties līdzīgā līmenī ar iepriekšējiem gadiem. Savukārt zivju sabiedrībā, salīdzinot ar 2020. gada pētījumu, kopējā biomasa vērtējama kā vidēja, bet ir būtiski pieaugusi raudu un pliču biomasa, kamēr asaru biomasa ir nedaudz kritusies un lielo plēsīgo zivju īpatsvars joprojām ir zems makšķernieku un regulāru maluzvejas gadījumu spiediena dēļ.

Ezera apsaimniekošanu ieteicams saglabāt Gulbenes novada pašvaldības pārziņā, to turpinot apsaimniekot vidēji intensīvi, un gadījumā, ja ezeru nolemj attīstīt kā makšķerēšanas tūrisma galamērķi, nepieciešams izveidot vismaz 1–2 publiskas piekļuves vietas un laivu nolaišanas laipas. Iespējams izskatīt arī iespēju ezera apsaimniekošanu deleģēt biedrībai vai aģentūrai. Lai veicinātu plēsīgo zivju krājumu atjaunošanos un samazinātu karpveidīgo zivju blīvumu, ieteicams uz pieciem gadiem samazināt rūpnieciskās zvejas tīklu limitu līdz minimumam, kā arī nākotnē, pēc situācijas uzlabošanās, apsvērt licencētās makšķerēšanas ieviešanu ar stingrākiem ierobežojumiem plēsīgo zivju lomiem. Zivju krājumu papildināšanai, ņemot vērā, ka iepriekš ielaistie zandarti ezerā nav iedzīvojušies, ieteicams piesardzīgāk plānot zandartu vai vienvasaras līdaku mazuļu ielaišanu. Kontroles un pārvaldības uzlabošanai nepieciešams piesaistīt vairāk inspektoru, regulāri apkopot datus un aktīvāk iesaistīt vietējo sabiedrību.

Monitoringa ietvaros katru gadu ieteicams apkopot makšķerēšanas un noķerto zivju statistiku, trīs gadus pēc kārtas veikt ūdens fizikāli-ķīmisko un fitoplanktona monitoringu pavasarī, vasarā un rudenī, kā arī ik pēc pieciem gadiem atkārtot zivsaimniecisko kontrolzveju, lai sekotu līdzi ekosistēmas izmaiņām un zivju krājumu stāvoklim.

1. IEVADS

Gulbenes novada pašvaldība ir izvirzījusi mērķi uzlabot ezeru resursu apsaimniekošanas un pārvaldības efektivitāti. Tāpēc nepieciešams izstrādāt Stāmerienas ezera zivsaimnieciskās ekspluatācijas noteikumus saskaņā ar Ministru Kabineta 2005.gada 27.decembra noteikumiem Nr.1014, tai skaitā veicot kopējā ezera ekoloģiskā stāvokļa izvērtēšanu.

Mērķa sasniegšanai tika izvirzīti šādi uzdevumi:

1. Apkopot pieejamo informāciju - vēsturiskos datus, datus no vispārpieejamajiem datu reģistriem, monitoringa programmām, iepriekš veiktajiem pētījumiem un publikācijām, sagatavot ezera vispārīgo raksturojumu.
2. Ievākt ūdens paraugus 1-3 stacijās ezerā. Paraugā noteikt vismaz piecus parametrus (kopējais slāpeklis, fosfātjonu fosfors, kopējais fosfors, nitrātjonu slāpeklis, nitrītjonu slāpeklis). Papildus jānosaka izšķīdušais skābekļa daudzums, temperatūra un pH. Fizikāli-ķīmiskās analīzes jāveic sertificētā laboratorijā.
3. Novērtēt ezera pašreizējo ekoloģisko kvalitāti pēc bioloģiskajiem parametriem (fitoplanktons, zooplanktons, zoobentoss) un fizikāli ķīmiskajiem parametriem, noteikt un izanalizēt ezera ekoloģisko stāvokli ietekmējošos faktorus, tā piemērotību zivsaimniecībai.
4. Novērtēt zivju sugu sabiedrību (papildus augšanas ātruma un barošanās paradumu izpēte saimnieciski nozīmīgākajām zivju sugām ezerā[1]) un sniegt priekšlikumus darbībām, kas uzlabotu ihtiofaunas kvalitāti. Paraugi ievācami vienas pētnieciskās kontrolzvejas laikā izmantojot *Nordic* daudzacu žauntīklus, sekojot Eiropas standarta metodei (EN14757:2015)[2] un žauntīklus (acs izmērs 60 – 80mm) vai citai analogai metodei.

[1] Ogle, D. H. (2016). Introductory fisheries analyses with R (Vol. 32).

[2] CEN - European Committee for Standardization, 2015. Water quality – Sampling of fish with multi-mesh gillnets. Brussels, 29pp.

2. DARBĀ IZMANTOTIE JĒDZIENI

Aizsargjosla – noteikta platība, kuras uzdevums ir aizsargāt dažādus objektus no nevēlamas ārējās iedarbības, nodrošināt to ekspluatāciju un drošību, kā arī pasargāt vidi un cilvēku no kāda objekta kaitīgās ietekmes.

Bentivorās zivis – zivis, kuras galvenokārt barojas ar zoobentosu jeb piegrunts slāni apdzīvojošiem bezmugurkaulniekiem. Tādas zivis ir, piemēram, visu zivju sugu mazuļi, kā arī plauži, pliči, līņi pieauguša īpatņa stadijā.

Planktivorās zivis – zivis, kas pieauguša īpatņa stadijā barojas galvenokārt ar zooplanktonu (mikroskopiski vēžveidīgie). Tādas zivis ir, piemēram, vīķe un ausleja.

Plēsīgās zivis – zivis, kuras pieauguša īpatņa stadijā barojas ar citām zivīm. Tādas zivis ir, piemēram, asaris, zandarts, līdaka.

Rūpnieciskā zveja – darbība nolūkā iegūt zivis, izmantojot rūpnieciskus zvejas rīkus. Rūpnieciskā zveja sīkāk iedalās:

- Komerciālā zveja – zvejas tiesību izmantošana nolūkā iegūt, piedāvāt tirgū vai pārdot zivis, lai gūtu peļņu.
- Pašpatēriņa zveja – zvejas tiesību izmantošana nolūkā iegūt zivis savam patēriņam bez tiesībām tās piedāvāt tirgū, pārdot vai nodot citām personām labuma gūšanai.

Sugu sabiedrība jeb cenoze – konkrētās organismu grupas kopums kādā teritorijā (piemēram, ūdensaugu sabiedrība, zooplanktona sabiedrība u.c).

Taksons – bioloģisko sistēmu organismu klasifikācijas vienība, piemēram, dzimta, ģints, suga.

Taksonomiskais sastāvs – konstatēto taksonu veids un to skaits.

Tauvas josla – sauszemes josla gar ūdeņu krastu, kas paredzēta ar zveju vai kuģošanu saistītām darbībām un kājāmgājējiem.

3. STĀMERIENAS EZERA VISPĀRĪGS RAKSTUROJUMS

Stāmerienas ezers atrodas Gulbenes novada Stāmerienas pagastā. Tas ietilpst Daugavas upju baseina apgabalā[3]. Ūdenstilpes spoguļvirsmas platība ir 92,6 ha, vidējais dziļums ir 6,5 metri, maksimālais dziļums ir 18,7 metri, tajā atrodams Eiropas Savienības nozīmes aizsargājams biotops 3150 *Eitrofi ezeri ar iegrimušo ūdensaugu un peldaugu augāju.*[4]

Stāmerienas ezera ūdenstilpes klasifikatora kods: 42293, vidus punkta koordinātas ir 57°15'50.8", 26°52'54.6" [5]. Saskaņā ar Civillikuma 1102. pantu un I pielikumu Stāmerienas ezers nepieder publiskiem ūdeņiem[6]. Rūpnieciskā zvejas tīklu limits atbilstoši Ministru kabineta Nr. 918 "Noteikumi par rūpnieciskās zvejas tiesību nomu un zvejas tiesību izmantošanas kārtību[7]" ir 345 m.

Saskaņā ar Aizsargjoslu likumu[8] Stāmerienas ezera aizsargjoslas platums ir ne mazāk kā 300 metri. Atbilstoši Zvejniecības likuma[9] 9. pantam gar ūdenstilpes krastu ir noteikta 4 metrus plata tauvas josla, ko iedzīvotāji un makšķernieki drīkst izmantot, pārvietojoties gar ezera krastu.

3.1. Paraugu ievākšana 2026. gadā

Lai raksturotu Stāmerienas ezera ekosistēmu, hidroķīmiskie, ihtioloģiskie un zivju barības bāzes paraugi 2026. gadā ievākti dažādās ūdenstilpes horizontālajās un vertikālajās zonās ar mērķi identificēt organismu sastopamību, biomasu un sugu sastāva mainību. 2026. gada vasaras sezonā Stāmerienas ezerā tika ievākti 1 ūdens paraugs hidroķīmiskai analīzei, 1 fitoplanktona, 2 zoobentosa, 2 zooplanktona paraugs. Savukārt ihtioloģiskajai izpētei paraugu ievākšana notika 12 tīklu stacijās dažādās dziļuma zonās viscaur ūdenstilpei (1. attēls).

[3] Daugavas upju baseina apgabala apsaimniekošanas plāns. Pieejams: https://videscentrs.lvgmc.lv/lapas/udens-apsaimniekosana-un-pludu-parvaldiba

[4] https://ozols.gov.lv/pub

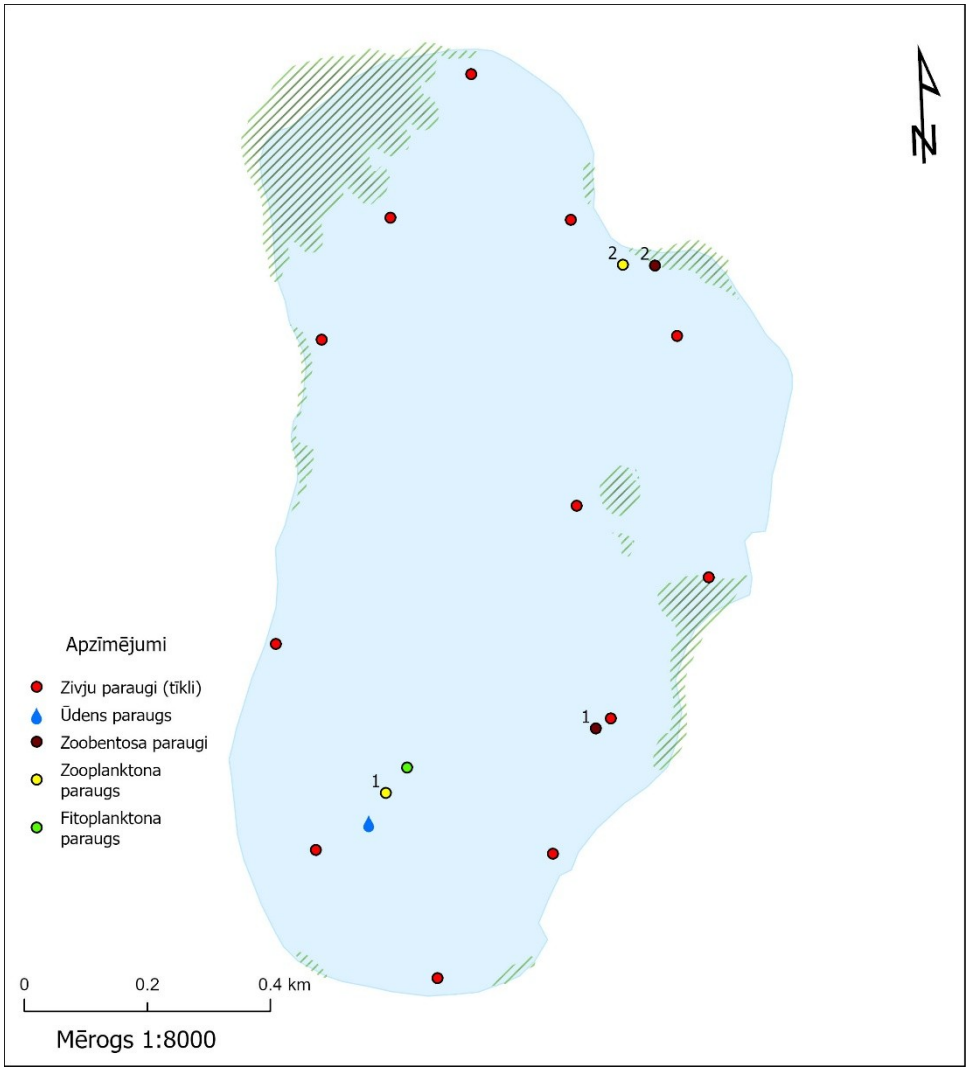
[5] Ministru kabineta 2017. gada 4. jūlija noteikumi Nr. 403 "Noteikumi par ūdenstilpju klasifikatoru". https://likumi.lv/ta/id/292166

[6] Civillikums. Valdības Vēstnesis, 41, 20.02.1937. https://likumi.lv/ta/id/225418

[7] Ministru kabineta 2009. gada 11. augusta noteikumi Nr. 918 "Noteikumi par rūpnieciskās zvejas tiesību nomu un zvejas tiesību izmantošanas kārtību". https://likumi.lv/ta/id/196472

[8] Aizsargjoslu likums. Latvijas Vēstnesis, 56/57, 25.02.1997. https://likumi.lv/ta/id/42348

[9] Zvejniecības likums. Latvijas Vēstnesis, 66, 28.04.1995. https://likumi.lv/ta/id/34871

1. attēls. Zivju paraugu (12), ūdens parauga (1), fitoplanktona parauga (1), zooplanktona paraugu (2) un zoobentosa paraugu (2) ievākšanas stacijas ūdenstilpē 2026.gada vasaras sezonā. Ar numuriem apzīmētajās stacijās ievākti zivju barības objektu paraugi.

4. STĀMERIENAS EZERA EKOLOĢISKĀ KVALITĀTE

4.1. Ūdens kvalitāte

Galvenās barības vielas, kas nepieciešamas ūdenstilpes ekosistēmas funkcionēšanai, ir slāpeklis un fosfors. Tās pirmprodukcijas norisei izmanto mikroskopiskās aļģes un augstākie ūdensaugi. Slāpeklis un fosfors ūdenstilpē atrodami gan brīvā veidā – neorganiskā slāpekļa un fosfora savienojumos (nitrīti, nitrāti, amonijs – slāpekļa savienojumi un fosfāti – fosfora savienojumi), gan arī saistītā veidā: kā organiskās vielas, vai arī ietverti mikroskopiskajās aļģēs jeb fitoplanktonā. Bez izšķīdušā skābekļa nav iespējama dzīvības procesu norise ūdenī. Tādējādi skābekļa koncentrācijas ūdenī horizontālā un vertikālā mainība nosaka floras un faunas izplatību ūdenstilpē.

2026. gada 7. augustā Stāmerienas ezerā tika ievākti 1 ūdens paraugs (1. attēls) hidroķīmiskai analīzei. Novērtēts kopējā slāpekļa un kopējā fosfora daudzums, kā arī brīvo slāpekļa (nitrītu, nitrātu) un fosfora (fosfātu) jonu daudzums. Ar Sekki disku ezera vidusdaļā tika izmērīta ūdens caurredzamība. Ūdenstilpes dziļākajā vietā ar zondi izmērīts ūdenī izšķīdušā skābekļa daudzums ik pēc 0,5 metriem, sākot no ūdens virsējā slāņa; izmērīta arī ūdens elektrovadītspēja, temperatūra, pH.

Saskaņā ar Daugavas upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plānā sniegto informāciju[10], Stāmerienas ezers klasificēts kā L5 tipa ūdenstilpe “Sekls dzidrūdens ezers ar augstu ūdens cietību”. Ezera vidusdaļā ievāktā parauga rezultāti salīdzināti ar vēsturiskajiem valsts monitoringa datiem no LVĢMC novērojumu stacijas “Stāmerienas ezers, vidusdaļa” kā arī pielīdzināti kvalitātes klašu vērtībām L5 tipa ezeriem. Kvalitātes klašu vērtības uzskaitītas 1. tabulā. Daugavas upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plāns izstrādāts saskaņā ar Ministru kabineta 2004. gada 19. oktobra noteikumiem Nr. 858 "Noteikumi par virszemes ūdensobjektu tipu raksturojumu, klasifikāciju, kvalitātes kritērijiem un antropogēno slodžu noteikšanas kārtību"[11], kas pakārtoti Ūdens apsaimniekošanas likumam[12]. Ūdens

[10] Daugavas upju baseinu apgabala apsaimniekošanas un plūdu riska pārvaldības plāns 2022. – 2027.gadam. Pieejams: https://videscentrs.lvgmc.lv/lapas/udens-apsaimniekosana-un-pludu-parvaldiba

[11] Ministru kabineta 2004. gada 19. oktobra noteikumi Nr. 858 "Noteikumi par virszemes ūdensobjektu tipu raksturojumu, klasifikāciju, kvalitātes kritērijiem un antropogēno slodžu noteikšanas kārtību". https://likumi.lv/ta/id/95432

[12] Ūdens apsaimniekošanas likums. https://likumi.lv/ta/id/66885

apsaimniekošanas likumā iekļautas Eiropas Padomes un Parlamenta Ūdens struktūrdirektīvas 2000/60/EK[13] rekomendācijas virszemes un pazemes ūdeņu apsaimniekošanai.

1. tabula. Ekoloģiskās kvalitātes klašu robežas L5 tipa ūdenstilpēm

Rādītājs	Augsta	Laba	Vidēja	Slikta	Ļoti slikta
Pkop	<0,02	0,02-0,045	0,045-0,07	0,07-0,095	>0,095
Nkop	<0,5	0,5-1	1-1,5	1,5-2	>2
Seki dziļums	>4	4,0-2,0	2,0-1,0	1,0-0,5	<0,5

2. tabula. Kopējā slāpekļa un fosfora (mg/l) vērtības Stāmerienas ezerā vasaras sezonā. Krāsas apzīmē attiecīgo ekoloģiskās kvalitātes klasi, kurā ietilpst norādītais parametrs. Zaļa krāsa raksturo labu kvalitātes klasi, dzeltena – vidēju.

Datu avots	Gads	Kopējais slāpeklis, mg/l	Kopējais fosfors, mg/l
LVĢMC	2017	0.93	0,022
SR	2020	0,58	0,022
LVĢMC	2022	0,73	0.027
SR	2026	0,93	0,02

Gan 2026. gadā vasaras sezonā, gan vēsturiski Stāmerienas ezerā konstatētās kopējā slāpekļa un kopējā fosfora vērtības kopumā norāda uz labu ekoloģisko kvalitāti (2. tabula).

Stāmerienas ezerā lielākās daļas dzīvo organismu eksistencei pietiekams skābekļa daudzums (>5 mg/L) konstatēts līdz 3,5 m dziļumam, ūdens temperatūra virskārtā 24,3 ºC. 2026. gada vasaras sezonā ezera ūdens caurredzamība bija 1,8 m. Šādi rādītāji kopā ar konstatētajām barības vielu vērtībām kopumā norāda uz labu ezera ekoloģisko kvalitāti.

4.2.Mikroskopiskās aļģes

Mikroskopiskās aļģes jeb fitoplanktons ieņem nozīmīgu lomu saldūdens ekosistēmās. Šīs aļģes ir pirmproducenti – organismi, kas pārvērš neorganiskās vielas organiskajās. Tādējādi fitoplanktons veido barības ķēdes pirmo posmu. Ar to barojas galvenokārt zooplanktons (mikroskopiskie vēžveidīgie, kas ir galvenā zivju mazuļu barības bāze).

Fitoplanktona paraugi 2026. gada vasaras sezonā Stāmerienas ezerā ievākti ūdenstilpes vidusdaļā un piekrastē (1.attēls) no laivas ~0,3 m dziļumā, paraugu iepildot 500 ml tumšā plastmasas pudelītē. Paraugs fiksēts ar etiķskābo Lugola šķīdumu, gala koncentrācijai sasniedzot 0,5%. Noteikts planktonisko aļģu taksonu sastāvs un aprēķināta taksonu biomasa.

[13] Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2000/60/EK (2000. gada 23. oktobris), ar ko izveido sistēmu Kopienas rīcībai ūdens resursu politikas jomā, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=celex:32000L0060

2026.gada vasaras sezonā Stāmerienas ezerā konstatēts vidējs fitoplanktona daudzums; fitoplanktona biomasa sasniedza 3,27 mg/l. Ūdenstilpē fitoplanktona cenozē dominēja zilaļģes, bieži konstatētas arī zaļaļģes un kriptofītaļģes. Vēsturiski Stāmerienas ezerā nav novērota paaugstināta fitoplanktona biomasa un zilaļģu ziedēšana.

Kopumā Stāmerienas ezerā rekomendējams veikt ūdens kvalitātes, tai skaitā arī fitoplanktona cenozes monitoringu vismaz trīs gadus pēc kārtas, lai varētu adekvāti novērtēt ekoloģiskās kvalitātes izmaiņas un to cēloņus (skat. 3. tabulu 25. lpp).

5. ZIVJU BARĪBAS BĀZE

5.1. Zooplanktons

Zooplanktons (mikroskopiski vēžveidīgie) ir svarīga ūdenstilpju ekosistēmu sastāvdaļa. Zooplanktona organismi ir nozīmīga visu zivju sugu mazuļu un planktonēdāju zivju barība. Zooplanktona paraugi ievākti ar Rutnera tipa batometru (batometra tvertnes tilpums 2 litri), ņemot paraugus no ūdens virskārtas līdz dziļumam, kur ūdenī izšķīdušā skābekļa daudzums vairs nav dzīvajiem organismiem pietiekams. Savāktais ūdens tika filtrēts ar Apšteina tipa planktona tīklu (diametrs 30 cm, acs izmērs 55 μm). Paraugi fiksēts ar 96% etanolu, kopējai etanola koncentrācijai sasniedzot 10%. Zooplanktona taksonomiskais sastāvs noteikts līdz sugas, ģints vai kārtas līmenim, kā arī noteikts organismu skaits (n/m^3), izmērs un aprēķināta to biomasa (mg/m^3).

Stāmerienas ezerā 2026. gada vasaras sezonā zooplanktona organismu skaits sasniedz vidēji 558 tūkst. n/m^3. Pēc skaita zooplanktona cenozē dominē virpotāji *Rotifera*. Zooplanktona biomasa 2026. gada vasaras sezonā ūdenī ir vidēji augsta, tā sasniedz 1445 mg/m^3. Pēc biomasas dominē airkājvēžu *Copepoda* īpatņi, dažādās to attīstības stadijās, kas ir svarīgi zivju mazuļu barības objekti. Salīdzinot ar 2020. gadu zooplanktona sabiedrībā nav vērojamas būtiskas izmaiņas.

Kopumā secināms, ka zivju barošanās nolūkiem piemērotu zooplanktona organismu (gan izmēros lielāko *Cladocera*, gan airkājvēžu *Copepoda*) daudzums Stāmerienas ezerā zivju mazuļiem un planktivorām zivīm ir pietiekams.

5.2. Zoobentoss

Zoobentoss jeb ūdens bezmugurkaulnieki, kas apdzīvo ūdenstilpes gultni, ir nozīmīgs ūdens ekosistēmu elements. Šiem dzīvniekiem raksturīgi dažādi barošanās objekti (zooplanktons, fitoplanktons, citi bezmugurkaulnieki u.c.) un mehānismi (filtrētāji, plēsēji u.c.), kas norāda uz to, ka tiem ir gan tieša, gan pastarpināta ietekme uz ūdens barības ķēžu funkcionēšanu. Papildus tam, zināms, ka zoobentoss ir nozīmīgākais zivju sabiedrību barības objekts Latvijas un Eiropas ūdenstilpēs.

Zoobentosa paraugi 2026. gada vasaras sezonā Stāmerienas ezerā ievākti 2 stacijās (1.attēls). Paraugi ievākti no ūdenstilpes grunts virskārtas ar grunts skrāpi (viena parauglaukuma platība 0,25 m^2) un ar Ekmaņa gruntssmēlēju (viena parauglaukuma platība 0,09 m^2), katram paraugam veikti četri atkārtojumi, lai iegūtu pilnīgāku informāciju par

piegrunts bezmugurkaulnieku sabiedrības sastāvu. Paraugu skalošanai izmantots metālisks siets ar acu izmēru 0,5 mm, pēc tam paraugi fiksēti etanola šķīdumā, kopējai etanola koncentrācijai paraugā sasniedzot 70%. Tālākā paraugu šķirošana un taksonomiskā sastāva noteikšana veikta laboratorijā. Organismi noteikti līdz kārtas vai, ja iespējams, sugas līmenim, kā arī noteikts organismu skaits un biomasa tos nosverot. Paraugos konstatētais organismu skaits un svars pārrēķināts uz vienu kvadrātmetru – n/m^2 un g/m^2.

Stāmerienas ezera zoobentosa biomasa variē no 0,73 g/m^2 līdz 1,04 g/m^2. Pēc biomasas zoobentosa cenozē dominē divspārņi, galvenokārt trīsuļodu kāpuri, kas ir vērtīgi zivju barības objekti. Dziļākājās ezera zonās zoobentosa sugu sabiedrībā vērojama salīdzinoši zema daudzveidība, bet piekrastē tā ir augstāka. Jāpiebilst, ka zoobentosa paraugos netika atrasta invazīvā gliemene *Dreissena polymorpha,* kas ezerā konstatēta 2020. gadā ievāktajos paraugos, toties šī suga 2026. gadā konstatēta zivju kuņģos un zivju tīklos. Salīdzinot ar 2020. gadu zoobentosa biomasa ir zemāka, kas var būt skaidrojams gan ar karpveidīgo zivju izēšanas spiedienu uz zoobentosa organismiem, gan zoobentosa organismu nevienmērīgo izplatību ezerā.

Kopumā secināms, ka Stāmerienas ezerā zoobentosa organismu daudzums un daudzveidība ir pietiekami, lai nodrošinātu ar barību zivju mazuļus un bentivorās zivis.

6. ZIVJU SABIEDRĪBA

6.1. Metodes

Zivju sabiedrības paraugu ievākšana tika veikta 2026. gada 18. – 19. augustā dažādās ūdenstilpes horizontālajās un vertikālajās zonās (1.attēls). Vasaras periods zināms kā laiks, kad iegūstama visprecīzākā informācija par zivju sabiedrības sastāvu, jo zivis vienmērīgi izplatītas visā ūdenstilpē[14].

Lai iegūtu informāciju par zivju sabiedrību raksturojošo parametru telpisko mainību, tīkli izvietoti vietās, kas reprezentē zivju sabiedrības sastāvu dažādās ūdenstilpes horizontālajās un vertikālajās zonās, piemēram, dažādos dziļumos, vietās ar dažādu aizaugumu, dažādos attālumos no krasta. Tika veikta pētnieciskā zveja ar grimstošiem *Nordic* tipa daudzacu žauntīkliem (1,5; 3,0; 6,0 m augsti; 30 m gari), kuru linuma acs izmērs bija 5 – 55 mm. Tika izmantoti arī papildus tīkli ar linuma acs izmēru 60 – 80 mm (1,5; 3,0 m augsti; 30 m gari), lai iegūtu informāciju par lielāka izmēra zivīm. Ar mērķi salīdzināt noķerto zivju daudzumu (kg) atšķirīgās ūdenstilpes zonās un starp dažādiem ūdensobjektiem, zivju biomasas tika pārrēķinātas uz 100m^2 tīklu.

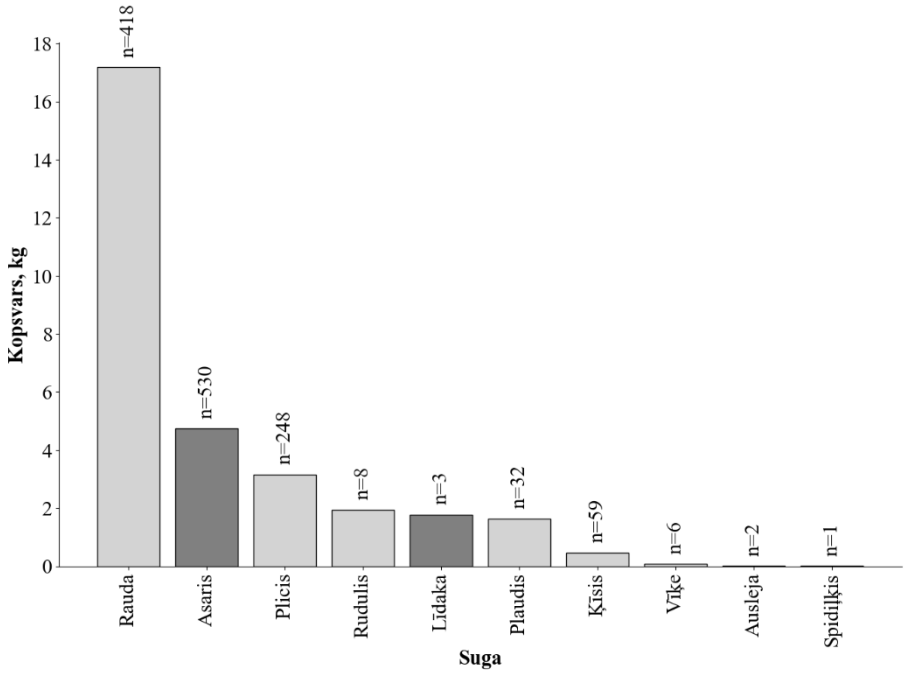
Kopumā paraugu ievākšana notika 12 stacijās (1.attēls), kuras tika izvietotas dažādās dziļuma zonās viscaur ūdenstilpei. Zvejas rīki (tīkli) tika ievietoti ūdenstilpē vakarā un izņemti nākamās dienas rītā. Tīkli atradās ūdenī vidēji 10-12 stundas. Iegūtās zivis tika sašķirotas pēc sugām, katrs īpatnis tika nosvērts un nomērīts. Ievākti arī zivsaimnieciski nozīmīgāko zivju sugu (asaris, līdaka, plaudis, rauda, zandarts) īpatņu kuņģu paraugi (maksimums 5 īpatņi no 1 cm garuma grupas) ar mērķi raksturot zivju sabiedrības barošanās paradumus.

Papildus tam biežāk sastopamajām un zivsaimnieciski nozīmīgākajām zivju sugām noteikts arī vecums (maksimums 5 īpatņi no 1 cm garuma grupas). To nosaka pēc vecumu reģistrējošām struktūrām – gan zvīņām (rauda), gan galvaskausā esošajiem kauliem: *operculum* kauliem (asaris), *cleithrum* kauliem (līdaka, plaudis).

[14] CEN - European Committee for Standardization, 2015. Water quality – Sampling of fish with multi-mesh gillnets. Brussels, 29pp.

6.2. Rezultāti

Pētījuma laikā tika nozvejotas zivis no 10 sugām, kas kopā sastādīja 55,95 kg (2. attēls). Noķertas šādu sugu zivis – rauda (17,17 kg, īpatņu skaits (n) =418), asaris (4,74 kg, n= 530), plicis (3,15 kg, n=248), rudulis (1,93 kg, n=8) līdaka (1,77 kg, n=3), plaudis (1,63 kg, n=32), ķīsis (0,45 kg, n=59), vīķe (<0,1 kg, n=6), ausleja (<0,1 kg, n=2), spidiļķis (>0,1kg, n=1).

2. attēls. Kopējā zivju nozveja Stāmerienas ezerā (kg). Plēsīgās zivju sugas ir iezīmētas tumšākas. "n" apzīmē īpatņu skaitu.

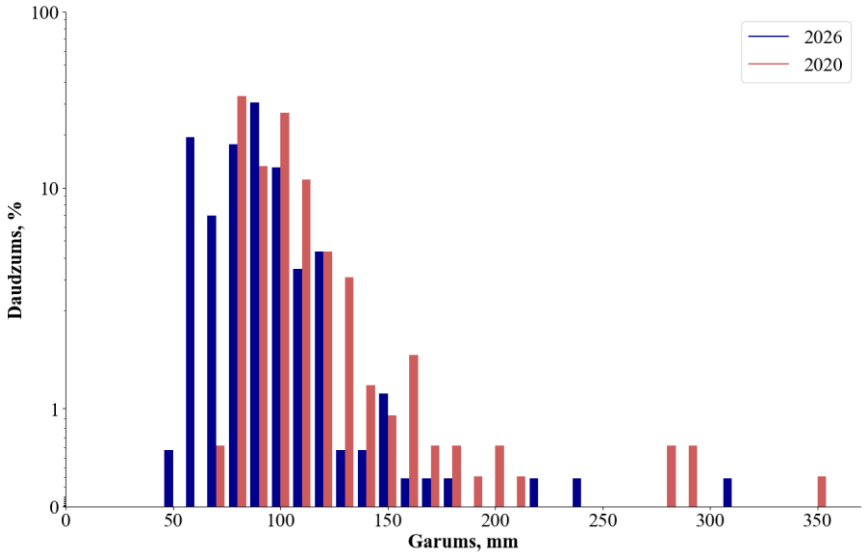
Zivju sabiedrībā pēc skaita dominē asaris, bet pēc biomasas – rauda (2. attēls). Kopējā visu zivju sugu biomasa vērtējama kā vidēja. Stāmerienas ezera zivju sugu sastāvs vērtējams kā tipisks mērenās klimata joslas ezeriem. Salīdzinot ar 2020. gada pētījumu Stāmerienas ezerā ir būtiski pieaugusi raudas un pliča biomasa, bet asara – kritusies. Tas skaidrojams ar kombinētu makšķernieku un maluzvejnieku spiedienu uz lielo plēsīgo zivju resursu.

Svarīgi minēt, ka līdaku nozvejas sekmes ar doto metodi ir vājas, kas skaidrojams ar to neaktīvo dzīvesveidu vasaras sezonā. Līdaka medījumu gaida slēpnī, nevis aktīvi meklē, līdz ar to tā retāk tiek notverta ar pasīvajiem zvejas rīkiem (tīkliem), kas veiksmīgāk izmantojami, pētot aktīvas plēsīgās zivis, piemēram, asarus.

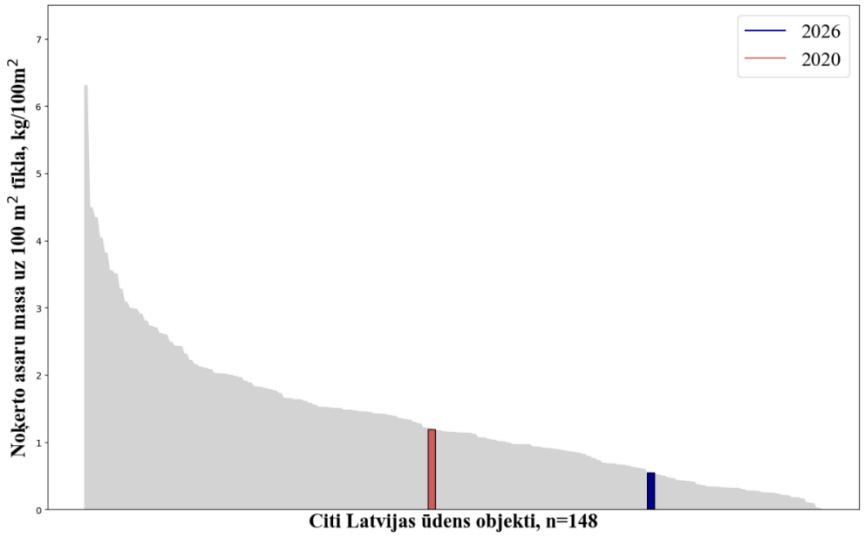
7. ZIVSAIMNIECISKI NOZĪMĪGO ZIVJU SUGU POPULĀCIJU RAKSTUROJUMS

7.1. Asaris

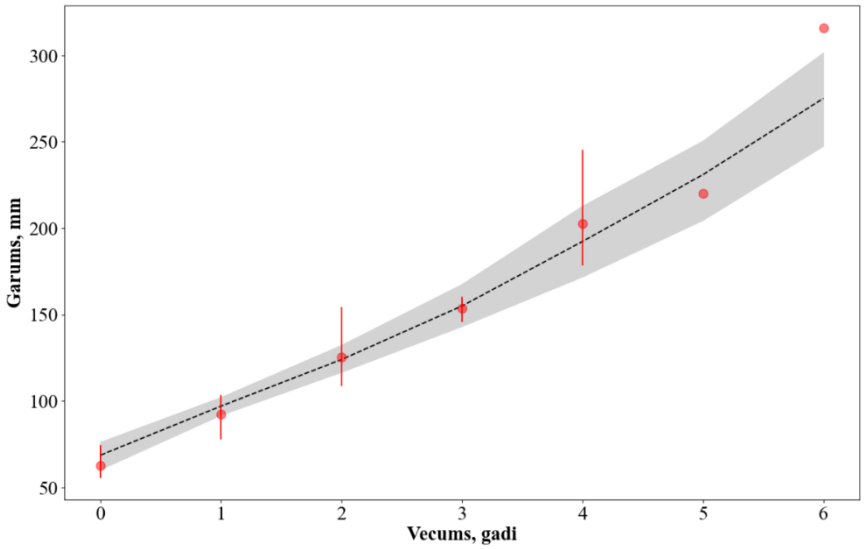
Tika noķerti asari individuālā svara robežās no 1,5 g līdz 421,2 g. Ezerā sastopami lielākoties maza un vidēja izmēra īpatņi, zivsaimnieciski nozīmīgie, lielie īpatņi, līdzīgi kā 2020. gadā, sastopami retāk (3. attēls). Salīdzinot ar citiem Latvijas ezeriem, asaru kopējā biomasa Stāmerienas ezerā ir zema un salīdzinot ar 2020. gadā veikto pētījumu tā ir nedaudz kritusies (4. attēls). Vecums noteikts 41 Stāmerienas ezera asariem no 0+ līdz 6+ gadiem (5. attēls). Salīdzinot ar citiem Latvijas ezeriem, asari aug vidēji, tam visos dzīves posmos pietiek barības. Asaru barošanās dati liecina, ka neliela izmēra asari barojušies ar zooplanktona organismiem, galvenokārt *Bosmina coregoni* un *Daphnia sp.*, kā arī trīsuļodu kāpuriem *Chironomidae* un spāru kāpuriem *Odonata.* Sasniedzot 11 - 12 cm garumu, asari Stāmerienas ezerā sāk baroties ar citām zivīm – pārsvarā citiem asariem, kas uzskatāma par tipisku parādību.

3. attēls. Asaru skaita sadalījums pa garuma grupām (y ass logaritmēta), stabiņi – Stāmerienas ezers (2026).

4. attēls. Noķerto asaru daudzums pēc masas (kg) uz 100m^2 tīklu (stabiņi – Stāmerienas ezers (2020, 2026)), pelēkais laukums – pārējo Latvijas ezeru dati dilstošā secībā)

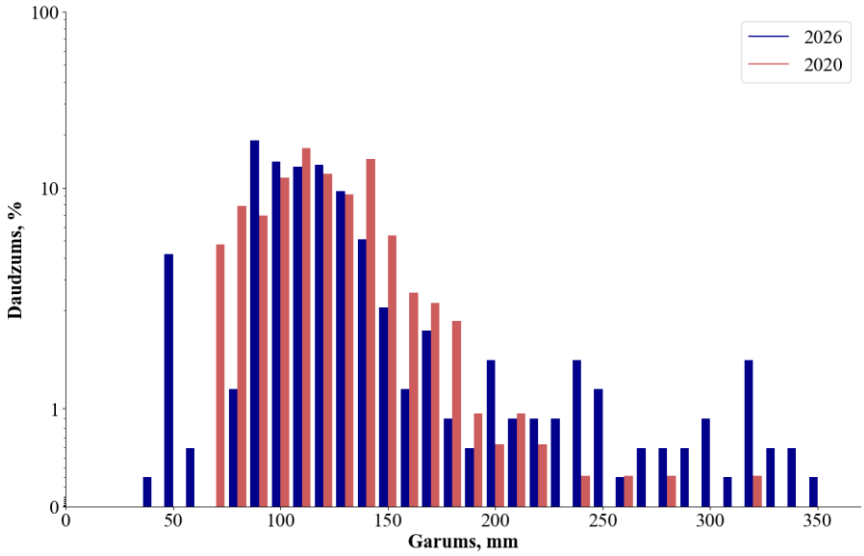

5. attēls. Asaru vecuma un garuma attiecības salīdzinājums pētītajā (sarkanie simboli +/- standartnovirze) un citos Latvijas ezeros (pelēkais laukums – vidējs augšanas temps Latvijas ezeros)

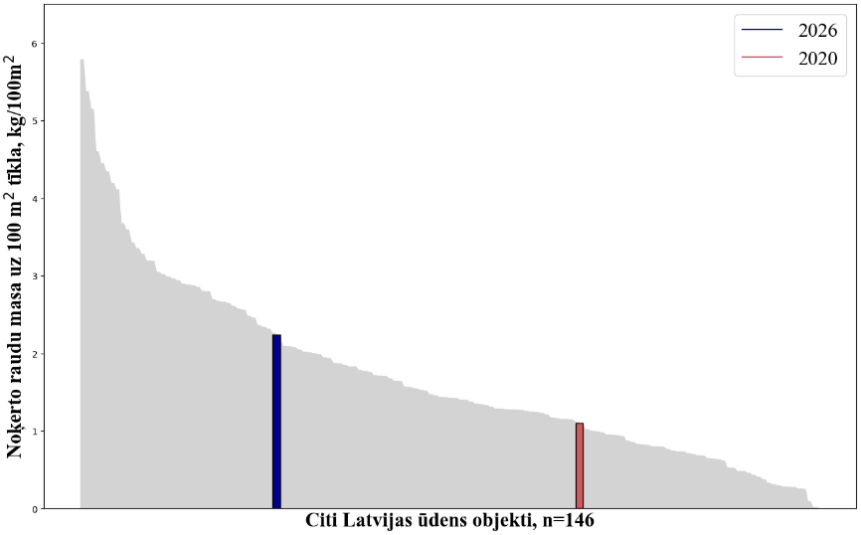
7.2. Rauda

Tika noķertas raudas individuālā svara robežās no 0,8 g līdz 648,4 g. Ezerā sastopami gan maza un vidēja izmēra, gan liela izmēra īpatņi. (6. attēls). Salīdzinot ar citiem Latvijas ezeriem, raudu kopējā biomasa Stāmerienas ezerā ir vidēji augsta un salīdzinot ar 2020. gadā veikto pētījumu, tā ir pieaugusi (7. attēls). Vecums noteikts 103 Stāmerienas ezera raudām no 0+ līdz 21+ gadam (8. attēls). Salīdzinot ar citiem Latvijas ezeriem, raudas augšanas temps ir ātrs. Augšanu ietekmē barības resursu pieejamība un iekšsugas un starpsugu konkurence par pieejamiem

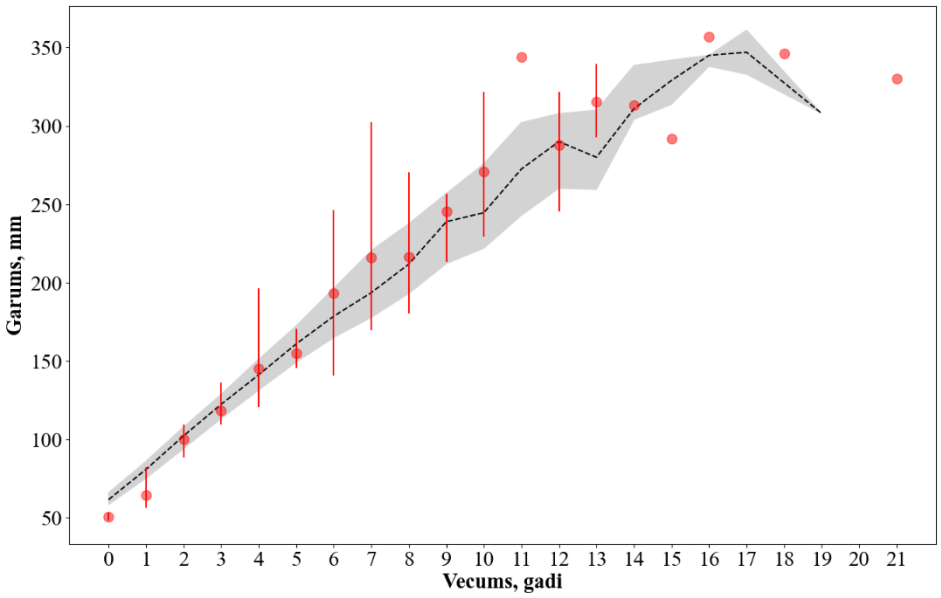
resursiem. Raudu barošanās dati liecina, ka raudas barojušās ar tādiem ūdens bezmugurkaulniekiem kā gliemjiem, kā arī ūdensaugiem, kas uzskatāma par tipisku parādību.

6.attēls. Raudu skaita sadalījums pa garuma grupām (y ass logaritmēta)

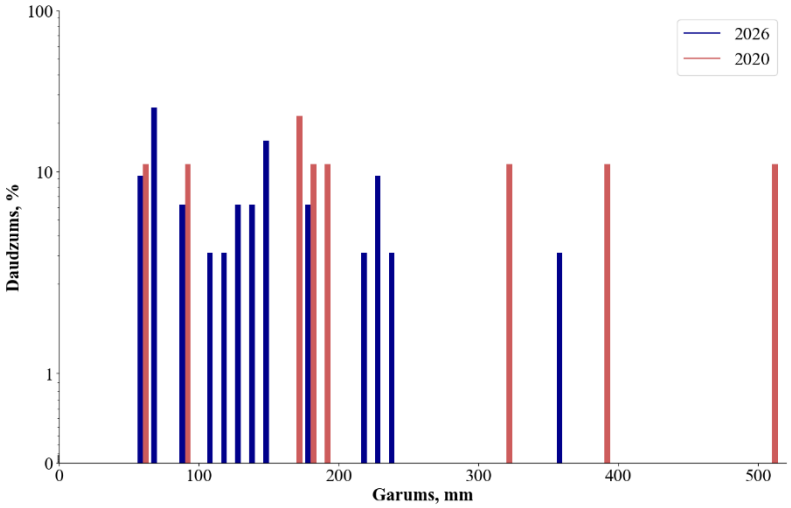
7. attēls. Noķerto raudu daudzums pēc masas (kg) uz 100m² tīklu (stabiņi – Stāmerienas ezers (2020, 2026), pelēkais laukums – pārējo Latvijas ezeru dati dilstošā secībā)

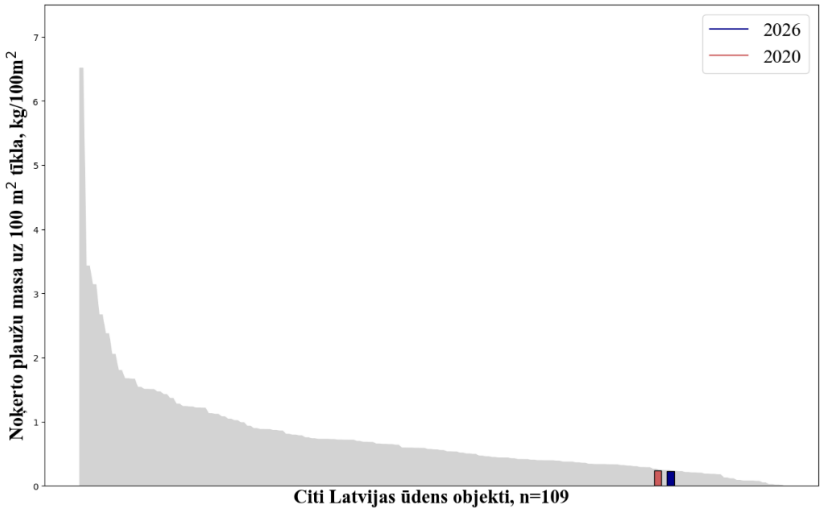
8. attēls. Raudu vecuma un garuma attiecības salīdzinājums pētītajā (sarkanie simboli +/- standartnovirze) un citos Latvijas ezeros (pelēkais laukums – vidējs augšanas temps Latvijas ezeros)

7.3. Plaudis

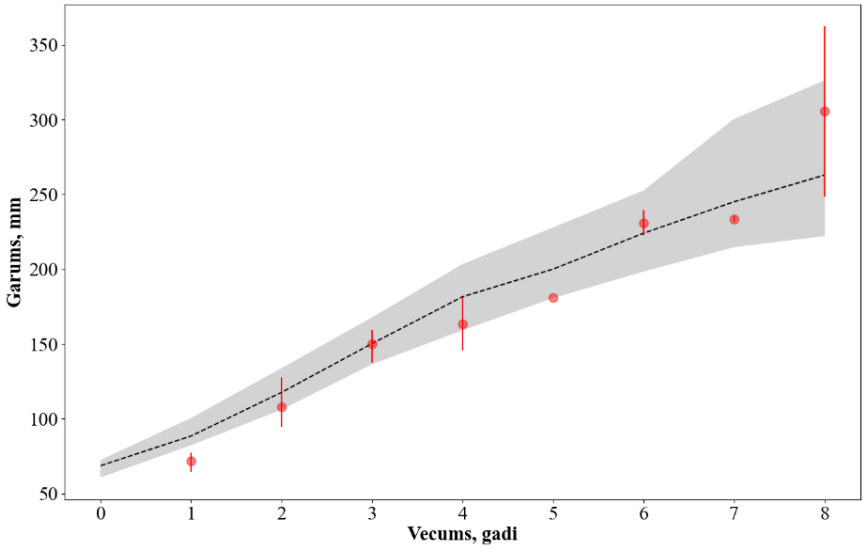
Tika noķerti plauži individuālā svara robežās no 2,4 g līdz 534,5 g. Ezerā galvenokārt sastopami maza un vidēja izmēra īpatņi (9. attēls). Salīdzinot ar citiem Latvijas ezeriem, plaužu kopējā biomasa Stāmerienas ezerā ir zema un salīdzinot ar 2020. gadā veikto pētījumu tā nav būtiski mainījusies (10. attēls).Vecums noteikts 29 Stāmerienas ezera plaužiem no 1+ līdz 8+ gadiem (11.attēls). Salīdzinot ar citiem Latvijas ezeriem, plauža augšanas temps ir vidējs.

9.attēls. Plaužu skaita sadalījums pa garuma grupām (y ass logaritmēta).

10. attēls. Noķerto plaužu daudzums pēc masas (kg) uz 100m^2 tīklu (stabiņi – Stāmerienas ezers (2020, 2026), pelēkais laukums – pārējo Latvijas ezeru dati dilstošā secībā)

11. attēls. Plaužu vecuma un garuma attiecības salīdzinājums pētītajā (sarkanie simboli +/- standartnovirze) un citos Latvijas ezeros (pelēkais laukums – vidējs augšanas temps Latvijas ezeros)

7.5 Līdaka

Tika noķertas trīs līdakas, 1,77 kg kopsvarā. Noķerto līdaku daudzums ir nepietiekošs lai izdarītu plašākus secinājumus par līdaku populāciju Stāmerienas ezerā, tomēr sarunās ar vietējiem makšķerniekiem noskaidrots, ka līdakas to lomos ir regulāra parādība. Vērts pieminēt, ka līdakai piemērotu nārsta zonu un mazuļu uzturēšanās biotopu Stāmerienas ezerā ir pietiekoši.

8. STĀMERIENAS EZERA ZIVSAIMNIECISKĀ APSAIMNIEKOŠANA

8.1.Līdzšinējā apsaimniekošana un situācijas novērtējums

8.1.1.Apsaimniekošana

Šobrīd Stāmerienas ezera apsaimniekošanu īsteno Gulbenes novada pašvaldība. Stāmerienas ezera zivju resursus izmanto makšķernieki un zvejnieki. Pieejamā makšķerēšanas infrastruktūra uzskatāma par nepietiekošu, Stāmerienas ezeram nav izveidotas publiskas, labiekārtotas laivu nolaišanas vietas.

Stāmerienas ezera ūdens kvalitāte vērtējama kā laba, zivju barības bāze pietiekama gan zivju mazuļu attīstībai, gan pieaugušu zivju populāciju uzturēšanai. Stāmerienas ezera zivju krājumi pēdējos gados divkārt papildināti ar vienvasaras zandartiem (3. tabula). Gan kontrolzvejas rezultāti, gan sarunas ar vietējiem makšķerniekiem un zvejniekiem liecina, ka zandarts ezerā nav iedzīvojies.

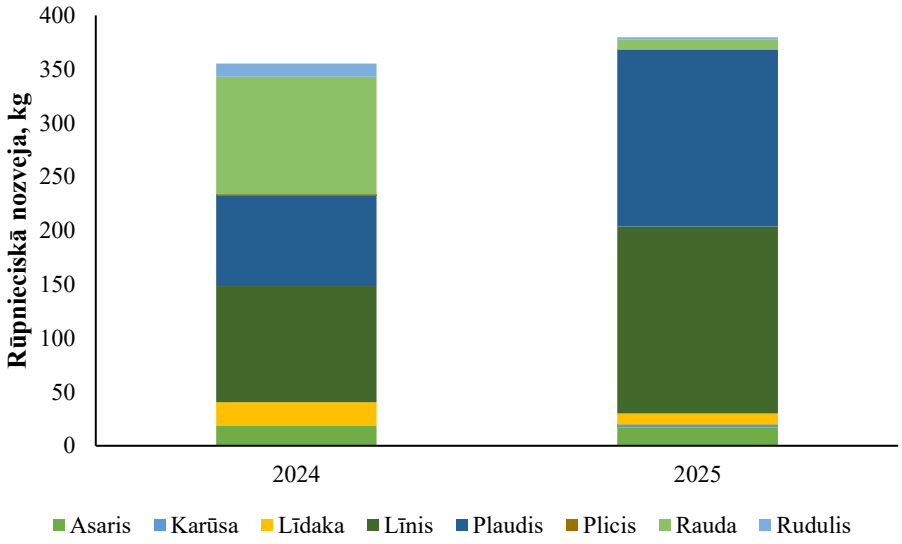
3.tabula. Stāmerienas ezerā ielaistās zivis 2021., 2024.gadā.

Gads	**Skaits, gb**	**Zivju suga**
2021	5000	zandarts (mazuļi)
2024	7400	zandarts (mazuļi)

8.1.2.Zvejniecība

Saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem Nr. 796 “Noteikumi par rūpnieciskās zvejas limitiem un to izmantošanas kārtību iekšējos ūdeņos”[15], un Gulbenes novada saistošajiem noteikumiem Stāmerienas ezerā rūpnieciskās zvejas tīklu limits noteikts 345 m, no kuriem pēdējos gados tiek izmantoti 330 m. Nozvejas statistika liecina, ka pārsvarā tiek zvejoti plauži un līņi; plēsīgās zivis zvejnieku lomos ir reti (12. attēls).

[15] Ministru kabineta 2014. gada 23. decembra noteikumi Nr. 796 "Noteikumi par rūpnieciskās zvejas limitiem un to izmantošanas kārtību iekšējos ūdeņos". https://likumi.lv/ta/id/271238

12. attēls. Rūpnieciskās zvejas lomi Stāmerienas ezerā 2024.-2025. gads.

8.1.3.Maluzveja

Uz Latvijas ūdeņu zivju resursiem lielu ietekmi vēl arvien atstāj maluzvejnieki. Izvērtējot situāciju un konsultējoties ar vides inspektoriem un vietējiem iedzīvotājiem, secināms, ka maluzvejas gadījumi ir regulāri novērota parādība un tie atstāj būtiski negatīvu iespaidu uz ezera zivju resursu.

8.1.4 Makšķerēšanas un zvejas noteikumu kontrole

Šobrīd Gulbenes novadā makšķerēšanas un zvejas noteikumu ievērošanu kontrolē viena pašvaldības policijas amatpersona un Valsts vides dienesta darbinieki. Inspektoru skaits uzskatāms par nepietiekošu, lai nodrošinātu noteikumu ievērošanu visās novada publiskajās ūdenstilpēs.

8.2.Apsaimniekošanas ieteikumi nākotnē

Līdzšinējā sistēma, kur ezera zivsaimniecisko apsaimniekošanu veic Gulbenes novada pašvaldība uzskatāma par piemērotu ezera apsaimniekošanai arī nākotnē. Ezers tiek apsaimniekots vidēji intensīvi un pašlaik netiek popularizēts kā makšķerēšanas tūrisma galamērķis. Ja tiek izlemts ezeru apsaimniekot intensīvāk, makšķerniekiem nepieciešama papildus infrastruktūra, izveidojot vismaz 1-2 publiskas piekļuves vietu (laivu nolaišanas vieta, laipas). Iespējams izskatīt arī iespēju ezera apsaimniekošanu deleģēt biedrībai vai

aģentūrai (vairāk par pārvaldības piemēriem skatīt Stāmerienas, Ludzas un Pogas ezera sociālekonomiskajā izvērtējumā).

8.2.1. Makšķerēšana

Pašreizējā apsaimniekošanas sistēma, kad Stāmerienas ezera zivju resursu izmantošana tiek regulēta ar vispārējiem makšķerēšanas noteikumiem[16], kopumā uzskatāma par piemērotu. Ja tiek nolemts ezeru apsaimniekot kā zivsaimniecisku resursu, tad nepieciešams vispirms nodrošināt regulāru makšķerēšanas noteikumu ievērošanas kontroli. Pēc 5 gadiem rekomendējams veikt atkārtotu zinātnisko zveju.

Ja pēc kontrolzvejas rezultātiem var secināt, ka zivju sabiedrības stāvoklis ir uzlabojies (vērojams augstāks plēsīgo zivju īpatsvars, konstatēti lielie plēsīgo zivju īpatņi u.c.), tad ir pieļaujams ezerā ieviest licencēto makšķerēšanu. Licencētas makšķerēšanas sistēmas pilnvērtīgai funkcionēšanai ir ļoti svarīgi nodrošināt aizpildītu licenču atgriešanu. Tas ļauj precīzi novērtēt makšķerēšanas ietekmi uz zivju populācijām un plānot tādus apsaimniekošanas pasākumus kā, piemēram, zivju ielaišana un papildus makšķerēšanas regulējumu ieviešana. Apsverama ir licenču tirgošanu tikai interneta vidē. Šāda stratēģija ļautu strauji palielināt aizpildīto un atpakaļ atgriezto licenču procentu, jo attiecīgās interneta vietnes (piemēram, manacope.lv) nodrošina iespēju liegt licenču iegādi personām, kas nav iesniegušas atskaites par iegūto lomu. Tomēr, lai nodrošinātu zivsaimnieciskā resursa un licencētās makšķerēšanas sistēmas ilgtspēju, ir ļoti svarīgi, lai makšķernieki tiktu izglītoti par patiesu makšķerēšanas atskaišu iesniegšanas nozīmi zivju resursa tālākā apsaimniekošanā.

Ieviešot licencēto makšķerēšanu, ieteicams iekļaut regulējumu līdakas, zandarta un lielo asaru makšķerēšanai - samazināt atļauto lomā paturamo līdaku un zandartu skaitu no 5 uz 3, bet minimālo paturamo izmēru asarim noteikt kā 35 cm. Tas palīdzētu saudzēt lielo plēsējzivju resursu, kas visbiežāk cieš no pārāk lielas makšķernieku slodzes.

Nolūkā kontrolēt makšķerēšanas ietekmi uz zivju resursu ir svarīgi regulāri pārbaudīt, ka tiek ievēroti makšķerēšanu regulējošie noteikumi. Pēc 5 gadiem rekomendējams veikt atkārtotu zinātnisko zveju.

[16] Ministru kabineta 2015. gada 22. decembra noteikumi Nr. 800 "Makšķerēšanas, vēžošanas un zemūdens medību noteikumi". https://likumi.lv/ta/id/279205

8.2.2. Zvejniecība

Iespējams izskatīt iespēju samazināt rūpnieciskās zvejas tīklu limitu līdz minimālajam (90 m) vienlaicīgi palielinot pieļaujamo minimālo acs izmēru līdz 50 mm ezerā uz 5 gadiem, vai tīklu zveju pilnībā aizstāt ar murdiem. Šāda darbība, kombinējot to ar plēsīgo zivju krājumu papildināšanu, palīdzēs veicināt ezera plēsīgo zivju krājumu atjaunošanos un karpveidīgo zivju blīvuma samazināšanos.

Nolūkā kontrolēt zvejas ietekmi uz zivju resursu ieteicams regulāri pārbaudīt, ka tiek ievēroti zveju regulējošie noteikumi – netiek pārsniegts tīklu garuma limits un tiek korekti aizpildīti zvejas žurnāli.

8.2.3. Sabiedrības iesaiste

Kopumā ieteicams veicināt sabiedrības plašāku iesaisti ūdenstilpes resursu apsaimniekošanā. Tas panākams, iesaistot ūdeņu praktiskajā apsaimniekošanā maksimāli plašu sabiedrības daļu, ieinteresējot ūdenstilpes apmeklētājus, kā arī vietējos iedzīvotājus, kas ikdienā atrodas ūdenstilpes tuvumā. Starp iespējamiem sabiedrības iesaistes pasākumiem minami: regulāri iedzīvotāju informēšanas semināri par ūdenstilpes ekosistēmu, apsaimniekošanu; skolēnu dabas izzināšanas nometnes ūdenstilpes krastā u.c. Ieteicams regulāri publiskot informāciju par zvejas un makšķerēšanas statistiku, plānotām apsaimniekošanas aktivitātēm, veicināt diskusiju starp dažādām ūdens resursu lietotāju grupām.

Zinātnieki uzsver, ka zivsaimniecības pārvaldība ir ciešā mērā saistīta ar cilvēku pārvaldību. Eiropas Padomes un Parlamenta Ūdens struktūrdirektīvas 2000/60/EK[17] 14.panta 1.punktā ir norādīta rīcība, lai sasniegtu labas kvalitātes ūdens rādītājus, nosakot, ka "dalībvalstis veicina visu ieinteresēto sabiedrības grupu efektīvu iesaisti šīs direktīvas īstenošanā, jo īpaši upju baseinu apsaimniekošanas plānu izstrādē, pārskatīšanā un koriģēšanā". Eiropas Parlamenta un Padomes Ūdens struktūrdirektīvas 2000/60/EK vadlīnijas skaidro sabiedrības aktīvu iesaisti kā iespēju cilvēkiem pozitīvi ietekmēt ūdens apsaimniekošanu un ar to saistīto lēmumu pieņemšanu. Sabiedrības aktīva iesaiste uzlabo lēmumu pieņemšanas

[17] Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2000/60/EK (2000. gada 23. oktobris), ar ko izveido sistēmu Kopienas rīcībai ūdens resursu politikas jomā, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=celex:32000L0060

procesu, paplašina vides apziņu, kā arī palielina atbalstu paredzētajām apsaimniekošanas darbībām.

Papildus augstākminētajam, vēlams ik pēc pieciem gadiem atkārtot zivsaimniecisko izpēti (skat. 3.tabula). Šīs darbības ļaus sekot izmaiņām ūdens ekosistēmā un attiecīgi pielāgot apsaimniekošanas metodes.

3.tabula. Stāmerienas ezera monitoringa plāns*

Monitoringa veids	Biežums	Pētāmie parametri
Makšķernieku noķerto zivju skaita/biomasas monitorings	Katru gadu (pēc datu apkopošanas)	Noķerto zivju sugu skaita/biomasas analīze
Ūdens fizikāli-ķīmiskais monitorings	3 gadi pēc kārtas (3 reizes sezonā: pavasarī, vasarā, rudenī)	Skābekļa daudzums, pH, temperatūra
		Ūdens dzidrums (Sekki disks)
		Slāpekļa un fosfora savienojumi
Fitoplanktona (aļģu) monitorings	3 gadi pēc kārtas (3 reizes sezonā: pavasarī, vasarā, rudenī)	Fitoplanktona sugu sastāvs un biomasa)
Zivsaimnieciskais monitorings	Atkārtot ik pēc 5 gadiem	Pētnieciskā kontrolzveja, zivju krājumu raksturojums, galvenajām zivju sugām novērtēt vecuma struktūru, augšanas ātrumu un barošanos (ievācot vecuma un kuņģu paraugus).

** Tabulā ietverts optimālais monitoringa apjoms; pozitīvu efektu nodrošinās arī daļēja plāna realizācija.*

9. ZIVJU IELAIŠANA

Stāmerienas ezerā zivju ielaišanu ieteicams veikt tikai tad, ja (piepildoties vienam no sekojošajiem priekšnoteikumiem):

• pašvaldība ezeru uzsāk intensīvi apsaimniekot un popularizēt kā makšķerēšanas tūrisma galamērķi un tiek pastiprināta zvejas un makšķerēšanas noteikumu ievērošanas kontrole;

• tiek ieviesta licencētā makšķerēšana, kas ļauj sekot izmaiņām ezera apmeklētāju skaitā un no ezera izņemtajam zivju apjomam.

9.1. Zandarts

Makšķernieku interese par zandartu ir nemainīgi augsta, tāpēc iespējama zandarta ielaišana. Zandartu krājumu papildināšanu ieteicams veikt ar vienvasaras mazuļiem sākot no 1,0 g vidējā svarā, optimāli 2,5 – 4,0 g (4.tabula). Ielaišanas laiks – augusts (1,0 g vidējā svarā), septembris (2,5 - 4,0 g), oktobris (4,0 g un vairāk). Agrāks ielaišanas laiks jūlijā, augustā, kad ir mazāks vidējais svars (zem 1,0 g), nereti var būt paaugstinātas mirstības cēlonis nozvejas un transportēšanas laikā paaugstinātas ūdens temperatūras dēļ. Savukārt oktobra mēnesī zandartu mazuļu vidējais svars nav vēlams zemāks par 4,0 g, jo šis ir aptuvenais izmērs, kurā zandartu mazuļi kļūst par plēsējiem. Ja zandartu mazuļi ziemu sasniedz ar mazāku vidējo svaru, tas var izraisīt paaugstinātu mirstību ziemošanas laikā, piemērotu barības objektu trūkuma dēļ. Neievērojot minētos nosacījumus, vēlamais atražošanas efekts var būt nenozīmīgs.

Zandartu mazuļu ielaišanas apjoms rēķināts no pieejamās lietderīgās platības, kas ir ~75% no kopplatības jeb ~70 ha, ar ielaišanas aprēķinu 50-100gb/ha. Tas nozīmē, ka ielaišanas apjoms ir 3500-7000 gb vienvasaras mazuļu. Zandartu ielaišanu vēlams veikt no laivas, mazuļus vienmērīgi izkliedējot atklātajā ūdens daļā. Izlaišana samazinātas gaismas apstākļos (tuvāk vakaram vai naktī) palielina mazuļu izdzīvošanas iespējas. Tādā gadījumā mazuļus pēc pieņemšanas līdz tumsai ieteicams izturēt sieta dārziņā, kas vienlaicīgi ļauj novērtēt mazuļu dzīvotspēju.

Regulāras zandartu mazuļu ielaišanas gadījumā atražošanu vēlams veikt ne biežāk kā katru otro gadu, taču ne retāk kā katru trešo gadu, lai zandartu populāciju uzturētu patērētājiem interesantā blīvumā.

9.2.Līdaka

No daudzskaitlīgiem piemēriem zināms, ka līdaka ir suga, kas ļoti veiksmīgi vairojas mēreno platuma grādu ūdeņos, kur pieejamas dabiskas nārsta vietas. Ja tiek paaugstināta ezera zivsaimnieciskās apsaimniekošanas intensitāte un pieaug ezera apmeklētība, kas izmērāms apzinot tūrisma pakalpojumu sniedzējus ezera krastos (laivu nomas, viesu nami u.c.), iespējams ielaist līdakas, nolūkā straujāk palielināt sugas resursa apjomu ezerā.

Līdaku mazuļu ielaišanu var veikt ar vienvasaras mazuļiem, sākot no 1,0 – 5,0 g (maks. 20,0 g) vidējā svarā; optimālais ielaišanas laiks – maijs, jūnijs. Stāmerienas ezera gadījumā ielaišanas apjoms, ar aprēķinu 50-100 gb./ha piemērotās platības, kopumā sastāda 1500-3000 vienvasaras mazuļu. Ielaišanas biežums ne vairāk par 0,5-1 gb. (atkarībā no ūdensaugu daudzuma) uz krasta līnijas metru. Līdaku mazuļu ielaišanu var veikt no laivas vietās, kas piemērotas līdaku mazuļu dzīvei – seklos zāļainos līčos ar nelielu dziļumu līdz 2,0 m (Stāmerienas ezera gadījumā – visa ezera platība). Izlaišana samazinātas gaismas apstākļos, tuvāk vakaram vai naktī, palielina mazuļu izdzīvotības iespējas. Mazuļus pēc pieņemšanas līdz tumsai ieteicams izturēt sieta dārziņā. Pieņemot līdaku mazuļus pirms izlaišanas ūdenstilpē, svarīgi ievērot, lai mazuļi būtu sašķiroti atbilstoši izmēru grupām: līdz 5 g vidējā svarā (mazuļi, kas pamatā vēl pārtiek no zooplanktona) un atsevišķā tilpnē mazuļi, kas sver vairāk nekā 5 g vidējā svarā (mazuļi, kas jau kļuvuši plēsēji). Tas ļauj samazināt kanibālisma radītos zaudējumus uzreiz pēc mazuļu izlaišanas, jo ļauj organizēt atšķirīga izmēra zivju izlaišanu dažādās vietās.

Jāatzīmē, ka vēlāks ielaišanas laiks un lielāks mazuļu vidējais svars var būt apgrūtinātas adaptācijas un lēnākas augšanas iemesls. Bez tam, līdaku mazuļu vēlākai ielaišanai vairs nav tik būtiska ietekme uz karpveidīgo zivju mazuļu resursu jeb skaita samazināšanu kā agrākas (maija, jūnija mēnesī) ielaišanas gadījumā, kādēļ kopumā grūtāk sasniegt maksimāli iespējamo atražošanas efektu.

Līdaku mazuļu ielaišanu vēlams veikt ne biežāk kā katru otro gadu, lai izvairītos no kanibālisma, taču ne retāk kā katru trešo gadu, lai līdaku populāciju pastiprinātas slodzes apstākļos uzturētu makšķerniekiem interesantā blīvumā.

4.tabula. Zivju ielaišanas rekomendācijas

Suga/ stadija	**Ielaišanas laiks**	**Optimālais svars**	**Ielaišanas biežums**	**Ielaišanas normas, gb**
Vienvasaras zandarts	Jūlijs - augusts	≤ 1 g	Ne biežāk kā katru otro gadu, taču ne retāk kā katru trešo gadu	3500-7000
	Septembris	2,5 – 4 g		
	Oktobris	≥ 4 g		
Vienvasaras līdakas	Maijs - jūnijs	1 – 5 g (max 20 g)	Ne biežāk kā katru otro gadu, taču ne retāk kā katru trešo gadu	1500-3000
	Septembris - oktobris	30 – 150 g		

9.3.Pārējās zivju sugas

Par zivsaimnieciski nozīmīgākajām uzskatāmas asari, kā arī mazākā mērā plauži, raudas un līņi. Visas šīs sugas ūdenstilpe nodrošina ar nepieciešamajām dzīvotnēm un barības resursiem. Šo sugu resursu mākslīgai papildināšanai nav ne bioloģiskā, ne ekonomiskā pamatojuma. Lai samazinātu ezera ūdens bagātināšanos ar barības vielām un saglabātu ūdens kvalitāti, nav pieļaujama karpveidīgo zivju ielaišana.

10. STĀMERIENAS EZERA ZIVSAIMNIECISKĀS IZMANTOŠANAS NOTEIKUMI

Rūpnieciskā zveja

Stāmerienas ezerā zvejas tiesības pieder valstij. Saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem Nr. 796 "Noteikumi par rūpnieciskās zvejas limitiem un to izmantošanas kārtību iekšējos ūdeņos"[18], kā arī Gulbenes novada pašvaldības saistošajiem noteikumiem Stāmerienas ezerā rūpnieciskās zvejas tīklu limits ir 345 m.

Makšķerēšana un zemūdens medības

Makšķerēšana un zemūdens medības veicamas saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem Nr.800 "Makšķerēšanas, vēžošanas un zemūdens medību noteikumi"[19]. Zemūdens medības saskaņā ar minētajiem noteikumiem nav atļautas.

Zivju krājumu papildināšana

Zivju krājumu papildināšana veicama saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem Nr. 150 "Kārtība, kādā uzskaita un dabiskajās ūdenstilpēs ielaiž zivju resursu atražošanai un pavairošanai paredzētos zivju mazuļus, kā arī prasības attiecībā uz mākslīgai zivju pavairošanai pielāgotu privāto ezeru izmantošanu"[20] un šo noteikumu sadaļu "Zivju ielaišana".

Zivju dzīves vides uzlabošana un krājumu aizsardzība

Zivju krājumu aizsardzība veicama saskaņā ar likumdošanā noteikto kārtību, kā arī šo noteikumu sadaļā "Stāmerienas ezera zivsaimnieciskā apsaimniekošana" minētajām rekomendācijām. Nav nepieciešams veikt pasākumus zivju dzīves vides uzlabošanai.

[18] Ministru kabineta 2014.gada 23.decembra noteikumi Nr. 796 "Noteikumi par rūpnieciskās zvejas limitiem un to izmantošanas kārtību iekšējos ūdeņos". Latvijas Vēstnesis, 257, 30.12.2014. https://likumi.lv/ta/id/271238

[19] Ministru kabineta 2015.gada 22. decembra noteikumi Nr. 800 "Makšķerēšanas, vēžošanas un zemūdens medību noteikumi". Latvijas Vēstnesis, 9, 14.01.2016. https://likumi.lv/ta/id/279205

[20] Ministru kabineta 2015. gada 31. marta noteikumi Nr. 150 "Kārtība, kādā uzskaita un dabiskajās ūdenstilpēs ielaiž zivju resursu atražošanai un pavairošanai paredzētos zivju mazuļus, kā arī prasības attiecībā uz mākslīgai zivju pavairošanai pielāgotu privāto ezeru izmantošanu". Latvijas Vēstnesis, 73, 15.04.2015. https://likumi.lv/ta/id/273416

PIELIKUMI

1.pielikums. Ūdens paraugu testēšanas pārskats Nr. 536/2026, parauga identifikācijas Nr.: 536-1-26.

2.pielikums. Stāmerienas, Ludza un Pogas ezera sociālekonomiskais izvērtējums.

Stāmerienas, Ludza un Pogas ezera sociālekonomiskais izvērtējums

Gulbenes novads | Stāmerienas pagasts | 2026

Saturs

Kopsavilkums 3
1. Ievads 3
1.1. Izvērtējuma mērķis un uzdevumi 3
1.2. Izvērtējuma teritorija un trīs ezeru sistēma 4
1.3. Metodoloģija un datu avoti 5
2. Sociālais un kultūrvēsturiskais konteksts 6
2.1. Iedzīvotāji un vietējās kopienas 6
2.2. Kultūrvēsturiskais mantojums un vietas identitāte 9
2.3. Sabiedrības attieksme 19
3. Publiskā piekļuve un ezera izmantošana 23
3.1. Īpašumi, tiesiskais piekļuves režīms un infrastruktūra 23
3.2. Rekreācija un tūrisms 32
3.3. Makšķerēšana, zveja un citi izmantošanas veidi 37
4. Ekonomiskais konteksts 41
4.1. Rūpnieciskās zvejas ekonomiskā nozīme un vietējo zivju gastronomiskās vērtības potenciāls 41
4.1.1. Divu realizācijas posmu ekonomiskās vērtības noteikšana 41
4.1.2. Zandarts kā gastronomiskā produkta piemērs 42
4.2. Tiešā saimnieciskā izmantošana un ieņēmumi 43
4.3. Rekreācijas un tūrisma ekonomiskā nozīme 44
4.4. Ainava, ekosistēmu pakalpojumi un nekustamo īpašumu vērtība 50
5. Normatīvais un pārvaldības ietvars 53
5.1. Ūdeņu statuss un lietošanas tiesības 53
5.2. Līdzšinējā apsaimniekošana un institucionālā sadarbība 54
6. Salīdzinošais izvērtējums: trīs ezeru funkcijas un attīstības scenāriji 63
7. Problēmas, riski un interešu konflikti 66
Rekomendācijas atbildīgai apsaimniekošanai 67
Secinājumi 70
Izmantotā literatūra un avoti 72

Kopsavilkums

Ziņojumā izvērtēta savstarpēji hidroloģiski saistīto Ludza, Stāmerienas un Pogas ezeru sociālekonomiskā nozīme, izmantošana un apsaimniekošanas attīstības iespējas. Konstatētas atšķirīgas ezeru funkcijas un attīstības prioritātes: Ludza ezerā būtiskākās problēmas ir publiskā piekļuve un ūdens kvalitāte, Stāmerienas ezerā tā ir rekreācijas un tūrisma potenciāla pilnvērtīgāka izmantošana, bet Pogas ezerā vajadzīga saudzīgas publiskās pieejamības nodrošināšana. Visu triju ezeru attīstībai ieteicama koordinēta, diferencēta apsaimniekošana, prioritāri risinot hidroloģiskās infrastruktūras, vides monitoringa, publiskās piekļuves un ilgtermiņa uzturēšanas jautājumus.

1. Ievads

1.1. Izvērtējuma mērķis un uzdevumi

Izvērtējums sagatavots Gulbenes novada pašvaldības iniciētās Stāmerienas, Ludza un Pogas ezera izpētes ietvaros, papildinot SIA "Saldūdeņu risinājumi" 2026. gadā izstrādātos zivsaimnieciskās ekspluatācijas noteikumus. Pašvaldība iepriekš īstenojusi arī ūdeņu resursu kontroles pasākumus ar Zivju fonda atbalstu (Gulbenes novada pašvaldība, 2020).

Izvērtējuma mērķis ir noteikt Stāmerienas, Ludza un Pogas ezera nozīmi vietējai kopienai, rekreācijai, tūrismam un saimnieciskajai darbībai, identificēt izmantošanas konfliktus un attīstības iespējas un sagatavot argumentētus ieteikumus atbildīgai, savstarpēji saskaņotai apsaimniekošanai. Sociālekonomiskais izvērtējums papildina ezeru ekoloģisko un zivsaimniecisko izpēti.

Uzdevumi: raksturot ezeru un apkārtnes sociālo kontekstu; analizēt publisko piekļuvi un faktisko izmantošanu; novērtēt rekreācijas un tūrisma potenciālu; apzināt saimnieciskās intereses, pārvaldību un normatīvo ietvaru; salīdzināt riskus; formulēt prioritārus apsaimniekošanas pasākumus.

Gulbenes novada pašvaldības skatījumā integrēta trīs ezeru sociālekonomiskā izvērtējuma vajadzību nosaka vairāki savstarpēji saistīti apsaimniekošanas izaicinājumi. Pašvaldības īpašumā esošo zemju ierobežotā pieejamība ezeru krastos (izņemot atsevišķus īpašumus pie Stāmerienas ezera) apgrūtina publiskās piekļuves, rekreācijas infrastruktūras un citu attīstības ieceru īstenošanu. Vienlaikus ezeru apsaimniekošana līdz šim nav pietiekami skatīta vienotā teritorijas attīstības kontekstā, sasaistot ūdeņu resursus ar Stāmerienas pili, Gulbenes–Alūksnes šaursliežu dzelzceļu (Bānīti), kultūrvēsturisko ainavu, vietējo kopienu interesēm un tūrisma uzņēmējdarbības iespējām.

Viens no būtiskākajiem pašvaldības aktualizētajiem jautājumiem ir zivju resursu aizsardzība un zvejas regulējums. Saistībā ar pašvaldības norādīto iespējami plašo nelegālās zvejas izplatību Ludza un Stāmerienas ezerā tiek apsvērts uz trim gadiem aizliegt rūpniecisko zveju ar tīkliem. Izvērtējumā nepieciešams analizēt šāda ierobežojuma zinātnisko, sociālekonomisko un tiesisko pamatojumu, sagaidāmos ieguvumus zivju resursu saglabāšanā, ietekmi uz dažādām ezera lietotāju grupām, kā arī alternatīvus apsaimniekošanas un kontroles risinājumus. Atsevišķi vērtējamas iespējas ezeru apsaimniekošanā iesaistīt vietējo iedzīvotāju veidotu biedrību, nosakot juridiski atbilstošu pārvaldības modeli, atbildības sadalījumu un sadarbības kārtību ar pašvaldību.

Pašvaldība norādījusi arī uz iespējamiem vides piesārņojuma, nelegālās zvejas un nekontrolētas rekreācijas riskiem, īpaši Ludza ezerā. Saņemtas iedzīvotāju sūdzības par iespējamu notekūdeņu ieplūdi ezerā no atsevišķiem piekrastes īpašumiem, kā arī sniegta informācija par iespējamiem zvejas noteikumu pārkāpumiem un ziemas autosporta aktivitātēm uz ezera ledus. Šīs ziņas vērtējamas kā sākotnēji riska signāli, nevis apstiprināti pārkāpumu fakti, jo atsevišķu iespējamo notekūdeņu noplūžu esamību apsekošanas laikā nav izdevies konstatēt. Izvērtējumā paredzēts identificēt ar šīm darbībām saistītos riskus, pārvaldības kompetences un iespējamos uzraudzības risinājumus, ciktāl tas atbilst sociālekonomiskā izvērtējuma tvērumam.

Tādējādi izvērtējuma mērķis ir ne tikai raksturot katra ezera pašreizējo izmantošanu un nozīmi vietējai sabiedrībai, bet arī izstrādāt pierādījumos balstītu, savstarpēji saskaņotu redzējumu par Stāmerienas, Ludza un Pogas ezera turpmāko izmantošanu un pārvaldību, līdzsvarojot zivju resursu aizsardzību, ūdens kvalitāti, publisko piekļuvi, vietējo iedzīvotāju dzīves kvalitāti, rekreāciju un tūrisma attīstības potenciālu.

1.2. Izvērtējuma teritorija un trīs ezeru sistēma

Visi trīs ezeri atrodas Gulbenes novada Stāmerienas pagastā. Pagasta kopplatība ir 130,94 km²; tajā atrodas arī Kalnienas (Ģērmaņu) ezers, kas nav šā izvērtējuma objekts (Gulbenes novada bibliotēka, b.g.-d).

Stāmerienas, Ludza un Pogas ezeri atrodas Gulbenes novada Stāmerienas pagastā, Gulbenes paugurvaļņa un tam piegulošo Austrumlatvijas zemienes teritoriju ainaviskajā kontekstā. Ezeri veido savstarpēji saistītu ūdeņu sistēmu: Ludza ezers pa Pogupi ir savienots ar Stāmerienas ezeru, savukārt no Stāmerienas ezera ūdeņi tālāk plūst uz Pogas ezeru. Vēsturiskajos ģeogrāfiskajos aprakstos Stāmerienas ezers raksturots kā eitrofs ezers ar ovālu ezerdobi un pārsvarā stāviem krastiem. Šāda ezeru telpiskā un hidroloģiskā saistība pamato nepieciešamību to apsaimniekošanu vērtēt kopīgi, īpaši attiecībā uz ūdens kvalitāti, piesārņojuma pārnesi, hidroloģisko režīmu un piekrastes teritoriju izmantošanu (Eipurs, 1998; *Latvijas pagasti*, 2002).

Stāmerienas, Ludza un Pogas ezeri veido hidroloģiski saistītu ūdeņu sistēmu Daugavas upju baseina apgabalā. Ludza ezers atrodas sistēmas augštecē, Stāmerienas ezers — vidusposmā, bet Pogas ezers — lejtecē. Šāda savstarpējā saistība nozīmē, ka ūdens kvalitātes un barības vielu aprites pārmaiņas vienā ezerā var ietekmēt arī lejtecē esošās ūdenstilpes. Vienlaikus ezeru atšķirīgā platība, dziļums, ekoloģiskais stāvoklis, piekrastes apdzīvojums un tiesiskais statuss nosaka nepieciešamību vienotu apsaimniekošanas stratēģiju papildināt ar katram ezeram specifiskiem pasākumiem.

Stāmerienas ezers ir ~92,6 ha liels, ar vidējo dziļumu 6,5 m un maksimālo dziļumu 18,7 m. Ludza ezers ir ievērojami lielāks — vēsturiskajos avotos norādīta aptuveni 280 ha platība, vidējais dziļums 4 m un maksimālais dziļums 11 m. Pogas ezers ~28 ha platībā ir mazākais no trim ezeriem, ar vidējo dziļumu 5,5 m un maksimālo dziļumu 14,2 m. Ezeru platību atšķirības dažādos avotos nosaka pamatā uzmērīšanas metodikas atšķirības (Eipurs, 1998; *Latvijas pagasti*, 2002; SIA "Saldūdeņu risinājumi", 2026).

Ludza ezers ir publiskais ezers, kamēr abi pārējie privāti ar valstij piederošām zvejas tiesībām. Ludza ezera ūdeņi pa Pogupei jeb Ludzupītei pievienoto ūdensteci nonāk Stāmerienas ezerā, no kura Pogupe tek uz Pogas ezeru. Pēc tam ūdeņi pa Pogupi un Mugurupi nonāk Pededzes baseinā (SIA "Saldūdeņu risinājumi", 2020a).

1.3. Metodoloģija un datu avoti

Paredzētās metodes: dokumentu un sekundāro datu analīze; GIS telpiskā analīze; piekļuves vietu un infrastruktūras apsekojums; intervijas ar iesaistītajām pusēm; vietējo iedzīvotāju un lietotāju aptauja; makšķerēšanas/zvejas datu analīze; iespējama apmeklētāju plūsmas uzskaite; trīs ezeru salīdzinošais vērtējums.

Izpētes periods iekļāvās 2026. gada peldsezonā. Visi trīs ezeri un to apkārtne pilnībā apsekota 2026. gada 24. jūlijā un 28. augustā. Apsekošana ietvēra ezeru piekļuves vietu identificēšanu, esošās publiskās infrastruktūras novērtēšanu. Papildinoši izpētes vieta apmeklēta arī 2026. gada 30. oktobrī. Bijuši vairākkārtēji apsekojumi arī agrākajos gados, kas fiksēti fotomateriālā un ar ko bija iespēja salīdzināt vietu attīstības dinamiku (īpaši Stāmerienas apkārtnē vai Ludza ezera D daļā – pie viesu mājas Vonadziņi. Apsekojumu laikā veiktas nestrukturētas klātienes intervijas ar septiņiem vietējās kopienas pārstāvjiem, kā arī notikusi viena telefonintervija. Papildinoši izmantota apmeklētāju atsauksmju analīze par pakalpojumiem un publiski pieejamām vietām pie ezera. Kā arī analizētas publiski pieejamās makšķernieku atsauksmes.

Divās vietās pie Stāmerienas ezera: atpūtas vietā "Lāčauss" starp autostāvvietu un peldvietu kā arī peldvietā "Vīgrieži" starp V420 lielceļu un peldvietu izvietoti apmeklētāju automātiskie skaitītāji. Apmeklējumu uzskaites intensitāte un regularitāte veikta 35 dienas no 2026. gada 24. jūlija līdz 28. augustam.

Sociālekonomiskajā izvērtējumā izmantota vēsturisko un aktuālo dokumentu salīdzinošā analīze, īpašu uzmanību pievēršot 2019.–2020. gada un 2026. gada ezeru ekoloģiskās un zivsaimnieciskās izpētes rezultātiem. Šie dati ļauj identificēt ūdens kvalitātes, zivju sabiedrības un apsaimniekošanas prakses pārmaiņas, kas var ietekmēt ezeru izmantošanu makšķerēšanai, zvejai, rekreācijai un tūrismam.

Sociālekonomiskie secinājumi tiek formulēti, savstarpēji salīdzinot ekoloģiskos datus, izmantošanas regulējumu, infrastruktūras pieejamību un vietējo ieinteresēto pušu intereses (SIA "Saldūdeņu risinājumi", 2026).

Lāčauss atpūtas vietas vēsturiskās attīstības rekonstruēšanai analizēti 63 periodikas izdevumi, kas atlasīti pēc vietvārda „Lāčauss" un saistītajiem meklējumiem. Materiāli aptver laikposmu no 1967. gada 12. augusta līdz 2008. gada 16. jūlijam, ietverot galvenokārt Gulbenes rajona laikraksta "Dzirkstele" publikācijas, kā arī rakstus laikrakstos *Cīņa, Padomju Jaunatne, Sports, Vaduguns, Diena* un citos izdevumos. Avotu analīzē nodalīti faktiski īstenotie labiekārtošanas pasākumi, iecerētie attīstības projekti, atpūtas pakalpojumu piedāvājums, sporta un sabiedriskie pasākumi, kā arī periodiski aktualizētās apsaimniekošanas problēmas. Padomju perioda publikāciju ideoloģiskais ietvars ņemts vērā, īpašu uzmanību pievēršot pārbaudāmiem faktiem par infrastruktūru, pakalpojumiem un apmeklējumu raksturu.

Triju ezeru tūrisma un rekreācijas potenciāla izvērtēšanai veikta 1856 publiski pieejamu vērtējumu un atsauksmju kvalitatīvā satura analīze, aptverot Ludza ezera piekrastes uzņēmumus "Vonadziņi" un "Zušu nams" (405), Pogas ezera apkārtnes uzņēmumus "Ziedugravas" un "Sonāte" (371), kā arī Stāmerienas pili, pareizticīgo baznīcu, ekskursiju kuģīti (1006) un "Stāmerienas Apartamentus" (74). Atsauksmes iegūtas no Google, Booking.com, *Tripadvisor* un citām publiskām platformām, tematiski analizējot ainavas pievilcību, ūdens atpūtas iespējas, piekļuvi ezeriem, infrastruktūru un

pakalpojumu kvalitāti. Nošķirti vērtējumi par pašiem ezeriem un pakalpojumu sniedzējiem, identificējot stiprās puses, trūkumus un attīstības iespējas. Rezultāti interpretēti kā kvalitatīvs, nereprezentatīvs informācijas avots, jo atsauksmes balstās pašatlasē un iespējama ierakstu pārklāšanās starp platformām.

Noslēdzošā padziļinātā fokusgrupas diskusija par Stāmerienas, Ludza un Pogas ezera apsaimniekošanu notika 2026. gada 30. oktobrī Stāmerienas pagasta pārvaldē, klātienē piedaloties 10 dalībniekiem: Vilim Birzniekam (Stāmerienas iedzīvotājs), Andrim Kravalim (Stāmerienas iedzīvotājs), Dāvim Žukam (Gulbenes novada pašvaldības policija), Viktoram Podziņam (Stāmeriena), Āris Galejs (Stāmerienas pensionāru pārstāvis), Arnim Brenčam (Stāmerienas pagasta pārvaldes saimnieciskā darba pārstāvis), Vilnim Lapiņam (Stāmerienas un Stradu pagastu apvienības pārvaldes vadītājs), Dacei Kuršai (Gulbenes novada pašvaldības vides speciāliste), Ingai Lapsei (Kalnienas iedzīvotāja, biedrības "Kapo" pārstāve, pašvaldības projektu vadītāja) un Andrim Kleperam (Vidzemes Augstskola). Diskusijā tika padziļināti apspriesta ezeru izmantošana, rekreācijas un zivsaimniecības intereses, apsaimniekošanas problēmas un turpmākās pārvaldības iespējas.

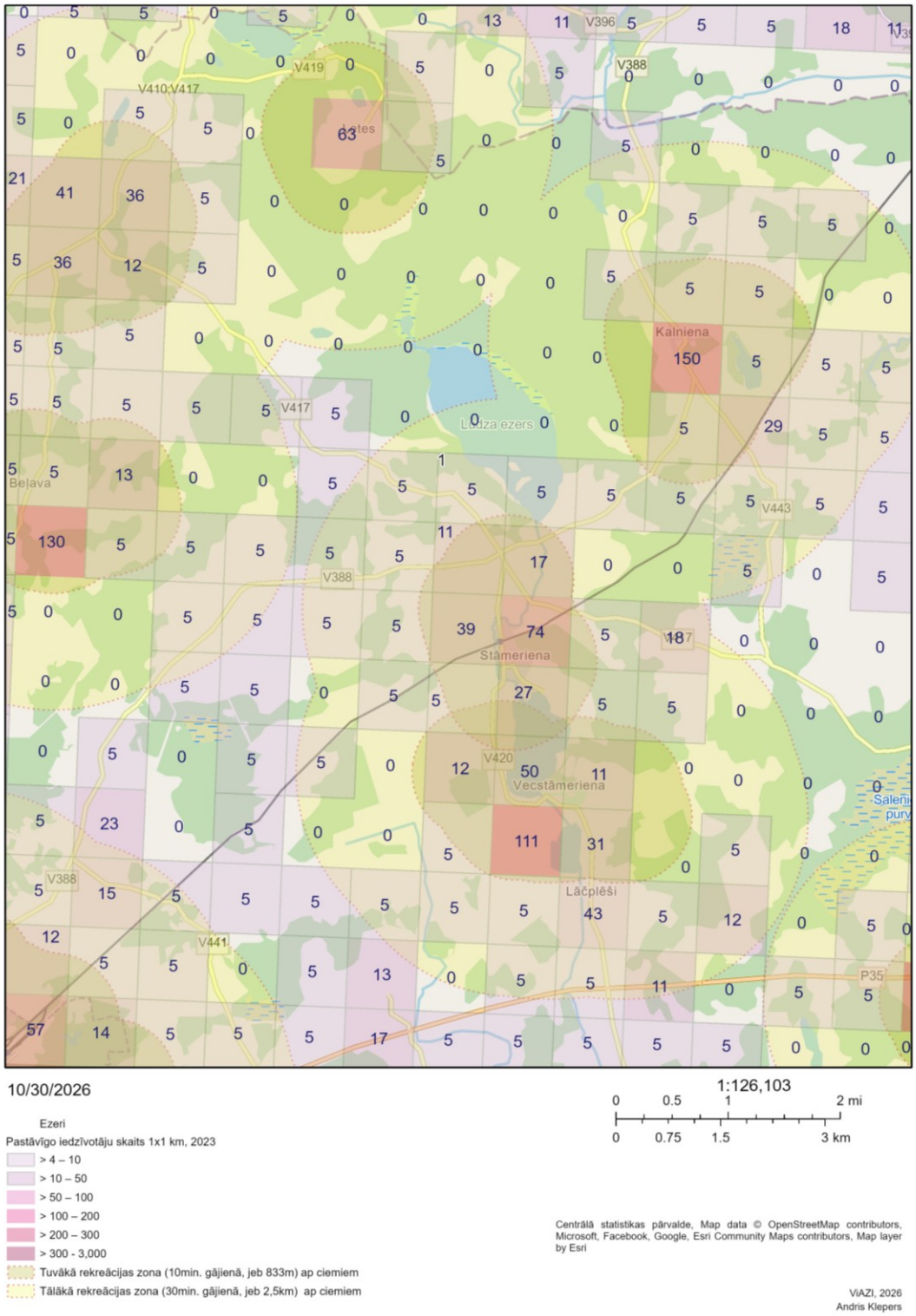
2. Sociālais un kultūrvēsturiskais konteksts

2.1. Iedzīvotāji un vietējās kopienas

Gulbenes novada Stāmerienas pagasta lielākās apdzīvotās vietas ezeru tuvumā ir Stāmeriena, Vecstāmeriena un Kalniena. 1935. gadā Stāmerienas pagastā dzīvoja 2192 iedzīvotāji, 2000. gadā – 1317 iedzīvotāji (Latvijas pagasti, 2002), bet 2026. gadā – vairs tikai 828 iedzīvotāji (Oficiālās statistikas portāls, 2026). Tādējādi gadsimta laikā iedzīvotāju skaits samazinājies par 62,2 %, savukārt kopš 2000. gada – par 37,1 %. Šī ilgstošā depopulācija ietekmē vietējās kopienas lielumu, saimnieciskās aktivitātes potenciālu un pieprasījumu pēc publiskās infrastruktūras, tostarp ezeru rekreācijas vietām. Stāmerienas pagasta apdzīvojumu jau vēsturiski veidojuši vairāki nelieli ciemi, kuru attīstība bija īpaši saistīta ar muižu saimniecību. Gadsimta sākumā iedzīvotāju skaits ciemos bija Vecstāmerienā – 246, Kalnienā – 184 un Stāmerienā – 145 iedzīvotāji. Tādējādi trijos lielākajos apdzīvojuma centros bija koncentrēti 43,7 % no pagasta iedzīvotāju kopskaita.

Ezeru sociālekonomiskajā izvērtējumā īpaši nozīmīga ir piekrastes ciemu un viensētu apdzīvotība, jo tā nosaka vietējo pieprasījumu pēc makšķerēšanas, peldēšanās, pastaigām un citām ikdienas rekreācijas iespējām. Trīs ezeru rekreācijas zonu aptverē dzīvo aptuveni 600 iedzīvotāju (novērtējums pēc 1×1 km iedzīvotāju režģa datiem). Stāmerienas pagasta apdzīvojuma struktūras un rekreācijas sasniedzamības telpiskā analīze atklāj būtiskas atšķirības ezeru potenciālajā izmantošanas intensitātē. Ludza ezers tikai nelielā mērā iekļaujas apdzīvoto vietu tuvās rekreācijas zonās (līdz 10 minūšu jeb 833 m gājiena attālumā), tādēļ tā nozīme vietējo iedzīvotāju ikdienas atpūtā ir salīdzinoši ierobežota. Tas nosaka arī lielāku piekrastes zemju īpašnieku un apsaimniekotāju lomu ezera pieejamības un izmantošanas organizēšanā, vienlaikus radot priekšnoteikumus vājākai neformālajai sociālajai kontrolei, ko citviet nodrošina regulāra publiskās ārtelpas izmantošana. Tomēr ezera dienvidu daļa ietilpst Kalnienas tālākajā rekreācijas zonā (līdz 30 minūšu jeb 2,5 km gājiena attālumā), kas rada potenciālu mērķtiecīgi organizētai

aktīvajai atpūtai. Šādas izmantošanas vēsturisku piemēru sniedz publiskā piekļuve ezeram pie Vonadziņiem, kur agrāk bijusi pieejama arī pludmales volejbola spēlēšanas iespēja. Pašlaik šis rekreācijas potenciāls tiek izmantots ļoti nedaudz. Līdzīga situācija raksturīga Kalnienas ezeram, kura publisko izmantošanu ierobežo publiskas piekļuves trūkums un aizaugšanas procesi. Savukārt Stāmerienas un Pogas ezeri atrodas blīvāk apdzīvotu vietu tuvumā un lielākā mērā pārklājas ar tuvās un tālākās rekreācijas zonām, tādēļ tiem ir augstāks potenciāls regulārai vietējo iedzīvotāju atpūtai, tostarp darbdienu rītos un vakaros, ne tikai brīvdienās. Šī telpiskā priekšrocība pamato publiskās piekļuves un rekreācijas infrastruktūras prioritāru attīstību, kā arī daudzfunkcionālas atpūtas un pakalpojumu vietas veidošanu pie *Lāčauss*, apvienojot vietējās kopienas ikdienas vajadzības ar tūrisma pieprasījumu. Turklāt Stāmerienas ezers vēsturiski nostiprinājies kā viena no Gulbenes pilsētas iedzīvotāju iecienītākajām peldēšanās un atpūtas vietām pie ūdens. Šis pieprasījums pēc būtības papildina vietējo ikdienas rekreāciju ar īslaicīgiem vienas dienas atpūtas braucieniem, kuru intensitāte īpaši pieaug vasaras brīvdienās, saulainās dienās un atvaļinājumu periodā.

2.1.1. attēls. *Iedzīvotāju skaits un rekreācijas zonas pie Stāmerienas, Ludza un Pogas ezera. 1x1 km šūnās iekļauts pastāvīgo iedzīvotāju skaits 2023. gadā. Dati: CSP eksperimentālā statistika, 2025.*

2.2. Kultūrvēsturiskais mantojums un vietas identitāte

Salīdzinot aptuveni pirms simts gadiem izdotās topogrāfiskās kartes ar mūsdienu situāciju, Stāmerienas, Pogas un Ludza ezeru apkārtnē vērojamas būtiskas apdzīvotības un ainavas struktūras pārmaiņas. **Vēsturisko, samērā atklāto lauku ainavu ar blīvu viensētu tīklu, pļavām, ganībām un lauksaimniecībā izmantotām zemēm pakāpeniski nomainījusi mežaināka un mazāk apdzīvota ainava.** Daudzas vēsturiskās viensētas izzudušas, bet apdzīvotība vairāk koncentrējusies Stāmerienā un pie galvenajiem ceļiem. Īpaši Ludza ezera apkārtnē redzama meža platību palielināšanās un agrāk atklāto piekrastes teritoriju aizaugšana, kas samazinājusi tālus skatus uz ezeru un mainījusi ainavas vizuālo uztveri. Vienlaikus meliorācijas rezultātā pārveidots mitro pļavu un purvaino teritoriju hidroloģiskais režīms, izveidojot regulāru novadgrāvju tīklu gan lauksaimniecības, gan meža zemēs. Stāmerienas ezera apkārtnē saglabājies vēsturiskais apdzīvojuma un kultūrainavas kodols ar pili, parku un baznīcu, savukārt piekrastes izmantošanā lielāku nozīmi ieguvusi rekreācija un tūrisms. Šīs pārmaiņas atspoguļo ilgstošu lauku apdzīvotības sarukumu, tradicionālās lauksaimnieciskās ainavas fragmentāciju un pakāpenisku pāreju uz mežaināku, vietām dabiskākas veģetācijas pārņemtu ezera apkārtni.

Ludza ezera salu vēsturiskā izmantošana, iespējams, bijusi saistīta ar siena ieguvi, par ko liecina vietējo iedzīvotāju mutvārdu atmiņas. Šāda saimnieciskā prakse īpaši ticama 20. gadsimta pirmajā pusē, kad pēc agrārās reformas izveidotajās zemnieku saimniecībās lopbarības sagādei izmantoja arī attālākas un grūtāk pieejamas pļavas. Iespējams, salu pļaušana turpinājusies arī pirmajos pēckara gados, pirms lauksaimniecības kolektivizācijas. Vēsturisko topogrāfisko karšu salīdzinājums liecina par salu veģetācijas pārmaiņām: atklāta ainava pirmskara kartēs, padomju okupācijas perioda kartē redzamas gan atklātas zālāju platības, gan koku un krūmu apauguma pazīmes, savukārt mūsdienās salas ir vairāk apaugušas.

Stāmerienas ezera dienvidaustrumu krastā atrodas Stāmerienas pils un parks; šī tuvība veido nozīmīgu pamatu ezera ainavas un kultūras mantojuma pieredzējuma kopīgai interpretācijai. Stāmerienas pagastu šķērso Gulbenes–Alūksnes šaursliežu dzelzceļš. Gan Baltijas somu klātbūtni, gan letgaļu cilšu ierašanos šajās teritorijās jau 7. gadsimtā apliecina Stāmerienas Smoņu senkapos pie iecienītās Lāčauss peldētavas 2004. gada vasarā veiktie arheoloģiskie pētījumi (Zvaigzne, 2006). J. Endzelīna 1922.gadā izdotajā vietvārdu vārdnīcā pie Litenes mājām minētas arī Stāmerienas "Pelēdnes", "Salenieki", "Šmoņi" ar nesen atklātajiem senajiem apbedījumiem. Litenes muižas zemes kādreiz bijušas līdz Ludzezeram. To apliecina tālāk citētā publikācija

"Vēstules no Vidzemes malienas: «Litenes pagasta vakaru galā ap Ludza ezeru ir bagāti tīrumi, pie mājām labi kopti dārzi"

Stāmerienas sagša jeb Stāmerienas villaine ir viena no izcilākajām vēlā dzelzs laikmeta latgaļu tekstilmantojuma liecībām, kas atrasta Skolu senkapos Stāmerienas pagastā, Ludza ezera tuvumā. Ar 12. gadsimtu datētā tumši zilā vilnas villaine izceļas ar īpaši bagātīgu bronzas gredzentiņu rotājumu un daudzveidīgiem ugunskrustu ornamentiem, kas to ierindo starp krāšņākajiem Latvijas arheoloģiskajiem tekstilizstrādājumiem (Ulase, 2018; Vilcāne, 2025). Stāmerienas villaines ornamentika ir kļuvusi par nozīmīgu latgaļu vēsturiskā tērpa rekonstrukcijas un kultūras mantojuma popularizēšanas avotu; 2018. gadā Stāmerienas pagasts saņēma tās atdarinājumu (Ulase, 2018). Seno latgaļu

tumši zilā apģērba tradīcija ir arī viens no simboliskajiem pamatojumiem mūsdienu Latgales karoga krāsas izvēlei. Latgales karogs ar tumši zilām un baltu svītru oficiāli apstiprināts 2023. gadā (Sims, 2023). Līdzās arheoloģiskajam un materiālajam kultūras mantojumam Stāmerienas apkārtnes reģionālo identitāti raksturo arī malēniskā izloksne – savdabīga nemateriālā kultūras mantojuma izpausme, kuras saglabāšanai un nodošanai nākamajām paaudzēm pievērsta īpaša uzmanība (Latvijas Nacionālais kultūras centrs, 2021; "Malēniešu izloksne – mantojums, ko nedrīkst zaudēt", 2025). Vietējās valodas savdabība atspoguļojas arī ar ezeriem, zvejniecību un ūdeņu izmantošanu saistītajos apvidvārdos, kas aplūkoti turpmāk šajā nodaļā. Stāmerienas pagasts tieši robežojas ar Alūksnes novada Kalncempju, Annas un Jaunannas pagastiem. Tieši šī tuvā kaimiņbūšana Alūksnes pusei, kas ir malēniešu izloksnes centrs, vēsturiski ir veidojusi Stāmerienu kā izteiktu pārejas zonu, kurā vietējā izloksne un identitāte ir cieši savijusies kopā ar Malēnijas kultūrtelpu.

2.2.1. tabula. *Kultūras mantojuma vietas Stāmerienas pagasta ezeru apkārtnē*

Objekts	***Kultūras mantojuma statuss***	***Vēsturiskais raksturojums***	***Nozīme integrētajā izvērtējumā***
Stāmerienas pils	Valsts nozīmes arhitektūras piemineklis Nr. 5091 - Stāmerienas muižas apbūve un Nr. 5092 – pils, Nr. 5093 - dārznieka māja un Nr. 5094 - klēts. Valsts nozīmes mākslas piemineklis Nr. 3365 - interjera dekoratīvā apdare (3 telpās), Nr. 8366 – krāsns, Nr. 8365 - interjera dekoratīvā apdare (2 telpās) un vietējās nozīmes Nr. 8364 - fasādes dekoratīvā apdare	19. gs. pils; 1905. gadā nodedzināta, 1908. gadā atjaunota	Galvenais kultūras tūrisma piesaistes enkurobjekts. 2025. gadā bija 9160 maksas apmeklējumi pils iekštelpu ekspozīcijā (Savicka, 2026) un bijis pat 18559 apmeklējumi 2023. gadā (Gulbenes novada pašvaldība, 2024)
Stāmerienas parks	Valsts nozīmes arhitektūras piemineklis Nr. 5095	Vēsturiskais muižas parks ~24,3 ha, tajā skaitā divi ezeri un viegli viļņots reljefs ar regulāra plānojuma parādes pagalmu pils priekšā. Stāmerienas pils vēstures taka stiepjas ezera virzienā un sniedz informāciju par muižas vēsturi, baronu Volfu dzimtu un apkārtējo dabu	Ainaviskā rekreācija, pastaigas, kultūras mantojuma un dabas interpretācija. Mūsdienu mākslas telpa. Kāzu tradīciju vieta (Mīlestības ozoli). Piekļuve Stāmerienas ezeram (vairāk kā skatu vieta, ne peldvieta)
Stāmerienas pareizticīgo baznīca	Valsts nozīmes arhitektūras piemineklis Nr. 5090	Iesvētīta 1904. gadā. Sakrālā vērtība.	Arhitektūras un kultūras tūrisma piesaiste (aktuāla iekštelpu piekļuves nodrošināšana). Veido ainaviski augstvērtīgu ezera un baznīcas skatu no Stāmerienas ezera DR daļas
Kalnamuižas apbūve un parks	Reģiona nozīmes arhitektūras piemineklis Nr. 5083 - Kalnamuižas apbūve un Nr. 5084 – pils, Nr. 5085 - dārznieka māja, Nr. 5086 –	18. -19. gs. vēsturiskās muižas kultūrainava, ēku plānojuma struktūra, parks un dīķi. Kungu mājas ēka no ~1765. g. Pēc 1920.gada zemes reformas ēkā	Publiskā piekļuve daļēja (parkam). Kalnienas (Kalnamuižas) pils pieder trim ārzemniekiem (fiziskām personām), kuri īpašumu iegādājušies privātā kārtā (Odumiņa, 2024).

Objekts	*Kultūras mantojuma statuss*	*Vēsturiskais raksturojums*	*Nozīme integrētajā izvērtējumā*
	parks, Nr. 5087 - stallis ar ratnīcu un kučiera dzīvokli, Nr. 5088 - vešūzis	atradās Kalnienas pamatskola, kura tika likvidēta 2004.gadā. No tā brīža Kalnamuižas pils ir tukša un nomainījušies vairāki īpašnieki. Parks 8 ha.	Vajadzīga ēkas atjaunošana, izceļot izcilā arhitekta Vilhelma Bokslafa projektētos fasādes elementus un neoklasicisma stila akcentus. Ir izcili priekšnoteikumi, lai mērķtiecīgi iekļautos reģionālajā tūrisma piedāvājumā.
Gulbenes–Alūksnes šaursliežu dzelzceļš	Valsts nozīmes industriālais piemineklis Nr. 8339 un Nr. 8340	Vēsturiska transporta līnija no 1903. gada, kas šķērso Stāmerienas pagastu	Tematisku maršrutu un apmeklētāju plūsmas sasaistes iespējas
Skolu senkapi	Valsts nozīmes arheoloģijas piemineklis Nr. 862	Vēlā dzelzs laikmeta apbedījumi - latgaļu sentautas kapulauks	Aizsardzības zonas platība ir 86,3 ha, kurā ietilpst Ludzupītes slūžas Ludza ezera ūdens līmeņa ietekmēšanai.
Smoņu senkapi (Zviedru kapi)	Valsts nozīmes arheoloģijas piemineklis Nr. 863	Vidējā un vēlā dzelzs laikmeta apbedījumi - latgaļu sentautas kapulauks	Teritorija daļēji pārklājas ar atpūtas vietu "Lāčauss". Jāņem vērā
Stāmerienas pamatskola	Vietējas nozīmes arhitektūras piemineklis Nr. 5089	1923. gadā celta oriģināla sabiedriskā ēka.	Vēsturisko skolas ēku nomā un apdzīvo Nacionālie bruņotie spēki (NBS) – Zemessardzes 25. kājnieku bataljona Kaujas atbalsta rota.
Stāmerienas pagasta valdes ēka	Vietējas nozīmes arhitektūras piemineklis Nr. 5096	19./20. gs.	Nostāk no ezera (Stāmeriena, Brīvības iela 29).
Dzīvojamā ēka ar veikalu	Vietējas nozīmes arhitektūras piemineklis Nr. 5097	20. gs. 20.g.	Nostāk no ezera (Stāmeriena, Brīvības iela 32).
Dzīvojamā ēka ar veikalu	Vietējas nozīmes arhitektūras piemineklis Nr. 5098	20. gs. 20.g.	Nostāk no ezera (Stāmeriena, Brīvības iela 36). Pārdod. Tūrisma uzņēmējdarbības potenciāls.

Avoti: Eipurs (1998); Latvijas pagasti (2002, 422.–424. lpp.), Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde, 2026.

Gulbenes–Alūksnes šaursliežu dzelzceļš ir nozīmīgs Stāmerienas kultūrvēsturiskās identitātes un tūrisma pieejamības elements. 2025. gadā līnijā pārvadāti 18 360 pasažieri, kas ir par 5,3% mazāk nekā 2024. gadā (19 392 pasažieri) un par 8,1% mazāk nekā 2023. gadā (19 979 pasažieri). Stāmerienas stacija ir nozīmīgs starpposma galamērķis, kas nodrošina piekļuvi Stāmerienas pilij, parkam un ezeru rekreācijas piedāvājumam, tomēr atsevišķi dati par pasažieru iekāpšanu un izkāpšanu šajā stacijā nav publiski pieejami (Alūksnes novada pašvaldība, 2025, 2026).

Vēsturiskajos avotos Stāmerienas ezers raksturots ne tikai kā dabas un zivsaimnieciskais resurss, bet arī kā organizētas atpūtas vieta. 1998. gada enciklopēdijā norādīts, ka ezera ziemeļaustrumu krastā atradusies atpūtas bāze. Šī informācija liecina par ezera rekreatīvās izmantošanas tradīcijām jau 20. gadsimta beigās. Vienlaikus nav pamata secināt, ka attiecīgā infrastruktūra ir saglabājusies vai joprojām darbojas.

Sociālekonomiskajā izvērtējumā šis vēsturiskais fakts ir nozīmīgs, jo ļauj identificēt teritorijas ar agrāku organizētas rekreācijas izmantošanu. Šādu vietu inventarizācija var palīdzēt noteikt potenciālās publiskās piekļuves un labiekārtojuma attīstības teritorijas, izvērtējot esošās īpašumtiesības, piekļuves ceļus, piekrastes ekoloģisko jutību un sabiedrības pieprasījumu (Eipurs, 1998).

Ezeru izmantošanas tradīcijas un vietējās kopienas kultūrvēsturiskā atmiņa

Vēsturiskās liecības apliecina Ludza ezera nozīmi vietējās kopienas tradicionālajā zvejniecībā un vēžošanā. Sarmītes Balodes apkopotajā vietējās izloksnes materiālā saglabājies stāstījums: „Ludza azarā bej lili vieži, krostā ķieru" (Balode, 2008, 277. lpp.). Šī liecība dokumentē vēžu vēsturisko sastopamību Ludza ezerā un to ķeršanu piekrastē, vienlaikus saglabājot vietējo valodas savdabību.

Stāmerienas apkārtnes ezeri vēsturiski bijuši ne tikai dabas resursi, bet arī vietējās kopienas ikdienas dzīves, saimniecisko prasmju un kultūras identitātes sastāvdaļa. Reģiona izloksnes un dzīvesstāstu pieraksti liecina par daudzveidīgām zivju ķeršanas, vēžošanas, loma apstrādes un kopīgu maltīšu tradīcijām. Ezeru izmantošana balstījās uz detalizētām zināšanām par zivju uzvedību, nārstu, sezonālajām pārmaiņām, zvejas vietām un piemērotākajiem rīkiem.

Īpaši nozīmīgas ir liecības par Ludza ezeru. Vietējā izloksnē saglabājies atmiņu pieraksts: *„Ludza azarā bej lili vieži, krostā ķieru"* (277. lpp.), kas apliecina vēžu vēsturisko sastopamību un ķeršanu ezera piekrastē. Aprakstīti arī dažādi vēžošanas paņēmieni, tostarp ķeršana ar rokām un ēsmu aprīkotiem murdiņiem. Vēžu gatavošana kopīgai maltītei atspoguļo šī resursa nozīmi ne tikai pārtikas ieguvē, bet arī vietējā sadzīves kultūrā.

Cita vēsturiskā liecība norāda uz zandartu ielaišanu Ludza ezerā (273. lpp.). Lai gan tās datējums un apstākļi vēl precizējami, šis stāstījums ir būtisks, jo atspoguļo iespējamu agrāku cilvēka iesaisti ezera zivju resursu veidošanā. Tas rada pamatu turpmākai vēsturisko zivju ielaišanas pasākumu un to iespējamās ietekmes izpētei.

Nozīmīga nemateriālā kultūras mantojuma daļa ir vietējā zvejniecības leksika un ūdeņu nosaukumi. Izloksnes formas *„azars", „zēivis", „vieži", „nuorstāt"* un citi apzīmējumi atspoguļo tradicionālās zināšanas un vietas valodisko savdabību. To dokumentēšana un izmantošana kultūrvēsturiskajā interpretācijā var stiprināt iedzīvotāju piederības sajūtu un papildināt teritorijas tūrisma piedāvājumu.

Plašākā Stāmerienas un Kalnienas apkārtnes kultūrvēsturiskā ainava ietver arī vēsturiskās pulcēšanās vietas — krogus, vēlāk tautas namus un sabiedriskos sarīkojumus. Puna kroga pārtapšana par tautas namu, kurā notika teātra izrādes, deju vakari un citi pasākumi, ilustrē vietējās kopienas sabiedriskās dzīves pārmaiņas (43.–44. lpp.).

Šīs vēsturiskās liecības ļauj ezerus vērtēt ne tikai kā ūdensobjektus ar noteiktiem ekoloģiskajiem un saimnieciskajiem resursiem, bet arī kā **kultūrainavas un vietējās identitātes elementus**. Turpmākajā apsaimniekošanā būtu lietderīgi dokumentēt tradicionālās zvejas un vēžošanas vietas, vēsturiskos vietvārdus, vietējo iedzīvotāju atmiņas un ar ezeriem saistītos paradumus. Vienlaikus vēsturiskās liecības par zivju un vēžu sastopamību jāsalīdzina ar mūsdienu bioloģiskajiem datiem, lai nošķirtu kultūrvēsturisko atmiņu no zinātniski apstiprinātām resursu pārmaiņām.

Citāti (273-276.lpp.)

„Ludza azarā bej lili vieži, krostā ķieru”

„zandārtiņus īlaidām ari Luzda azarā”

„zivis pīrktik nū ūdeņs aūgīm, vabelēm, kukainīšīm.”

„kuo daudz zivju, var būt moss (-zs) kēščs (-tis), aseric (-tis) vai raudiņa.”

„zāvēšanai ziūs juonūteirā.”

Vietēji sniedz ļoti precīzas liecības, kur zivis uzturas atkarībā no gadalaika, kā tās ķer ar makšķeri, tīklu, murdu, žebērkli vai īpaši sagatavotu ēsmu. Minētas arī nārsta vietas, ūdens dziļums, grunts īpatnības un laika apstākļu ietekme. Ezers iepriekšējām paaudzēm bija ikdienā lasāma un pazīstama ainava, kuras izmantošanai bija vajadzīga pieredze, nevis tikai piekļuve ūdenim.

Lāčauss kā vieta ar atpūtu pie ūdens vietējās kopienas uztverē nostiprinājusies ļoti dziļi jau no pagājušā gadsimta vidus. Tā nav veidojies tikai kā peldvieta, bet vēsturiskās periodikas analīze ļauj to raksturot kā Gulbenes pilsētas un apkārtējā reģiona nozīmes daudzfunkcionālu atpūtas centru, kurā apvienojās peldēšanās, sabiedriskā ēdināšana, laivu un sporta inventāra noma, organizēts transports, ūdensdrošības pakalpojumi un sporta sacensības. Īpaši nozīmīgs bija attīstības posms 20. gadsimta 60. gadu beigās un 70. gadu sākumā, kad vieta tika mērķtiecīgi labiekārtota saistībā ar pāreju uz piecu dienu darba nedēļu.

Tomēr gandrīz visā aplūkotajā vēsturē atkārtojas viena pretruna: Lāčauss popularitāte un pieprasījums pēc atpūtas pakalpojumiem pārsniedza infrastruktūras uzturēšanas un pārvaldības spējas. Periodiski konstatētas problēmas ar tīrību, sabiedrisko kārtību, alkohola lietošanu, transporta uzticamību, pakalpojumu pieejamību un iecerēto labiekārtošanas darbu kavēšanos.

2.2.2. tabula. *Lāčauss attīstība atbilstoši periodikā konstatētajiem faktiem..*

Laika periods	***Attīstība un precīzi konstatētie fakti***	***Nozīme***
1967.–1968. gads	*Gulbenes rajona padome 1967. gada 27. decembrī apspriež organizētas atpūtas attīstību. Stāmerienas ezera piekrastei paredz piebraucamā ceļa uzlabošanu, laivu staciju, inventāra nomu, telšu vietas un transporta savienojumu.*	*Sākas sistemātiska atpūtas vietas plānošana, nevis tikai spontāna peldēšanās.*
1960. gadu beigas	*Gulbenes patērētāju biedrība izbūvē senlatviešu stilā veidotu bufeti „Lāčauss”. Citā publikācijā to raksturo kā īpatnēju paviljonu, kura atklāšana paredzēta Celtnieku dienā.*	*Veidojas vietas atpazīstamais nosaukums un pirmais izteiktais viesmīlības objekts.*
Nākamā attīstības sezona	*2. jūnijā pie Lāčauss tiek atklāta laivu stacija ar 20 laivām un četriem ūdensvelosipēdiem. Pieejama makšķerēšanas, sporta un atpūtas inventāra noma, tostarp hanteles, espanderi, ģitāras un piepūšamas ūdens rotaļlietas. Minēti arī akvalangi un zemūdens medību aprīkojums.*	*Lāčauss kļūst par aktīvās atpūtas un pakalpojumu centru ar dažādām lietotāju grupām.*
1971. gads	*Pēc kritiskas publikācijas „Vasaras prieki «Lāčausī»” Gulbenes pilsētas izpildkomiteja 30. jūnijā lemj par kārtības uzlabošanu: aizliedz alkohola tirdzniecību pludmalē, pieņem apkopēju un*	*Dokumentēta viena no agrīnākajām publiskās lietošanas konfliktu un apsaimniekošanas problēmu risināšanas epizodēm.*

Laika periods	*Attīstība un precīzi konstatētie fakti*	*Nozīme*
	paredz peldzonas robežu iezīmēšanu, lai tajā neiebrauktu laivas.	
1974. gads	*Ar 14. maija rīkojumu Nr. 55 Lāčauss noteikts par vienu no vietām laivu tehniskajai apskatei Stāmerienas ezerā; apskate paredzēta 28. maijā plkst. 19.00.*	*Vieta kalpo arī organizētai ūdens transporta un makšķernieku infrastruktūras pārvaldībai.*
1970. gadi	*Pie Lāčauss izbūvēta glābšanas stacija ar divām motorlaivām, ūdenslīdēju aprīkojumu, glābšanas inventāru un paredzētu medicīniskās palīdzības punktu. Plānotas arī peldjoslas, tramplīni un akvalangistu apmācības.*	*Atpūtas vieta iegūst specializētu drošības infrastruktūru.*
1977.–1979. gads	*Tiek izstrādāts plašāks labiekārtošanas plāns: krasta sakārtošana, pievedceļa asfaltēšana, atpūtas namiņš un sporta infrastruktūra. Ierīkoti vairāki volejbola laukumi. Taču 1978. gada publikācijā kritizēta darbu kavēšanās un nekārtība.*	*Plaši attīstības plāni, kuru īstenošana nav bijusi konsekventa.*
1980. gadi	*Pie atpūtas vietas Kakšukalna trasē notiek tradicionālā „Lāčauss kausa" izcīņa motokrosā. Vienā sacensību gadā minēti 194 sportisti no 40 sporta organizācijām. Startē dalībnieki no Latvijas, Igaunijas, Lietuvas un krievijas teritorijas.*	*Atpūtas vietas apkārtne iegūst starpreģionālu un starptautisku sporta pasākumu nozīmi.*
1989. gads	*Gulbenes pilsētas izpildkomiteja Stāmerienas ezeru raksturo kā **gulbeniešu vasarās visvairāk apmeklēto ezeru**. Sezonai paredzēta bufete „Lāčauss", ģērbtuves, bērnu smilšu rotaļu vieta un autobusu satiksme.*	*Īpaši skaidrs apliecinājums Lāčauss kā Gulbenes iedzīvotāju galvenās ezera atpūtas vietas statusam.*
1991. gads	*26. jūlijā reģistrēts individuālais uzņēmums „LAČAUSS", kura darbības veids ir sabiedriskā ēdināšana.*	*Pāreja no padomju laika sabiedriskās ēdināšanas sistēmas uz privātas uzņēmējdarbības modeli.*
2008. gads	*Ministru kabineta noteikumu Nr. 523 peldvietu sarakstā atsevišķi norādītas Stāmerienas ezera peldvietas „Lāčauss" un „Vīgrieži".*	*Lāčauss nosaukums nostiprināts arī oficiālajā peldvietu ūdens kvalitātes uzraudzības kontekstā.*

Pakalpojumu, apmeklētāju un pasākumu raksturojums

Atpūtas piedāvājums un tā dažādošana

Vēsturiskie materiāli parāda ļoti daudzveidīgu pakalpojumu klāstu. Jau 1960. gadu beigās Lāčauss piedāvāja ne tikai peldēšanos un sauļošanos, bet arī airu laivu un ūdensvelosipēdu nomu. Laivu stacijas sākotnējais piedāvājums — 20 laivas un četri ūdensvelosipēdi — vēlāk tika paplašināts līdz 30 laivām, sešiem divvietīgiem un četriem vienvietīgiem ūdensvelosipēdiem. Papildus minēta makšķerēšanas piederumu, spēļu bumbu, atpūtas krēslu, hanteļu, espanderu un ģitāru noma, kā arī piepūšamās rotaļlietas bērniem un neprasmīgiem peldētājiem. Vēlāk paredzēta arī telšu pilsētiņa ar 20 teltīm, glābšanas dienests, peldēšanas apmācības un ūdenslīdēju aktivitātes. Daļa no šiem elementiem dokumentēta kā ieceres, nevis pierādīti realizēti pakalpojumi. Ēdināšanas

piedāvājums ietvēra paviljonu vai bufeti „Lāčauss", atsevišķu kiosku saldējumam un atspirdzinošiem dzērieniem, šašliku cepšanas vietu un banketu apkalpošanu paviljona augšējā zālē. Vienā publikācijā vieta pat nosaukta par vasaras restorānu. Šāds piedāvājums liecina, ka mērķauditorija bija gan īslaicīgi peldvietas apmeklētāji, gan ģimenes, aktīvās atpūtas cienītāji un organizētas grupas.

Apmeklētāju skaits un pieprasījums

Materiālos ir vairāki nozīmīgi pieprasījuma raksturojumi, lai gan nav identificēta sistemātiska gada apmeklējumu uzskaite.

- Publikācijā „Saņemt to, kas nopelnīts" norādīts, ka vasaras sestdienās un svētdienās Lāčauss pulcē simtiem atpūtnieku.
- Rakstā „Vai tā: gribu un daru?" peldvieta raksturota kā ļaužu pārpilna, īpaši brīvdienās.
- 1989. gada publikācijā „Par gulbeniešiem nozīmīgām problēmām" Stāmerienas ezers nosaukts par gulbeniešu vasarās visvairāk "apdzīvoto" ezeru.
- Periodikā vairākkārt fiksēts, ka saulainās dienās pieprasījums pēc laivām un inventāra pārsniedz pieejamo piedāvājumu.

Šie fakti ļauj pamatoti raksturot Lāčausi kā reģionālas nozīmes, sezonāli intensīvi apmeklētu atpūtas vietu, bet neļauj aprēķināt ticamu gada apmeklējumu skaitu.

Sporta pasākumi un starptautiskais mērogs

2.2.3. tabula. *Datu un izvērtējuma apkopojums*

Pasākums	***Dokumentētie rādītāji***
„Lāčauss kauss" motokrosā	*Vienā iepriekšējā sacensību gadā — 194 sportisti no 40 organizācijām; citā reizē — vairāk nekā 20 motosporta klubu un sekciju pārstāvji.*
„Lāčauss kauss" sestā izcīņa	*24 Latvijas un Igaunijas motosporta klubi; jauniešu klasē 38 dalībnieki, līdz 500 cm³ klasē — 33 dalībnieki.*
„Kalnienas" kauss jauniešiem	*36 jaunie motosportisti no vairākiem Latvijas rajoniem, tostarp viena meitene.*
Triatlona sacensības	*Izsludināta pirmā rajona triatlona sprinta norise: 400 m peldējums, 25–30 km riteņbraukšana, 8–9 km skrējiens apkārt ezeram.*

Svarīgi, ka motokrosa trase atradās Kakšukalnā, līdzās Lāčauss atpūtas bāzei, nevis pašā peldvietā. Tomēr pasākumi izmantoja Lāčauss nosaukumu, tādējādi stiprinot vietas atpazīstamību. Motokrosa dalībnieku ģeogrāfija ietvēra Igauniju, Lietuvu, Ļeņingradu un Veļikije Lukus. Tas apliecina pārrobežu sporta sakarus, lai gan dalība no vairākām valstīm vai toreizējām PSRS republikām pati par sevi vēl nenozīmē, ka pasākumam bijis oficiāls starptautisku sacensību statuss.

Tūrisma attīstības ieceres

Īpaši interesanta ir publikācija „Vai Stāmeriena Gulbenes rajonam būs logs uz Eiropu?". Tajā aprakstītas sarunas ar Zviedrijas uzņēmuma pārstāvjiem par Stāmerienas pils un tās apkārtnes izmantošanu tūrismam. Apspriesta pils restaurācija, golfa laukumu ierīkošana, ārvalstu tūristu piesaiste un Lāčauss pludmales labiekārtošana. Minēta arī iespējama veikalu atvēršana.

Šis ir nozīmīgs pierādījums tam, ka Lāčauss tika skatīts ne tikai kā vietējā peldvieta, bet arī kā daļa no plašāka Stāmerienas tūrisma galamērķa. Vienlaikus avots apraksta sadarbības ieceri, nevis apliecina, ka zviedru investīcijas, golfa laukumi vai pludmales pārbūve patiešām īstenota.

Nosaukumi, cenas un vēsturiskā identitāte

Materiālos sastopami vairāki ar vietu saistīti apzīmējumi: „Lāčauss" kā atpūtas vietas, bufetes, paviljona, vasaras restorāna un vēlāk uzņēmuma nosaukums; „Lāčauss kauss" kā motokrosa sacensību nosaukums; Kakšukalna trase kā sporta norises vieta; kā arī „Vīgrieži" kā atsevišķa Stāmerienas ezera peldvieta. Satīriskā publikācijā lietotais „Tārpauss" nav peldvietas alternatīvs nosaukums — tas ir ironisks apzīmējums nesakoptai teritorijai pie Ludza ezera.

Interesanta ir arī publikācijā „Spēts un prasts iegūt 4540 kilogramu no govs" dokumentētā vietas atmiņa: kāda vietējā iedzīvotāja atceras, ka tagadējās bufetes „Lāčauss" vietā agrāk atradusies viņas tēva celta pirtiņa. Tas sasaista organizētās rekreācijas infrastruktūras izveidi ar agrāko lauku apdzīvotības un saimnieciskās izmantošanas ainavu.

Cenu ziņā periodikas izkopējumos precīzi dokumentēti galvenokārt laivu reģistrācijas un tehniskās apskates maksājumi, nevis Lāčauss komercpakalpojumu cenas. Piemēram, 1974. gada rīkojumā norādīta airu laivas reģistrācijas maksa 1,50 rubļu un ikgadējās tehniskās apskates maksa 0,50 rubļu. Šīs summas nedrīkst interpretēt kā laivu nomas cenas. Ēdināšanas, ūdensvelosipēdu nomas un citu pakalpojumu tarifi no aplūkotajiem fragmentiem nav droši nosakāmi.

2.2.1. attēls. *1967. gada 12. augustā laikrakstā "Dzirkstele" publicētā reklāma par atpūtu pie Stāmerienas ezera un Celtnieku dienā jaunatvērto "īpatnēji skaisto" paviljonu "Lāčauss". Avots: Sirmā, 1967.*

Atpūtnieku drošībai

Pagājušā gada pēdējās dienās rajona remonta un celtniecības iecirkņa ļaudis nodeva ekspluatācijā glābšanas staciju Stāmerienas ezera krastā pie «Lāčauss».

Pavasarī, sākoties peldsezonai, tur dežurēs apmācīti motoristi un ūdenslīdēji. Darbosies arī medicīnas punkts pirmās palīdzības sniegšanai. Postenis apgādāts ar divām motorlaivām, slīcēju glābšanas rīkiem un ūdenslīdēju inventāru.

Paredzēts izbūvēt arī peldjoslas ar nelieliem tramplīniem un šinī sezonā uzsākt akvalangistu kursus.

Attēlā: jaunā glābšanas stacija
A. Poļa foto

2.2.2. attēls. *1973. gadā ekspluatācijā nodotā jaunā glābšanas stacija Stāmerienas ezera krastā pie "Lāčauss", kur dežurēs apmācīti motoristi un ūdenslīdēji, darbosies medicīnas punkts pirmās palīdzības sniegšanai. Postenis apgādāts ar divām motorlaivām, slīcēju glābšanas rīkiem un ūdenslīdēju inventāru. Paredzēts izbūvēt arī peldjoslas ar nelieliem tramplīniem un šinī sezonā uzsākt akvalangistu kursus. Avots: Polis, 1973. gada marts.*

Cauri laikam atkārtojošās apsaimniekošanas problēmas

Vēsturiskajos rakstos īpaši konsekventi atkārtojas piecas problēmu grupas: nepietiekama infrastruktūras uzturēšana, atkritumi un sanitārā stāvokļa pasliktināšanās, alkohola lietošana un sabiedriskās kārtības pārkāpumi, peldētāju un laivu kustības drošības konflikti, kā arī nepietiekama pakalpojumu un sabiedriskā transporta pieejamība.

Jau 1971. gadā tiek pieņemts lēmums ierobežot alkohola tirdzniecību pludmalē, pieņemt apkopēju un nodalīt peldēšanas zonu no laivu kustības. Vēlākos rakstos atkal aprakstītas pārpildītas atkritumu vietas, nekārtīgas ģērbtuves, bojātas kāpnes, nepietiekamas tualetes, spontāni ugunskuri un kavēta labiekārtošana. Īpaši spilgts ir stāsts „Paldies par atpūtu...", kurā neuzticama autobusu satiksme izjauc iecerēto atpūtas braucienu, lai gan reklāmiski solīts regulārs ekspresis ik pēc pusstundas.

Šī atkārtošanās ir būtiska arī mūsdienu sociālekonomiskajam izvērtējumam: Lāčauss galvenais vēsturiskais ierobežojums nav bijis pieprasījuma trūkums, bet gan nespēja ilgstoši nodrošināt pieprasījumam atbilstošu pakalpojumu kvalitāti un infrastruktūras uzturēšanu.

2.3. Sabiedrības attieksme

Gulbenes novada pašvaldība 2026. gada 8. oktobrī Stāmerienas Tautas namā organizēja publisku tikšanos par visu trīs ezeru izpēti, ekoloģisko stāvokli, zivju resursiem un turpmāko apsaimniekošanu (Gulbenes novada pašvaldība, 2026).

Apmeklētāju uztvere par Ludza ezeru no digitāli publiskotajām atsauksmēm

Divu viesu namu atsauksmes ļauj nošķirt divus vērtējuma līmeņus: Ludza ezera kā rekreācijas resursa pievilcību un piekrastē sniegto viesmīlības pakalpojumu kvalitāti. Tā ir būtiska atšķirība, jo pozitīvs vērtējums par ainavu, mieru vai makšķerēšanas iespējām ne vienmēr nozīmē pozitīvu vērtējumu par naktsmītni. Kopā analizēti 405 publisko ieraksti ar vērtējumiem un komentāriem no Google(250), Booking.com (125), Tripadvisor (4), Viesunamiem.lv (11) un Sudzibas.lv (viens ieraksts ar 14 komentāriem).

2.3.1. tabula. *Ludza ezera stiprās un vājās puses apmeklētāju vērtējumā*

Vērtēšanas joma	*Stiprās puses*	*Vājās puses*
Ainava un dabas vide	Ļoti konsekventi pozitīvi vērtēta ezera ainava, saulrieti, dabiskā vide, klusums un iespēja atpūsties ārpus pilsētas.	Ainavas baudījumu atsevišķās vietās mazina nesakopts krasts, nolietots aprīkojums un tehniski priekšmeti pie ūdens.
Peldēšanās un piekļuve ūdenim	Viesi novērtē tiešu piekļuvi ezeram, peldvietas, laipas un iespēju peldēties naktsmītnes tuvumā.	Atsevišķās atsauksmēs minētas bojātas vai nedrošas laipas, apgrūtināta pieeja krastam un nepietiekama infrastruktūras uzturēšana.
Makšķerēšana	Ezers raksturots kā makšķerēšanai pievilcīgs, pieminētas līdakas, zandarti un iespēja makšķerēt no laivas. Makšķerēšana papildina nakšņošanas pieprasījumu.	Makšķerēšanas piekļuve ne vienmēr atbilst reklamētajam; vienā atsauksmē norādīts, ka piekrasti aizņēmis inventārs un nav bijis iespējams ērti piekļūt ūdenim.
Laivu noma un ūdens aktivitātes	Minētas airu laivas, katamarāni, ūdens motocikli un citas ūdens aktivitātes, kas paplašina ezera rekreācijas izmantošanu.	Atsauksmēs aprakstīti inventāra tehniskā stāvokļa, faktiskās pieejamības, rezervāciju izpildes un cenu caurskatāmības trūkumi.
Miers un atpūtas kvalitāte	Ezera apkārtne piemērota mierīgai ģimeņu atpūtai, nelielām grupām un dabas baudīšanai.	Lielu svinību un aktīvas izklaides norise var konfliktēt ar viesu vēlmi pēc klusuma; minēta arī nepietiekama naktsmītņu skaņas

Vērtēšanas joma	*Stiprās puses*	*Vājās puses*
		izolācija.
Rekreācijas infrastruktūra	Viesu namu piedāvājums papildina ezera izmantošanu ar pirtīm, sporta laukumiem, ēdināšanu, nakšņošanu un pasākumu telpām.	Daļa infrastruktūras ir nolietota; tās kvalitāte un uzturēšana atšķiras starp uzņēmumiem un laika periodiem.

Ludza ezera dabas, ainavas kvalitātes un rekreācijas pievilcība ir noturīga, savukārt tūrisma pieredzes kvalitāti ierobežo nevienmērīga piekrastes infrastruktūras un viesmīlības pakalpojumu uzturēšana. Atsauksmes liecina par pakalpojumu kvalitātes problēmām, nevis par paša ezera pievilcības samazināšanos.

Pogas ezera atsauksmju izvērtējums

Izvērtētas divu pie Pogas ezera esošo viesmīlības uzņēmumu — atpūtas kompleksa "Ziedugravas" un atpūtas kompleksa "Sonāte" — viesu atsauksmes izmantojot 2026. gada oktobrī apkopotos materiālus. Analīzē nošķirtas atsauksmes par pašu ezeru un tā rekreācijas iespējām no vērtējumiem par uzņēmumu pakalpojumu kvalitāti. Būtiska atšķirība: "Ziedugravās" ezers ir viens no galvenajiem atpūtas pieredzes elementiem, savukārt "Sonātes" atsauksmēs dominē ēdināšana, apkalpošana un Stāmerienas pils tuvums. Tāpēc abu uzņēmumu vērtējumi nav vienlīdz informatīvi par ezera kvalitāti. Kopā analizēts 371 publisks ieraksts ar vērtējumiem un komentāriem no Google.

2.3.2. tabula. *Pogas ezera stiprās un vājās puses apmeklētāju vērtējumā*

Vērtēšanas joma	*Stiprās puses*	*Vājās puses*
Ainava un dabas vide	Skaista, mierīga ezera ainava; īpaši novērtēta iespēja baudīt saulrietus, klusumu un dabas tuvumu.	Ainavas kvalitāte lielā mērā tiek pieredzēta no konkrētu privātu atpūtas vietu teritorijām.
Peldēšanās un piekļuve ūdenim	Pie abiem kompleksiem norādītas peldvietas; "Ziedugravās" viesi pozitīvi vērtē tiešu ezera tuvumu un laipu.	Vienā agrākā atsauksmē minēta daļēji iegrimusi laipa. Tas norāda uz nepieciešamību regulāri pārbaudīt krasta infrastruktūras drošību, bet neapliecina tās pašreizējo stāvokli.
Makšķerēšana	"Ziedugravu" viesi ezeru raksturo kā makšķerēšanai piemērotu un zivīm bagātu. Makšķerēšana iekļauta abu kompleksu piedāvājumā.	Atsauksmēs nav pietiekamu datu par lomiem, zivju sugu sastāvu vai makšķerēšanas kvalitātes pārmaiņām.
Laivošana un ūdensrekreācija	Abi uzņēmumi piedāvājuma aprakstos norāda laivu nomu; "Ziedugravās" minētas arī ūdens aktivitātes.	Atsauksmes nesniedz pietiekamu pamatu vērtēt laivu tehnisko stāvokli, nomas pieejamību un izmantošanas intensitāti.
Klusā atpūta	Ezers piemērots ģimenēm, telšu atpūtai, individuāliem ceļotājiem un nelielām grupām.	Pieredze atkarīga no atpūtas kompleksu noslodzes un vienlaikus organizētajiem pasākumiem.
Rekreācijas infrastruktūra	Pie ezera ir kempinga, peldēšanās, laivošanas, sporta un piknika iespējas.	Atsevišķās atsauksmēs norādīts uz nolietotām sanitārajām ērtībām un labiekārtojumu. Tie galvenokārt ir uzņēmuma infrastruktūras, nevis paša ezera trūkumi.

Pogas ezera galvenā konkurētspējīgā priekšrocība ir mierīga, ainaviski pievilcīga atpūta pie ūdens, ko papildina makšķerēšanas, peldēšanās un laivošanas iespējas. Vājākais posms nav pierādīta ezera dabiskās kvalitātes pasliktināšanās, bet gan atsevišķu krasta infrastruktūras elementu uzturēšana un rekreācijas pieejamības atkarība no privātajiem pakalpojumu sniedzējiem.

Pogas ezera tūrisma piedāvājumu raksturo divi savstarpēji papildinoši pakalpojumu modeļi: "Ziedugravas" veido uz ezeru un dabas rekreāciju orientētu atpūtas piedāvājumu, savukārt "Sonāte" galvenokārt nodrošina ēdināšanas, nakšņošanas un pasākumu pakalpojumus Stāmerienas tūrisma galamērķī. Viesu atsauksmes apliecina ezera ainavisko pievilcību, klusumu un piemērotību makšķerēšanai, peldēšanai un laivošanai, bet neatklāj būtiskas, pierādītas paša ezera dabiskās kvalitātes problēmas. Galvenie identificētie trūkumi saistīti ar pakalpojumu infrastruktūras nolietojumu, nevienmērīgu apkalpošanas kvalitāti un atsevišķiem piekļuves ūdenim labiekārtojuma jautājumiem. Tādēļ prioritāte ir esošā rekreācijas piedāvājuma kvalitātes un drošības paaugstināšana, nevis obligāti jaunas, intensīvas infrastruktūras veidošana.

Stāmerienas ezera atsauksmju izvērtējums

Stāmerienas ezera rekreācijas potenciāls jāvērtē plašāk par makšķerēšanu, peldēšanos un laivošanu. Stāmerienas pils, tās parks un Svētā Ņevas Aleksandra pareizticīgo baznīca veido savstarpēji papildinošu kultūras, ainavas un rekreācijas piedāvājumu. Īpaši nozīmīgi, ka pils pēc restaurācijas un apmeklētāju pieredzes pārveidošanas kļuvusi par patstāvīgu ceļojuma galamērķi, nevis tikai ainavisku objektu ezera krastā.

No Stāmerienas pils apmeklētāju atsauksmēm *Google* izmantoti 884 ieraksti, no Stāmerienas pareizticīgo baznīcas – 114 ieraksti un 8 ieraksti no ekskursiju kuģīša atsauksmēm. Atsauksmju satura analīzē nošķirts atsevišķi, kas pieminēts par Stāmerienas ezeru (stiprās un vājās puses), atsevišķi par attiecīgo vietu stiprajām un vājajām pusēm. Kopā analizēti 1006 ieraksti. Būtiski, ka apmeklētāji ezeru lielākoties vērtē kā daļu no plašākas pils–parka–baznīcas–ezera kultūrainavas, nevis kā patstāvīgu tūrisma objektu. Tāpēc atšķiru tieši atsauksmēs apliecināto no netieši secināmajām apsaimniekošanas problēmām.

2.3.3. tabula. *Stāmerienas ezera stiprās un vājās puses apmeklētāju vērtējumā*

Vērtēšanas joma	***Stiprās puses***	***Vājās puses***
Ainaviskā pievilcība	Ezers raksturots kā skaists, ainavisks, romantisks un mierīgs; tas papildina pils un baznīcas vizuālo tēlu.	Tiešas negatīvas atsauksmes par ezera ainavu nav konstatētas. Vajadzība uzturēt skatu perspektīvas ir apsaimniekošanas secinājums.
Kultūrvēsturiskā ainava	Izteikti augsta pils, parka, ezera un pareizticīgo baznīcas kopējā pievilcība. Vairāki apmeklētāji šīs vietas raksturo kā vienotu apmeklējuma pieredzi.	Ezers atsauksmēs biežāk parādās kā kultūras objektu papildinājums, nevis galvenais apmeklējuma mērķis.
Pastaigas un piekļuve	Pozitīvi novērtēta pastaiga no pils līdz ezeram un no dzelzceļa stacijas gar ezeru uz pili. Minētas arī takas un garāks pastaigu maršruts ap ezeru.	Atsauksmes nesniedz pietiekamu pamatu apgalvot, ka viss ezera krasts ir nepārtraukti un ērti publiski pieejams.

Vērtēšanas joma	*Stiprās puses*	*Vājās puses*
Ūdens rekreācija	Minēta peldēšanās, makšķerēšana, laivošana, SUP dēļu un laivu noma, kā arī izbraucieni pa ezeru.	Nav pietiekami konkrētu vērtējumu par peldvietu labiekārtojumu, ūdens kvalitāti, drošību vai nomas pakalpojumu pastāvīgu pieejamību.
Miers un emocionālā pieredze	Apkārtne asociējas ar mieru, romantiku, dabas tuvumu, nesteidzīgu pastaigu un atpūtu ģimenes lokā.	Nav pierādījumu par sistemātiskiem trokšņa, pārslodzes vai apmeklētāju konfliktu gadījumiem.
Piekļuve ar transportu	Pils tuvumā pozitīvi novērtēta autostāvvieta. Atsevišķi minēta iespēja ierasties ar bānīti un turpināt pastaigu gar ezeru.	Trūkst tiešu atsauksmju par piekļuvi konkrētām ezera peldvietām, laivu ielaišanas vietām un pieejamību cilvēkiem ar kustību traucējumiem.
Pakalpojumu papildinātība	Iespējams vienā apmeklējumā apvienot kultūras apskati, ēdināšanu, pastaigu un ūdens rekreāciju.	Pils darba laika un apmeklējuma informācijas problēmas var mazināt kopējo galamērķa pieredzi, bet tās nav tieši ezera infrastruktūras trūkumi.
Informācija un interpretācija	Ezers iekļaujas apmeklētājiem saprotamā kultūrvēsturisko objektu maršrutā.	Atsauksmēs maz konkrētas informācijas par ezera dabas vērtību, rekreācijas maršrutu un ūdens aktivitāšu interpretāciju; tas norāda uz iespējamu informācijas attīstības vajadzību, nevis pierādītu tās neesamību.

Piemēram, pils atsauksmēs apmeklētāji min pastaigu pa parku līdz ezeram, publisku taku gar ezeru no dzelzceļa stacijas, iespēju peldēties, makšķerēt un nomāt laivas. Baznīcas atsauksmēs savukārt izcelta ezera krasta tuvība un iespēja doties izbraucienā ar laivu. Stāmerienas pils un Svētā Ņevas Aleksandra pareizticīgo baznīcas apmeklētāju atsauksmju kvalitatīvā analīze apliecina Stāmerienas ezera augsto ainavisko un rekreatīvo vērtību, īpaši izceļot tā sasaisti ar kultūras mantojumu, romantisku un mierpilnu vidi, pastaigu iespējām un daudzveidīgām ūdens aktivitātēm. Ezers apmeklētāju uztverē lielākoties veido daļu no vienotas pils, parka, baznīcas un ezera ainaviskās pieredzes. Pozitīvi vērtēta piekļuve ezeram no pils un dzelzceļa stacijas, kā arī peldēšanās, makšķerēšanas un laivošanas iespējas. Vienlaikus atsauksmēs ir maz konkrētu vērtējumu par ezera piekrastes labiekārtojumu, publiskās piekļuves nepārtrauktību, drošību un informācijas pieejamību. Ezera rekreācijas attīstības galvenā iespēja ir stiprināt kultūras tūrisma un ūdens rekreācijas sasaisti, pilnveidojot pastaigu maršrutus, piekļuves vietas un informāciju par ezera izmantošanas iespējām.

Stāmerienas ezera konkurētspēja nav tikai ūdenstilpes rekreācijas kvalitāte. Tā balstās ainavas, kultūras mantojuma un atpūtas pie ūdens savienojumā, kas rada iespēju uzrunāt dažādus apmeklētāju segmentus un pagarināt uzturēšanās laiku.

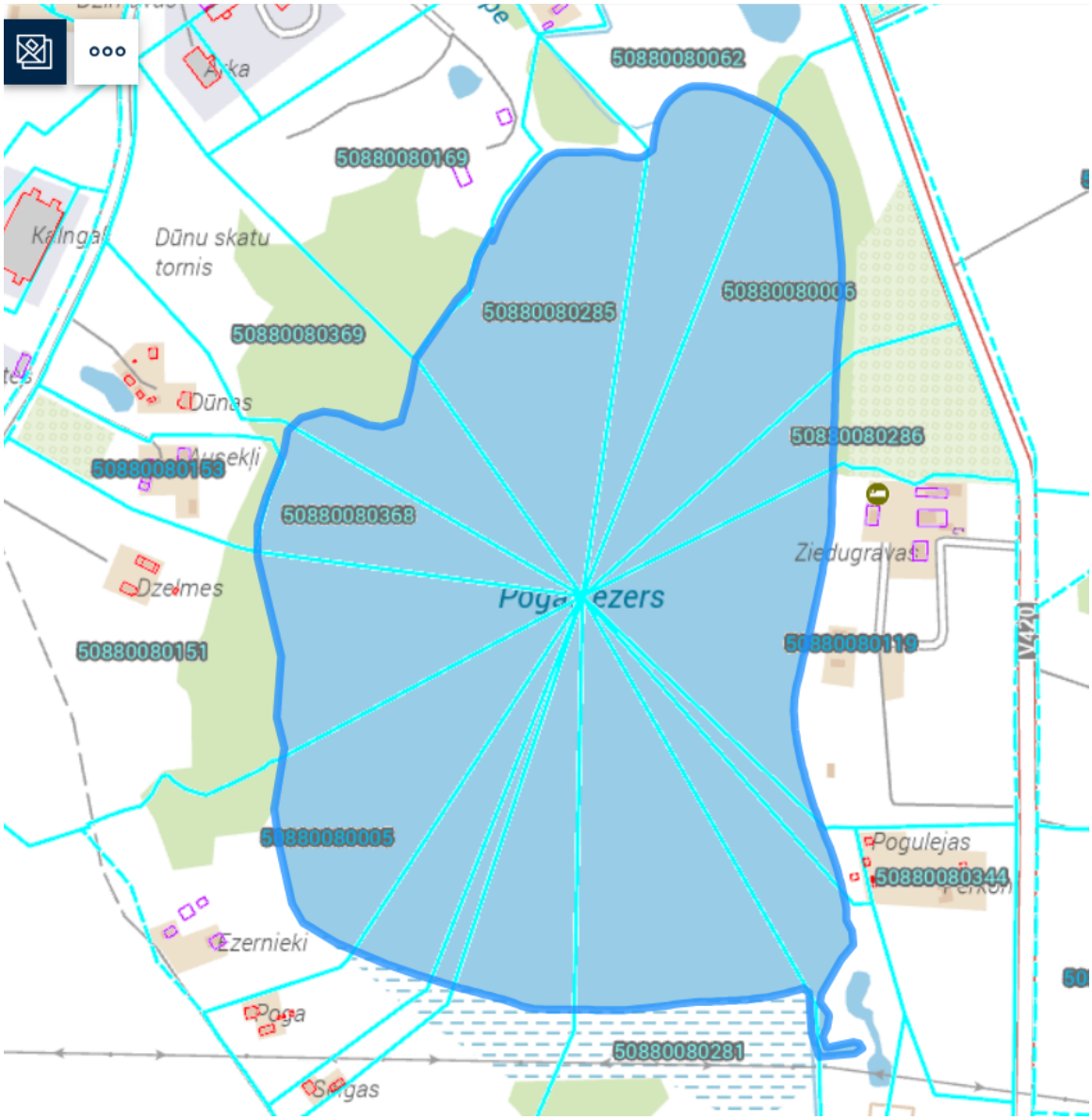
Lai iegūtu plašāku viedokli par apmeklētāju uztveri saistībā ar atpūtas vietām pie Stāmerienas ezera, ziņojuma autors 2026. gada oktobrī izveidoja publiskus *Google* profilus “Lāčauss” peldvietai un “Vīgriežu” peldvietai. Turpmāk uzkrāsies apmeklētāju

digitālās atsauksmes arī par šīm vietām, kā arī tās būs vieglāk saistīt kopā ar pārējo, īpaši kultūras mantojuma vietu pieredzējumu.

3. Publiskā piekļuve un ezera izmantošana

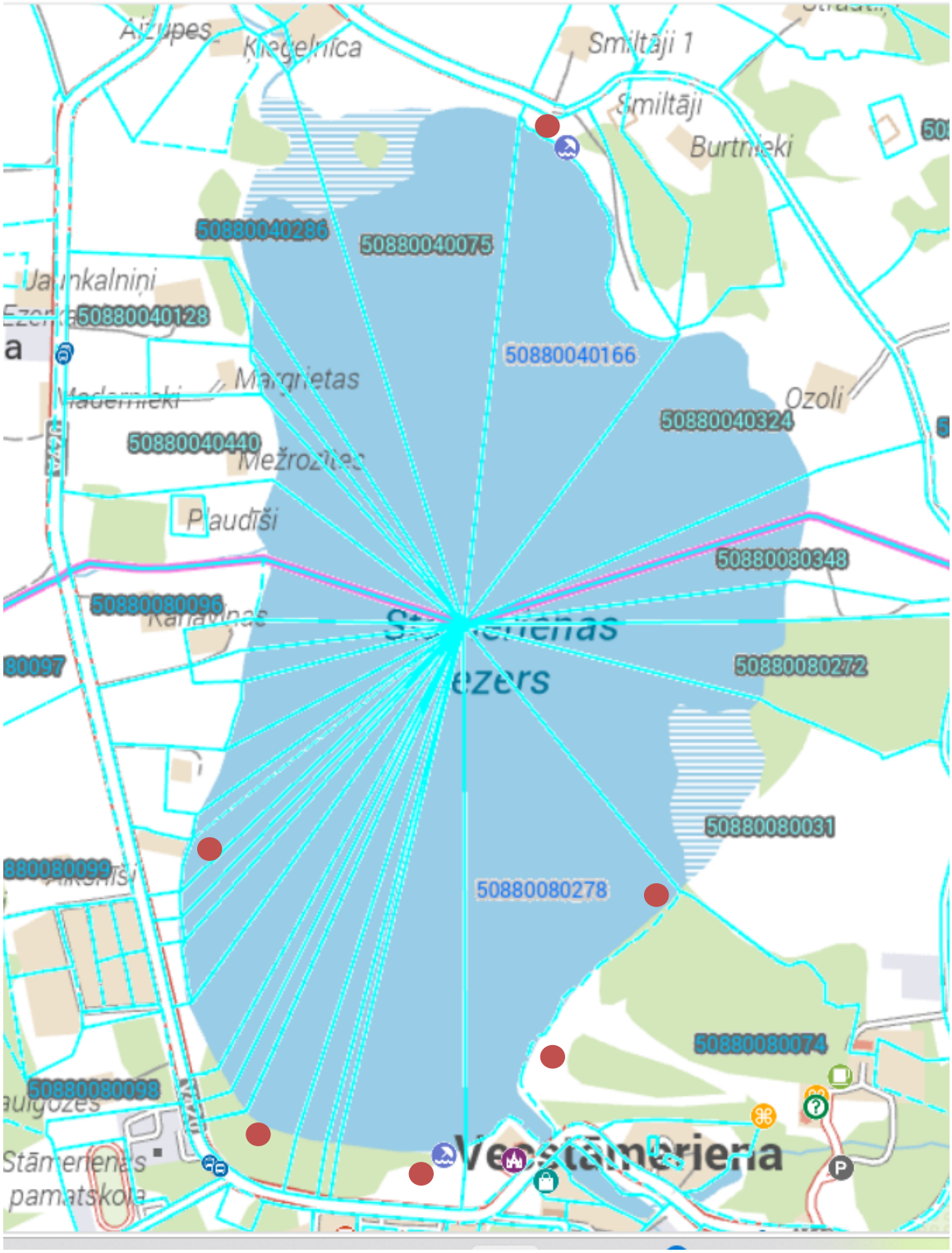
3.1. Īpašumi, tiesiskais piekļuves režīms un infrastruktūra

Ezeru piekļuve ir aktuāla gan publiski (brīva pieeja jebkuram teritorijas apmeklētājam), gan t.s. kopienu līmenī – lai līdz ezeram varētu sev tuvākajā apkārtnē piekļūt arī tie zemes īpašnieki un vietējās kopienas pārstāvji, kuru zeme nerobežojas tieši ar ezeru. Kopienas pieejām nav aktuāli paredzēt autostāvvietu, taču tas ir vairāk dialogs ar dažādiem īpašniekiem un ciema iedzīvotājiem, kas saistīts ar dzīves kvalitātes uztveri. Turpinājumā ezeri vairāk vērtēti pēc publiskās piekļuves iespējām.

3.1.1. attēls. *Zemes īpašumu sadalījums ap Pogas ezeru. Pašvaldības īpašumā zeme pie ezera neatrodas. Dati: Balticmaps.eu, Kadastrs.lv, 2026.*

Pogas ezera piekrastes zemju īpašumtiesību struktūru raksturo izteikta privātīpašumu dominance — ar ezera krasta līniju tieši robežojas vai ezera akvatoriju daļēji ietver **17 kadastra zemes vienības, kas visas pieder fiziskām personām**. Zemes vienību platības svārstās no 0,51 ha līdz aptuveni 10 ha, veidojot gan nelielus piekrastes īpašumus, gan salīdzinoši plašas zemes platības. Šāda īpašumtiesību struktūra nosaka nepieciešamību pēc sadarbības ar privātīpašniekiem, organizējot publisko piekļuvi ezeram, attīstot rekreācijas infrastruktūru un īstenojot vienotus piekrastes apsaimniekošanas pasākumus. Vienlaikus **divi piekrastes īpašnieki jau ir iesaistīti tūrisma un viesmīlības uzņēmējdarbībā** — pie Pogas ezera atrodas viesu izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu sniedzēji „Ziedugravas" un „Sonāte", kas rada priekšnoteikumus publiskās rekreācijas un privātās uzņēmējdarbības savstarpēji papildinošai attīstībai. Īpaši perspektīva ir **publiskās piekļuves organizēšana Pogas ezera ziemeļu galā, no Stāmerienas centra un „Sonātes" puses**, kur autostāvvieta atrodas līdzās kafejnīcai un uzņēmumam piederošajā zemes vienībā jau ir izveidota neliela atpūtas vieta ar piekļuves celiņu ezeram, pludmales zonu un sauso tualeti. Šī infrastruktūra veido praktisku pamatu publiski pieejamas, labiekārtotas rekreācijas vietas attīstībai, vienlaikus nodrošinot iespēju to izmantot gan vietējiem iedzīvotājiem, gan Stāmerienas apmeklētājiem. Ņemot vērā Pogas ezera tuvumu Stāmerienas pilij, pils parkam un Stāmerienas ezeram, iespējams veidot **savstarpēji saistītu pastaigu, ainavas baudīšanas un atpūtas pie ūdens piedāvājumu**, kas paildzinātu apmeklētāju uzturēšanos Stāmerienā un paplašinātu tūrisma galamērķa pieredzi. Vairāku stundu pastaigas un citas fiziskās aktivitātes rada papildu pieprasījuma potenciālu pēc ēdināšanas, kafijas, atspirdzinošiem dzērieniem un citiem nelieliem viesmīlības pakalpojumiem, tādēļ **„Sonātei" publiskās rekreācijas infrastruktūras attīstība var sniegt tiešu komerciālu ieguvumu**, palielinot potenciālo klientu plūsmu un veicinot papildu pirkumus. Šāda sinerģija mazāk tieši attiecināma uz „Ziedugravām", kuru izmitināšanas pakalpojumu pieprasījums vairāk saistīts ar nakšņojošiem viesiem un ilgāku uzturēšanos. Būtiski, ka publiski pieejama atpūtas vieta pie Pogas ezera vienlaikus kalpotu arī vietējās kopienas ikdienas rekreācijas vajadzībām, savukārt vietējie iedzīvotāji veidotu papildu potenciālo klientu segmentu tuvumā esošajam ēdināšanas uzņēmumam. Tādējādi **publiskā un privātā sektora partnerība šajā vietā ir ekonomiski un sociāli pamatots attīstības risinājums** — pašvaldības līdzdalība piekļuves, labiekārtojuma un publiskās infrastruktūras uzturēšanas nodrošināšanā varētu radīt sabiedrisku labumu, vienlaikus stiprinot vietējo uzņēmējdarbību. Šādas sadarbības īstenošanai nepieciešams savstarpēji saskaņot īpašnieku un pašvaldības intereses, vienoties par publiskās pieejamības nosacījumiem, infrastruktūras uzturēšanas pienākumiem un ilgtermiņa apsaimniekošanas kārtību, lai publiskie ieguldījumi nodrošinātu noturīgu ieguvumu gan vietējiem iedzīvotājiem, gan Stāmerienas apmeklētājiem un uzņēmējiem.

3.1.2. attēls. *Zemes īpašumu sadalījums ap Stāmerienas ezeru. Ar sarkano apli atzīmēta pašvaldības īpašumā esošā zeme pie ezera (trijās no tām ierīkota publiska atpūtas vieta pie ūdens). Dati: Balticmaps.eu, Kadastrs.lv, 2026.*

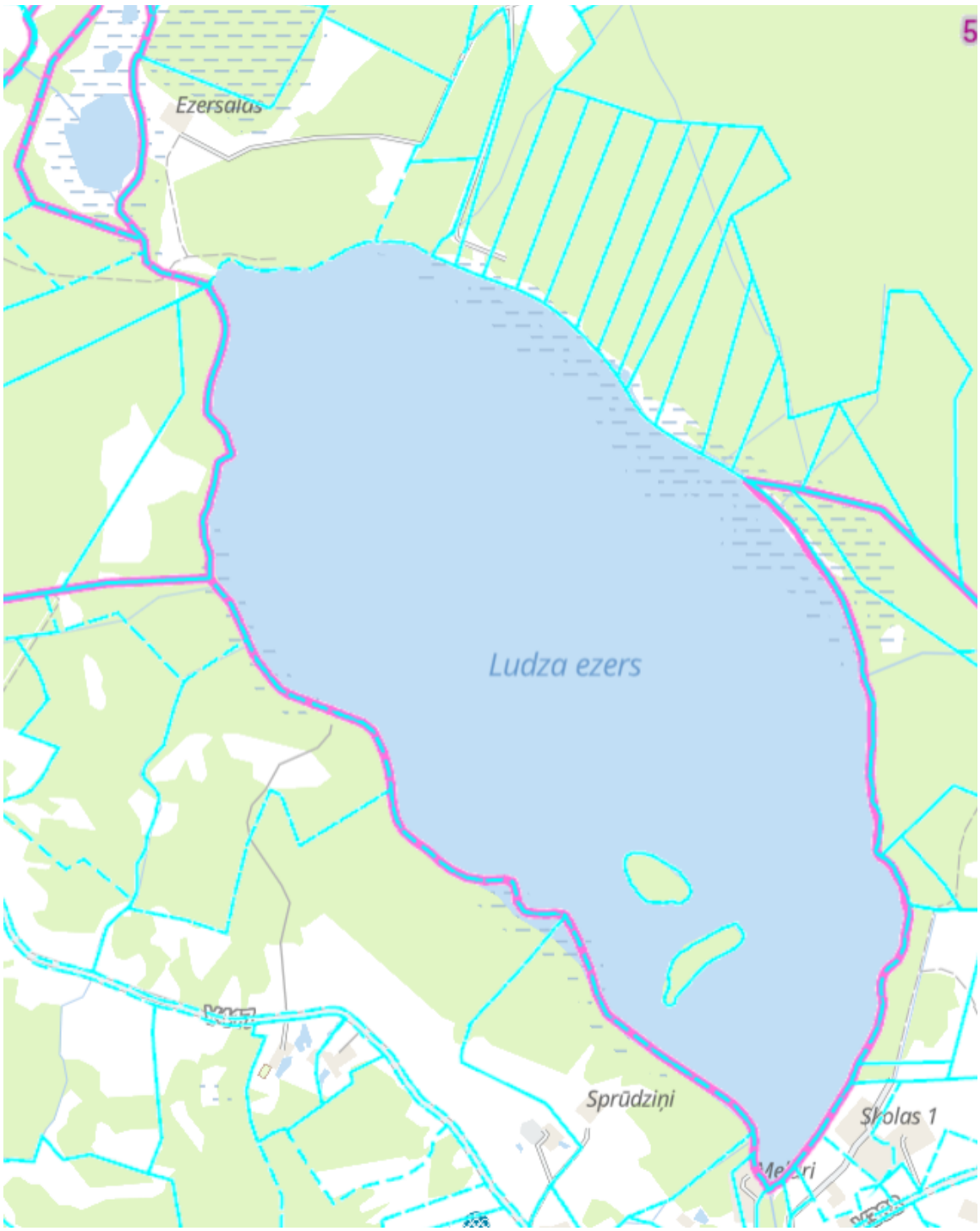
Stāmerienas ezera piekrastes īpašumtiesību struktūra ir salīdzinoši fragmentēta — **ar ezera krastu robežojas vai daļu tā akvatorijas ietver 44 kadastra zemes vienības**, no kurām lielākā daļa apvieno piekrastes sauszemes teritoriju ar attiecīgu ezera akvatorijas sektoru. Atsevišķas zemes vienības ietver tikai ezera akvatoriju, savukārt citas robežojas ar krastu, bet neietver ūdens teritoriju.

Daudzos privātajos piekrastes īpašumos ir ierīkotas individuālas laipas, laivu piestātnes un privātas piekļuves vietas ezeram, kas apliecina ūdenstilpes nozīmi piekrastes iedzīvotāju ikdienas rekreācijā. Vienlaikus fragmentētā īpašumtiesību struktūra aktualizē **kopienas līmeņa piekļuves jautājumu**, jo ne visiem tuvumā dzīvojošajiem iedzīvotājiem pieder zeme ar tiešu pieeju ūdenim. Tādēļ līdztekus pašvaldības uzturētajām publiskajām peldvietām būtu veicināma arī **kaimiņu savstarpējā sadarbībā balstīta koplietošanas piekļuve ezeram caur privātajiem īpašumiem**, īpaši vietās, kur jau pastāv celiņi, laipas vai vēsturiski izmantotas pieejas. Šādu risinājumu pamatā var būt īpašnieku brīvprātīgas vienošanās par noteiktas piekļuves izmantošanu, nepieciešamības gadījumā nostiprinot tiesības ar atbilstošu juridisku instrumentu, piemēram, ceļa servitūtu. Tas ļautu uzlabot ezera sasniedzamību tuvākajiem iedzīvotājiem bez jaunas publiskās infrastruktūras izbūves un intensīvas apmeklētāju plūsmas piesaistes privātajām piekrastēm. Būtiski nošķirt **publisku piekļuvi visiem apmeklētājiem no ierobežotas kopienas piekļuves**, kas paredzēta konkrētai kaimiņu grupai un balstīta uz savstarpēju uzticēšanos, skaidriem izmantošanas nosacījumiem un privātīpašuma tiesību ievērošanu. Šāda pieeja stiprinātu vietējās kopienas sadarbību, mazinātu piekļuves nevienlīdzību un papildinātu pašvaldības organizēto rekreācijas vietu tīklu.

Gulbenes novada pašvaldībai pieder septiņas zemes vienības, no kurām divās ir ierīkotas labiekārtotas publiskās peldvietas. Viena no tām ir vēsturiski nozīmīgā **„Lāčauss" atpūtas vieta ezera ziemeļaustrumu daļā**, kas iznomāta privātam uzņēmējam un kurā publiskā piekļuve ūdenim apvienota ar rekreācijas un viesmīlības pakalpojumiem. Otra ir pašvaldības labiekārtotā peldvieta līdzās Stāmerienas pareizticīgo baznīcai, kas galvenokārt orientēta uz vietējo iedzīvotāju ikdienas rekreāciju un ir ērti sasniedzama kājām no ciema. Pie šīs peldvietas nav izveidota atsevišķa automašīnu stāvvieta, tomēr apmeklētāji var izmantot tuvumā esošo veikala vai baznīcas autostāvvietu, tālāk dodoties kājām. Šāds risinājums ļauj izvairīties no papildu transporta infrastruktūras izbūves tiešā ezera krastā, vienlaikus **veikala autostāvvietas sasaistīšana ar peldvietas apmeklējumu var veicināt vietējo mazumtirdzniecības pakalpojumu izmantošanu**, īpaši vienas dienas apmeklētāju segmentā. Publiska piekļuve ezeram iespējama arī no Stāmerienas pils parka, kur pie parka malas atrodas neliela autostāvvieta. Šajā vietā prioritāri attīstāma ainavas baudīšana un īslaicīga uzturēšanās pie ūdens, sasaistot ezera apmeklējumu ar pils un parka kultūrvēsturisko piedāvājumu, nevis veidojot vēl vienu pilna apjoma labiekārtotu pludmali. Papildus **uz pašvaldības zemes pretī Stāmerienas skolai ir potenciāls izveidot augstvērtīgu ainavas skatu vietu**, no kuras paveras skats uz Stāmerienas baznīcu un tās atspulgu ezera ūdenī. Kopumā ezera apsaimniekošanā ieteicams ievērot **rekreācijas infrastruktūras un komercpakalpojumu koncentrēšanas principu**, galvenos ieguldījumus novirzot jau izveidotajām un funkcionāli piemērotākajām vietām, nevis veicinot jaunu, savstarpēji konkurējošu labiekārtojuma objektu izkliedi visā piekrastē. Vienlaikus saglabājamas arī citas tiesiski un praktiski nodrošinātas piekļuves iespējas ūdenim bez intensīva labiekārtojuma, respektējot privātīpašnieku intereses un piekrastes ainaviskās un ekoloģiskās vērtības. **Stāmerienas ezers arī turpmāk pozicionējams kā pagasta**

centrālais rekreācijas un tūrisma ezers, kas apkalpo gan vietējo iedzīvotāju ikdienas atpūtas vajadzības, gan plašāku Gulbenes novada un citu reģionu vienas dienas apmeklētāju un tūristu segmentu. Lai palielinātu tūrisma ekonomisko atdevi vietējai uzņēmējdarbībai, attīstāms savstarpēji saistīts galamērķa piedāvājums, apvienojot **Stāmerienas pils un parka apskati, šaursliežu dzelzceļa pieredzi, pastaigas un atpūtu pie ezera, ēdināšanas pakalpojumus un aktīvās atpūtas iespējas „Lāčausī" vai „Sonātē"**. Šāda pieeja var paildzināt apmeklētāju uzturēšanās laiku, veicināt papildu tēriņus vietējos uzņēmumos un palielināt esošās publiskās infrastruktūras izmantošanas efektivitāti, vienlaikus saglabājot Stāmerienas ezera piekrastes daudzveidīgo ainavu un rekreācijas kvalitāti.

Stāmerienas ezeram veidojama divu līmeņu piekļuves sistēma — koncentrēta, labiekārtota publiskā infrastruktūra plašākam apmeklētāju lokam un decentralizētas, uz savstarpējām vienošanām balstītas kopienas piekļuves vietas tuvākajiem iedzīvotājiem. Tas ļautu uzlabot ezera sociālo pieejamību, nepalielinot publiskās infrastruktūras uzturēšanas izmaksas un neradot nevajadzīgu rekreācijas slodzi visā piekrastē. Stratēģiskais akcents ir atšķirīgu funkciju noteikšana piekļuves vietām: „Lāčauss" kā aktīvās atpūtas un pakalpojumu centrs, baznīcas peldvieta kā vietējās kopienas ikdienas rekreācijas vieta, pils parks kā ainaviskas un kultūrvēsturiskas pieredzes telpa, savukārt skatu punkts ezera DR malā — kā īpaši vērtīgas ezera ainavas interpretācijas vieta. Tas ļauj saglabāt publisko pieejamību, nedublējot dārgu infrastruktūru visā piekrastē.

3.1.3. attēls. *Zemes īpašumu sadalījums ap Ludza ezeru. Dati: Balticmaps.eu, Kadastrs.lv, 2026.*

Ludza ezera piekrastes īpašumtiesību struktūru raksturo **privātīpašumu dominance un ierobežotas publiskās piekļuves iespējas**. Ap ezeru izvietotas 33 zemes vienības, no kurām 30 pieder fiziskām personām (90,9 %), bet trīs — juridiskām personām (9,1 %). Papildus ezerā atrodas divas valstij piederošas salu zemes vienības bez rekreācijas infrastruktūras, savukārt pašvaldībai vai valstij piederošu zemes vienību ezera krastā nav. Piekrastes īpašumu struktūra ir neviendabīga — sastopami gan platības ziņā lieli īpašumi, gan ezera ziemeļaustrumu krastā koncentrētas tā dēvētās **„šņoru zemes”**, proti, garas un

šauras zemes vienības, kas ietver meža teritorijas un ar salīdzinoši nelielu robežas posmu piekļaujas ezeram. Šāds zemes sadalījums apgrūtina vienotas publiskās piekļuves un rekreācijas infrastruktūras attīstību, jo tās īstenošanai nepieciešama vienošanās ar privātīpašniekiem. Ezera piekrastē atrodas arī vairākas vasaras jeb otrās mājas un ar mednieciību saistīti objekti, kas liecina par teritorijas izmantošanu individuālai un sezonālai atpūtai. Vietējie īpašnieki piekļuvei ezeram galvenokārt izmanto savus īpašumus, bet atsevišķos gadījumos pastāv neformālas, kaimiņu savstarpējās vienošanās ceļā nodrošinātas kopienas piekļuves iespējas. Lai gan ezera apkārtnē starp ezeru un Kalnienu ir AS „Latvijas valsts meži" izbūvēti meža ceļi un citas dabiskas brauktuves, **ne visas no tām nodrošina tiesiski un praktiski pieejamu publisku piekļuvi ezera krastam**. Ezera dienvidu daļā darbojas divi viesmīlības uzņēmumi — **viesu nami „Vonadziņi" un „Zušu nams"**, kuru piedāvājums veido nozīmīgāko organizētās tūrisma un rekreācijas uzņēmējdarbības koncentrāciju pie ezera. Šo uzņēmumu klātbūtne rada iespējas attīstīt ar uzturēšanos pie ūdens, makšķerēšanu un dabas baudīšanu saistītus pakalpojumus, tomēr privātu viesmīlības objektu esamība pati par sevi nenodrošina publisku piekļuvi ezeram neatkarīgi no pakalpojumu iegādes. **Ludza ezera rekreācijas potenciāls pašlaik tiek izmantots galvenokārt individuālā, privātā un ar izmitināšanas pakalpojumiem saistītā veidā**, un tā pieejamība vietējiem iedzīvotājiem ir ierobežota. Īpaši nozīmīga šī situācija ir Kalnienas iedzīvotājiem, kuriem Ludza ezers atrodas salīdzinoši tuvu, taču tuvējais Kalnienas ezers ir aizaugošs un publiski grūti pieejams, savukārt ciema centra nelielās ūdenstilpes netiek izmantotas peldēšanās un atpūtas vajadzībām. Vietējo iedzīvotāju sniegtā informācija liecina, ka **atpūtai pie ūdens viņi biežāk izvēlas attālāko, bet labiekārtoto un publiski pieejamo Stāmerienas ezeru**, kas apliecina praktiskās pieejamības un infrastruktūras kvalitātes lielāku nozīmi salīdzinājumā ar ģeogrāfisko tuvumu vien. Tādēļ Ludza ezera turpmākajā apsaimniekošanā prioritāri būtu izvērtējama iespēja **izveidot vismaz vienu skaidri noteiktu un ilgtermiņā nodrošinātu publiskās piekļuves vietu**, vispirms izvērtējot vēsturiski izmantotās pieejas un sadarbības iespējas ar dienvidu piekrastes viesmīlības uzņēmumiem. Šāds risinājums varētu uzlabot Kalnienas un apkārtējo apdzīvoto vietu iedzīvotāju rekreācijas iespējas, vienlaikus radot papildu pieprasījumu pēc vietējiem tūrisma pakalpojumiem. Ņemot vērā privātīpašumu struktūru, mežaino piekrasti un salīdzinoši zemo apdzīvojuma blīvumu, **Ludza ezers būtu pozicionējams galvenokārt kā mierīga, dabiska un mazāk intensīvas atpūtas vieta, īpaši piemērota makšķerēšanai**, nevis kā alternatīvs masveida peldvietu attīstības centrs Stāmerienas ezeram. Publiskās piekļuves uzlabošana īstenojama mērķtiecīgi, saglabājot piekrastes dabiskumu, respektējot privātīpašuma tiesības un nepieļaujot nekontrolētu autotransporta piekļuvi vai rekreācijas slodzes izkliedi jutīgās ezera piekrastes teritorijās.

Šeit īpaši nozīmīga ir atšķirība starp ģeogrāfisko tuvumu un faktisko rekreācijas pieejamību. Kalnienas piemērs parāda, ka iedzīvotāji var izvēlēties tālāku ezeru, ja tuvākajā nav drošas un ērtas piekļuves. Tas ir spēcīgs arguments publiskās piekļuves nodrošināšanai Ludza ezerā, taču ne obligāti plašai infrastruktūras izbūvei.

Fokusgrupas laikā paralēli ierobežotas pieejamības tūrisma uzņēmēju vietu piekļuvei Ludza ezeram ieskicējās divi citi iespējamie publiskās piekļuves scenāriji:

(A) pašvaldībai atpirkt zemi sabiedrības vajadzībām (lai nodrošinātu piekļuvi publiskajam ezeram no Kalnienas ciema, tostarp iespēju piekļūt ezeram ar operatīvo transportu) no Fiziskās personas – privātīpašuma ar kadastra

apzīmējumu: 50880040025. Nav vajadzīga visa īpašuma iegāde 1,68 ha platībā, var tikt nomērīta daļa, kas iekļauj zemes gabala A malu – piekļuves ceļu un slūžas, kur iespējams izbūvēt slipu / laivu ielaišanu ezerā. Mazākas zemes vienības iegādes gadījumā pašvaldība sedz ar uzmērīšanu un zemes sadalīšanu radušās izmaksas.

(B) Vienoties ar zemes īpašnieku par apgrūtinājumu par labu publiskai infrastruktūrai.

Abos gadījumos ņemt vērā, ka zemes gabals ietilpst valsts aizsargājama arheoloģiskā pieminekļa aizsardzības zonā, projektējot veicamos darbus īpaši piesardzīgi. Jāpastiprina ezera kontrole, izskaužot maluzvejniecību, ieviešot papildu kameras, dronu tehnoloģijas u.tml.

Visu trīs ezeru apkārtnē nav starptautiskas, nacionālas vai reģionālas nozīmes kājāmgājēju ceļu, pārgājienu maršrutu. Starptautiski populārā mobilajā lietotnē Mapy.com atzīmēti vien trīs velomaršruti, kas šķērso Stāmerienas apkārtni. Trīs numurēti vietējās nozīmes velomaršruti — Nr. 164, 165 un 166. Papildus pieejams īss, nenumurēts maršruts apkārt Stāmerienas ezeram, kas iekļauti Latvijas velomaršrutu datubāze *Baltic Cycling* un Gulbenes novada tūrisma mājas lapā.

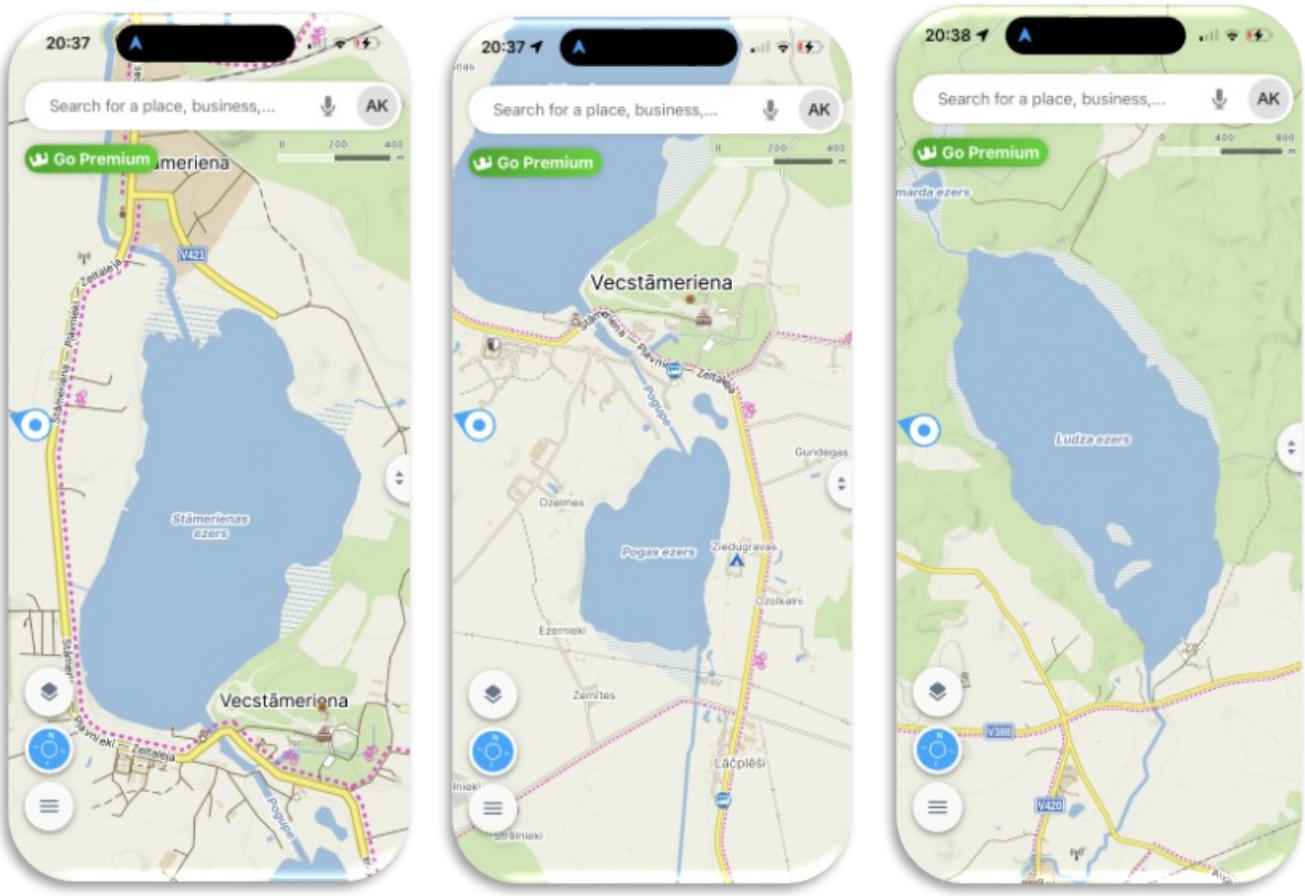
3.1.1. tabula. *Velomaršruti Stāmerienā*

Nr.	***Nosaukums***	***Garums***	***Saistība ar Stāmerienu***
164	Ap Stāmerienu un Kalnamuižu	23 km	Apļveida maršruts no Stāmerienas stacijas caur Kalnamuižu un Jaunkalnamuižu, gar Stāmerienas pili un pareizticīgo baznīcu.
165	No Stāmerienas ar riteni uz Liteni	30 km	Apļveida maršruts no Stāmerienas uz Liteni un atpakaļ, sasaistot muižas, bānīti un Zaļā dzelzceļa maršrutu.
166	Bānīša zemes līklocis	66 km	Garāks Bānīša zemes velomaršruts, kas ietver Stāmerienas apkārtni.
Bez numura	Apkārt Stāmerienas ezeram	~8 km	Vietējs apļveida, nemarķēts maršruts ezera ainavas un kultūras objektu iepazīšanai.

Avoti: Baltic Cycling, Mapy.com, Visit Gulbene un Upesoga.

Stāmeriena ir nozīmīgs vietējās nozīmes velotūrisma mezgls, kur savienojas trīs numurēti velomaršruti: Nr. 164 “Ap Stāmerienu un Kalnamuižu” (23 km), Nr. 165 “No Stāmerienas ar riteni uz Liteni” (30 km) un Nr. 166 “Bānīša zemes līklocis” (66 km). Tos papildina aptuveni 8 km garš nemarķēts maršruts apkārt Stāmerienas ezeram. Maršruti sasaista Stāmerienas pili, pareizticīgo baznīcu, ezera ainavu, vēsturiskās muižas un Gulbenes–Alūksnes šaursliežu dzelzceļu, veidojot priekšnoteikumus kombinētiem velotūrisma un kultūras tūrisma piedāvājumiem (Vidzemes Tūrisma asociācija, b. g.; Gulbenes novada pašvaldības aģentūra “Gulbenes tūrisma un kultūrvēsturiskā mantojuma centrs”, b. g.; Upesoga, b. g.).

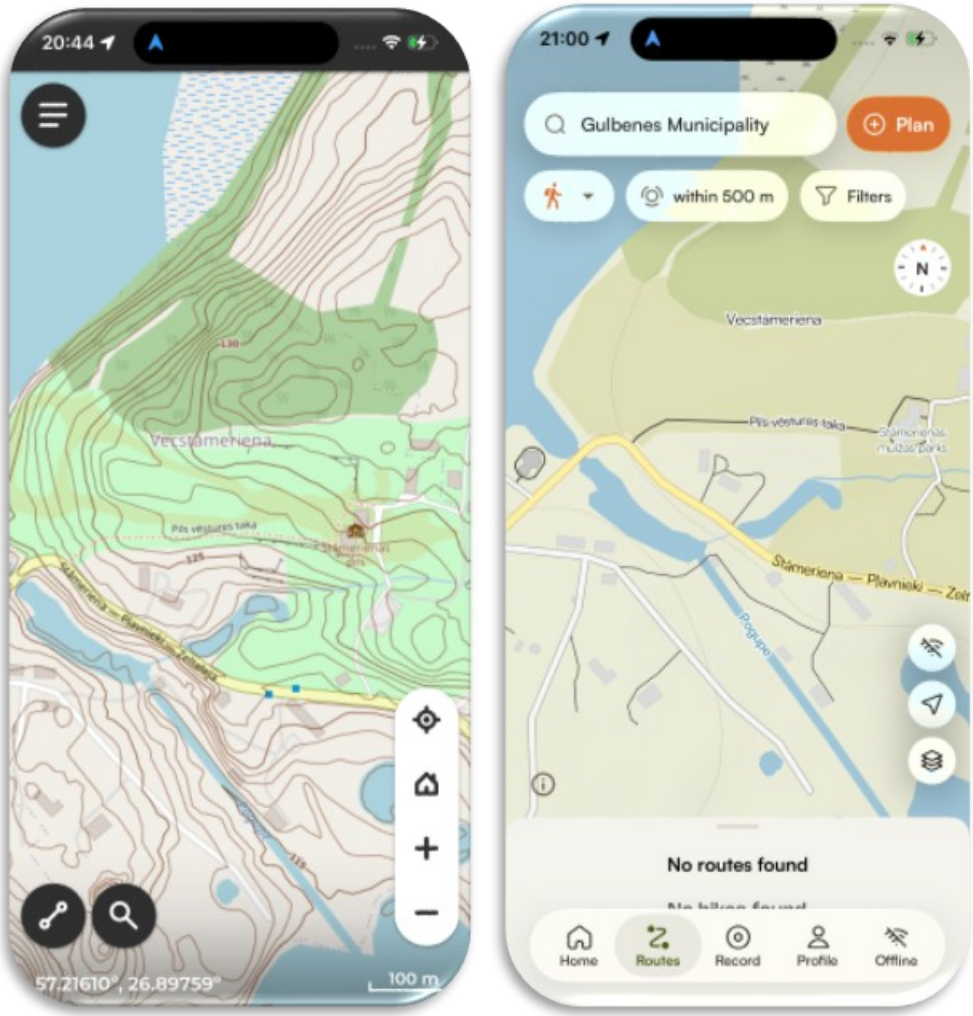
Teritorijas rekreācijas infrastruktūras, piekļuves iespēju un pārvietošanās maršrutu apzināšanā papildus izmantotas mobilās kartogrāfijas lietotnes Komoot, Mapy.com un LVM GEO Mobile (apsekojums 2026. gadā).

3.1.4. attēls. *Mobilajā vietnē Mapy.com atzīmētie velomaršruti un kājāmgājēju takas Stāmerienas ezeru apkārtnē.*

Stāmerienas pils vēstures taka, kas savieno pili ar Bānīša staciju Stāmerienā, ir bieži pieminēta, taču nav digitalizēta. Atbilstoši rakstiskajai informācijai (Stāmeriena, 2026):

"Pils vēstures takas sākums atrodas pie Stāmerienas pils. Aptuveni 3 km garā taka aizvedīs caur seno liepu aleju gar ezeru līdz Kungu kapiem. Turpinot ceļu caur atpūtas vietu Lāčauss, nonākam pie bānīša stacijas. Pa ceļam infostendi, kuros atrodama informācija par Stāmerienas vēsturi."

3.1.5. attēls. *Mobilajā vietnē Komoot.com un LVM Geo atzīmētā Pils vēstures taka (tikai īss fragments).*

Populārajā kemperu mobilajā lietotnē "Park4Night" Stāmerienas ezeru apkārtnē nav iekļauta neviena atpūtas vieta, kempings vai nakšņošanai izmantojama autostāvvieta. Kopumā galamērķis nav digitāli sagatavots tūristu uzņemšanai, īpaši starptautisko tūristu. Pils darbojas samērā autonomi, nesasaistīti ar piekļuves iespējām un populārākajiem kanāliem, kas būtu jānovērš.

3.2. Rekreācija un tūrisms

Stāmerienas ezera piekrastē publiskajos aprakstos minēta atpūtas bāze "Lāčauss"; Pogas ezera aprakstā – makšķernieku bāze. Šīs ir vēsturiskajos/apkopotajos avotos minētas funkcijas, kuru darbības aktualitāte jāapstiprina lauka apsekojumā (Gulbenes novada bibliotēka, b.g.-b, b.g.-c).

Stāmerienas ezera krastā esošā atpūtas vieta "Lāčauss" ir privātas tūrisma un rekreācijas uzņēmējdarbības piemērs, kur ezera ainaviskā pievilcība tiek izmantota daudzveidīgu atpūtas pakalpojumu veidošanai. Piedāvājumā ietilpst SUP dēļu un citu peldlīdzekļu izmantošana, tostarp katamarāni un īpaši aprīkotas peldošās platformas maltītēm un nelielām svinībām uz ūdens. Pieejamas arī telšu vietas, grilēšanas iespējas un atpūtas

infrastruktūra krastā. Piedāvājums orientēts gan uz individuāliem apmeklētājiem un ģimenēm, gan nelielām draugu grupām, īpaši izceļot saulrieta un saullēkta vērošanu uz ezera. Šāda pakalpojumu dažādošana palielina ezera rekreācijas izmantošanas iespējas un rada priekšnoteikumus vietējai ekonomiskajai aktivitātei.

Atpūtas vieta "Lāčauss" darbojas arī kā sezonālu pasākumu un sabiedriskās dzīves norises vieta. Sociālajos tīklos publicētā informācija liecina par vasaras vakaru pasākumiem ar dzīvo mūziku, bērnu izklaidēm, piepūšamajām atrakcijām, putu ballītēm, dejām un tematiskām svinībām, tostarp Jāņu laikā. Atsevišķiem pasākumiem noteikta ieejas maksa, savukārt apmeklētājiem tiek piedāvāti arī ēdināšanas un dzērienu pakalpojumi. Uzņēmums izmanto sociālo tīklu komunikāciju, konkursus un sadarbību ar citiem komersantiem apmeklētāju piesaistei. Tas apliecina Stāmerienas ezera potenciālu ne tikai ikdienas rekreācijai, bet arī neliela mēroga pasākumu tūrismam un komerciāliem atpūtas produktiem. Vienlaikus šādu aktivitāšu attīstībā būtiski nodrošināt līdzsvaru starp uzņēmējdarbības interesēm, publisko piekļuvi ezeram, apkārtējo iedzīvotāju dzīves kvalitāti un ūdens vides aizsardzību. Leader projekta "Aktīvās atpūtas pakalpojumu paplašināšana" ietvaros, kas īstenots ar biedrības "SATEKA" starpniecību Stāmerienas ezera atpūtas vietā "Lāčauss" SIA "ALIREM" 2022. gadā iegādājās ūdens velosipēdus, airu laivas, SUP dēļus un peldvestes, paplašinot aktīvās ūdens atpūtas piedāvājumu. Projekts bija vērsts uz inventāra iegādi, nevis publiskās piekrastes infrastruktūras izbūvi.

- Projekta kopējās attiecināmās izmaksas: 8 125,60 EUR.
- LEADER publiskais finansējums: 5 687,92 EUR (70%).
- Pašu līdzfinansējums: 2 437,68 EUR (30%).

Starptautiskajā AirBNB platformā visā ezeru apkārtnē ir tikai viena brīvdienu māja no Vonadziņiem (iekļāvusies kopš 2025. gada). Booking.com ir pieejama tikai viena tūristu mītne "Stāmerienas Apartamenti", ko apsaimnieko tie paši uzņēmēji, kuri darbojas arī "Lāčausī".

Pie ezeriem esošo viesmīlības uzņēmumu stipro un vājo pušu salīdzinājums

Google "Vonadziņi" vērtējums ir 4,1/5 (214 atsauksmes), "Zušu nams" — 3,8/5 (36 atsauksmes). Booking.com "Vonadziņi" vērtējums ir 7,4/10 (125 atsauksmes), bet Tripadvisor — 3/5 (4 atsauksmes). Google "Ziedugravas" vērtējumā ir 4,2/5 (64 atsauksmes), "Sonāte" ir 4.5/5 (307 atsauksmes), Stāmerienas apartamenti 9,2 / 10 Booking vērtējumā (74 atsauksmes). Lai piesaistītu starptautiskos klientus, visiem viesmīlības uzņēmējiem ieteicams būt starptautiskajās izmitināšanas pakalpojumu rezervēšanas platformās.

3.2.1. tabula. *Viesmīlības uzņēmumu stipro un vājo pušu izvērtējums, pamatojoties uz apmeklētāju atsauksmju analīzes*

Viesmīlības uzņēmums	***Stiprās puses***	***Vājās puses***
Vonadziņi (Ludza ezers)	Pievilcīga ezera ainava un tieša ūdens tuvuma pieredze; daudzveidīgas atpūtas iespējas; piemērota vieta ģimenēm un svinībām.	Nevienmērīga apkalpošanas un ēdināšanas kvalitāte; atsevišķas sūdzības par infrastruktūras uzturēšanu un cenas atbilstību kvalitātei.
Ziedugravas	Klusa, ainaviska vieta tieši ezera	Nolietota sanitārā infrastruktūra un

Viesmīlības uzņēmums	*Stiprās puses*	*Vājās puses*
(Pogas ezers)	krastā; plaša teritorija, makšķerēšana, laivošana un kempings; atsaucīgi saimnieki un pieejamas cenas.	atsevišķi labiekārtojuma trūkumi; nevienmērīga tīrība un komunikācija ar viesiem.
Zušu nams (Ludza ezers)	Ainaviska atrašanās vieta pie ezera; ūdens atpūtas un makšķerēšanas iespējas. Piemērotība mierīgai atpūtai un grupu pasākumiem.	Nevienmērīgs naktsmītņu komforts un infrastruktūras kvalitāte. Atsevišķas sūdzības par apkalpošanu un cenas un kvalitātes attiecību.
Sonāte (Pogas ezers)	Garšīgs, sātīgs ēdiens un lielas porcijas. Mājīga atmosfēra, piemērotība svinībām; izdevīga atrašanās vieta pie Stāmerienas pils.	Nevienmērīgs apkalpošanas ātrums un ēdienu kvalitāte; atsevišķi naktsmītņu komforta trūkumi. Jaunākas sūdzības par personāla attieksmi.
Stāmerienas apartamenti (Stāmerienas ezers)	Viesu vērtējumos izceļas ar ļoti augstu apmierinātību, īpaši slavējot atrašanās vietu, saimnieku atsaucību, klusumu, mājīgumu un Stāmerienas pils, parka un ezera tuvumu. Pozitīvi vērtēts arī komforts, tīrība un cenas atbilstība kvalitātei.	Atsevišķu telpu un aprīkojuma nolietojums, virtuves piederumu nepilnības, nepietiekama ventilācija un karstums vasarā, kā arī atsevišķas sūdzības par tīrību, smakām un interneta pieejamību. Salīdzinoši zemākais vērtējums piešķirts iespējām un aprīkojumam (8,9), tomēr kopējā viesu pieredze ir izteikti pozitīva.

Viesmīlības kvalitātes izmaiņas laika gaitā

Vonadziņi. Atpūtas komplekss darbojas kopš 2004. gada, un agrākajās atsauksmēs dominē pozitīvs vērtējums par ainavisko vidi, sakoptību, ēdināšanu un daudzveidīgajām atpūtas iespējām. Īpaši pozitīvi vērtētas pārmaiņas pēc saimnieku maiņas 2018. gadā, kad viesi un vietējie iedzīvotāji atzīmējuši teritorijas labiekārtošanu un ēdināšanas kvalitātes uzlabošanos. Tomēr 2021.–2026. gada atsauksmēs arvien biežāk parādās kritika par numuru, gultu, sanitārtehniskā aprīkojuma un pirts infrastruktūras nolietojumu. Arī 2025. gada atsauksmēs norādīts, ka vieta saglabājusi agrāko pievilcību, bet nepieciešami ieguldījumi tās atjaunošanā. Tātad "Vonadziņi" nav zaudējuši pievilcību kā atpūtas vieta, taču to fiziskā infrastruktūra pakāpeniski atpaliek no mūsdienu viesu komforta prasībām.

Zušu nams. Agrākajās atsauksmēs, īpaši 2014.–2019. gadā, vērojama izteikta viedokļu polarizācija: daļa viesu novērtē plašās izklaides iespējas, neformālo atmosfēru un saimnieku atsaucību, savukārt citi kritizē nesakoptību, infrastruktūras stāvokli un pakalpojumu organizāciju. Vēlākajās atsauksmēs, tostarp 2020. un 2024. gadā, līdzīgas problēmas atkārtojas. Tas liecina, ka atsevišķi trūkumi nav bijuši tikai īslaicīgi. Lai gan saglabājušies arī pozitīvi vērtējumi, pieejamā atsauksmju vēsture vairāk norāda uz viesmīlības kvalitātes un konkurētspējas vājināšanos nekā uz sistemātisku uzlabošanos. Šis secinājums attiecas uz publiski pausto viesu pieredzi, nevis neatkarīgu uzņēmuma tehniskā stāvokļa auditu.

"Ziedugravas" — no pozitīvas dabas atpūtas reputācijas līdz nevienmērīgai pieredzei, ar uzlabojuma pazīmēm 2026. gadā. Aptuveni 2017.–2020. gada atsauksmēs dominē skaista, sakopta teritorija, laipni saimnieki, makšķerēšana un klusums. Ap 2021.–2024.

gadu parādās izteiktākas sūdzības par infrastruktūras nolietojumu, tīrību, komunikāciju un sanitārajām ērtībām. Savukārt 2025.–2026. gada pozitīvajos vērtējumos atkal uzsvērta viesmīlība, sakoptība un laba cenas un kvalitātes attiecība. Secinājums: nav pamata apgalvot, ka vieta neatgriezeniski zaudējusi kvalitāti; drīzāk vērojama nevienmērīga uzturēšanas kvalitāte ar jaunākām pozitīvām pazīmēm.

"Sonāte" — noturīgs ēdināšanas galamērķis, bet 2026. gadā pieaudzis reputācijas risks. Aptuveni 2017.–2021. gada atsauksmes apliecina pieejamas cenas, lielas porcijas un mājīgu atmosfēru. Arī 2022.–2025. gadā saglabājas augsts pozitīvo komentāru īpatsvars, lai gan atkārtojas kritika par apkalpošanas ātrumu un atsevišķu ēdienu kvalitāti. 2026. gadā vienlaikus publicēti ļoti pozitīvi vērtējumi par ēdināšanu un vairāki negatīvi vērtējumi īsā laika posmā, galvenokārt par apkalpošanu un tualetes pieejamību. Šī negatīvo atsauksmju koncentrācija var būt saistīta ar vienu konkrētu incidentu, nevis ilgstošu kvalitātes lejupslīdi. Secinājums: uzņēmums saglabā spēcīgu ēdināšanas reputāciju, tomēr viesu apkalpošanas konsekvence kļūst par būtisku reputācijas pārvaldības jautājumu.

Stāmerienas apartamentu galvenais klientu segments ir pāri, ģimenes un nelielas draugu grupas, kas izvēlas īslaicīgu uzturēšanos (pārsvarā 1–2 naktis), apvienojot Stāmerienas pils un apkārtnes kultūras apskati ar mierīgu atpūtu pie ezera. Viesi galvenokārt ir vietējie ceļotāji, taču pārstāvēti arī ārvalstu tūristi. Viņiem svarīga ir izdevīga atrašanās vieta, privātums, mājīgums, pašapkalpošanās iespējas un laba cenas un kvalitātes attiecība.

Stāmerienas kultūras mantojuma vietu un ezera stiprās un vājās puses

3.2.2. tabula. *Stāmerienas kultūras mantojuma vietu stipro un vājo pušu izvērtējums*

Temats	*Stiprās puses*	*Vājās puses un ierobežojumi*
Ainava un vietas identitāte	Ezera ainava cieši saistīta ar pili, parku un baznīcu; kultūrvēsturiskie objekti rada izteikti atpazīstamu vietas tēlu	Ezers var palikt otršķirīgs kultūras tūristu pieredzē, ja netiek piedāvāta skaidra piekļuve krastam un interpretācija
Kultūras tūrisma piesaiste	Pils un baznīca rada apmeklējuma motivāciju arī cilvēkiem, kuri sākotnēji nemeklē atpūtu pie ūdens	Kultūras objektu apmeklējums automātiski nepārvēršas ezera pakalpojumu izmantošanā vai vietējos tēriņos
Peldēšanās un atpūta krastā	Ir publiski izmantojamas peldvietas, tostarp Lāčauss un baznīcas apkārtnē	Publiskās piekļuves vietu skaits ierobežots; pie baznīcas nav īpaši izveidota autostāvvieta
Laivošana un ūdens rekreācija	Ezers dod iespēju papildināt kultūras tūrisma apmeklējumu ar aktīvu pieredzi; atsauksmēs laivošana ir minēta	Pakalpojumu pieejamība, sezonālais darba laiks un informācija par nomu jāvērtē atsevišķi
Makšķerēšana	Saglabājams atšķirīgs, uz ezeru orientēts apmeklētāju segments, kuram nozīmīgs zivju resurss, piekļuve ūdenim un laivu izmantošana	Makšķernieku vajadzības nepietiekami atspoguļojas pils un baznīcas Google atsauksmēs; tās nedrīkst aizstāt ar kultūras tūristu vērtējumu
Pastaigas un mierīgā	Pils parks, baznīca un ezera skati veido pievilcīgu īsu pastaigu un fotografēšanas	Nepieciešams izvērtēt nepārtrauktus, drošus un skaidri marķētus

Temats	*Stiprās puses*	*Vājās puses un ierobežojumi*
rekreācija	galamērķi	savienojumus starp objektiem
Pieejamība un infrastruktūra	Atsevišķās vietās ir stāvvietas, labiekārtojums un komercpakalpojumi	Piekrastes zemes īpašumu struktūra ierobežo jaunu publiskās piekļuves punktu veidošanu; infrastruktūras kvalitāte dažādās vietās atšķiras
Vietējā ekonomika	Kultūras tūristi paplašina potenciālo klientu loku ēdināšanai, laivu nomai un citiem pakalpojumiem	Īsas vizītes un sezonalitāte var ierobežot izdevumus; nav pamata pieņemt, ka katrs pils apmeklētājs izmanto ezera piedāvājumu

Interpretācija: Stāmerienas ezera konkurētspēja nav tikai ūdenstilpes rekreācijas kvalitāte. Tā balstās ainavas, kultūras mantojuma un ūdens rekreācijas savienojumā, kas rada iespēju uzrunāt dažādus apmeklētāju segmentus un pagarināt uzturēšanās laiku.

Atsevišķu vietu stipro un vājo pušu apkopojums

3.2.3. tabula. *Kultūras mantojuma vietu stiprās un vājās puses apmeklētāju pieredzes vērtējumā, balstoties uz atsauksmju analīzi*

Vieta	*Stiprās puses*	*Vājās puses / attīstības vajadzības*
Stāmerienas pils	Izcila arhitektūra, atjaunota āriene, emocionāli spēcīga atmosfēra, atsaucīgs personāls, pieejama un neformāla iekštelpu pieredze, pasākumi	Nevienmērīgi uztverta interjera pabeigtība, atšķirīgas gaidas par ekspozīcijas saturu, darba laika komunikācijas problēmas atsevišķās atsauksmēs
Stāmerienas pils parks	Ainavisks, mierīgs, piemērots pastaigām, atpūtai un fotografēšanai; papildina pils pieredzi	Nepieciešama skaidrāka sasaiste ar ezeru, maršrutiem un citiem apskates objektiem
Stāmerienas pareizticīgo baznīca	Izteiksmīga arhitektūra, restaurēta āriene, unikāli saules gaismā mirdzoši krusti, ezera tuvums, fotogēniska ainava	Atsevišķi apmeklētāji nevarējuši iekļūt baznīcā; iekštelpu pieejamība un apmeklējuma informācija ir būtiskākie trūkumi
Baznīcas apkārtne un ezera krasts	Klusa, vizuāli pievilcīga vieta; iespēja apvienot arhitektūras apskati ar ezera ainavas baudīšanu	Ierobežota autostāvvietu infrastruktūra un nepieciešamība labāk organizēt dažādu lietotāju plūsmas
Lāčauss atpūtas vieta	Publiska ezera piekļuve, peldēšanās un ūdens rekreācijas pakalpojumu potenciāls, komercpakalpojumu klātbūtne	Jāprecizē publiskās infrastruktūras uzturēšanas pienākumu sadalījums, sanitāro mezglu pieejamība un pakalpojumu sezonalitāte

Baznīcas atsauksmēs īpaši bieži atkārtojas trīs savstarpēji saistīti iespaidi: skaista sakrālā arhitektūra, ezera ainava un sakopta apkārtne. Negatīvajā pieredzē dominē nevis objekta estētiskā kvalitāte, bet ierobežotā iespēja apskatīt interjeru.

Apmeklētāju uztvere un Stāmerienas ezera vienotais atpūtas potenciāls

Stāmerienas ezera sociālekonomisko nozīmi veido ne tikai tieša ūdenstilpes izmantošana makšķerēšanai, peldēšanai, laivošanai un ikdienas rekreācijai, bet arī tā atrašanās izteiksmīgā kultūrvēsturiskā ainavā, kuras nozīmīgākie piesaistes objekti ir Stāmerienas

pils, vēsturiskais parks un Svētā Ņevas Aleksandra pareizticīgo baznīca. Šie objekti paplašina ezera apkārtnes apmeklētāju struktūru, piesaistot kultūras mantojuma interesentus, arhitektūras un sakrālā tūrisma apmeklētājus, ģimenes, ainavu un foto tūristus, kā arī kultūras pasākumu dalībniekus.

Google apmeklētāju atsauksmju kvalitatīvā analīze apliecina, ka Stāmerienas pils ir piedzīvojusi būtiskas pārmaiņas apmeklētāju uztverē. Vēsturiskajās atsauksmēs atspoguļojas ierobežota pieejamība un restaurācijas darbu periods, savukārt jaunākajās atsauksmēs dominē pozitīvs vērtējums par pils arhitektūru, atjaunoto ārieni, vēsturisko atmosfēru, personāla viesmīlību un apmeklētāju iesaistes iespējām. Pils pašreizējās pieredzes īpašā priekšrocība ir autentiskas vēsturiskās vides apvienojums ar neformālu un personisku apmeklētāju uzņemšanu. Vienlaikus atsevišķās atsauksmēs saglabājas kritiskas piezīmes par interjera restaurācijas pakāpi, ekspozīcijas apjomu un informācijas precizitāti par pieejamību.

Pareizticīgo baznīcas apmeklētāju atsauksmēs īpaši augstu novērtēta arhitektūra, restaurētā āriene, savdabīgie kristāla krusti un ainaviskā atrašanās ezera krastā. Galvenais konstatētais apmeklējuma pieredzes ierobežojums ir ne vienmēr nodrošinātā iespēja apskatīt baznīcas interjeru.

Kopumā Stāmerienas ezera apkārtne ir vērtējama kā integrēts kultūras un dabas rekreācijas galamērķis. Tā konkurētspējas attīstībai nozīmīga ir ne vien atsevišķu objektu kvalitātes uzturēšana, bet arī funkcionālu un informatīvu savienojumu veidošana starp pili, parku, baznīcu, publiskajām piekļuves vietām ezeram un ūdens rekreācijas pakalpojumiem. Šāda pieeja var veicināt ilgāku uzturēšanos, daudzveidīgāku vietējo pakalpojumu izmantošanu un apmeklētāju plūsmas sadalījumu dažādos gadalaikos.

Vienlaikus jāsaglabā atšķirīga pieeja tradicionālajiem ezera lietotājiem, īpaši vietējiem atpūtniekiem un makšķerniekiem, kuru vajadzības un apmeklējuma motivācija būtiski atšķiras no kultūras tūristu vajadzībām. Kultūras tūrisma pieprasījuma pieaugums papildina, nevis aizstāj ezera tiešās rekreācijas un zivsaimnieciskās izmantošanas sociālekonomisko nozīmi.

3.3. Makšķerēšana, zveja un citi izmantošanas veidi

Stāmerienas, Pogas un Ludza ezeriem ir senas zvejniecības un makšķerēšanas tradīcijas, kas vēsturiski attīstījušās no saimnieciskās zvejas līdz organizētai amatieru atpūtas makšķerēšanai un regulētai zivju resursu apsaimniekošanai. Jāņa Zvirgzdiņa 1958. gadā publicētās atmiņas par dzīvi Stāmerienā 20. gadsimta 20. un 30. gados liecina, ka Stāmerienas un Pogas ezeros zvejas tiesības savulaik bija piešķirtas konkrētam zvejniekam Ķīsim, kura rīcībā atradās laivas un tīkli. Abu ezeru savienojošajā ūdenstecē, pie muižas dzirnavu turbīnas, regulāri tika iegūti zuši, savukārt ezeru zivju resursu izmantošanā nozīmīga bija arī ziemas zveja ar lielajiem tīkliem. Ludza un Stāmerienas ezerā šādi tika iegūti ievērojami plaužu lomi, kas tika nogādāti realizācijai Rīgā, atsevišķos gadījumos pārvadāšanai izmantojot pat divus dzelzceļa preču vagonus (Zvirgzdiņš, 1958). Padomju periodā zivju resursu izmantošana pakāpeniski tika institucionalizēta: 1972. gadā Stāmerienas un Pogas ezeri jau bija nodoti Latvijas PSR Mednieku un makšķernieku biedrības apsaimniekošanai, vienlaikus uzsverot nepieciešamību veidot makšķerēšanas bāzes un rūpēties par zivju krājumu saglabāšanu. 1979. gada 3. septembra Ministru Padomes lēmums Nr. 460 paredzēja kultivēto zivsaimniecību attīstību Gulbenes rajona ezeros, tostarp Stāmerienas, Pogas un Ludza

ezerā, ieviešot atļauju sistēmu, zivju krājumu papildināšanu un nozvejas uzskaiti. Īpaši Ludza ezerā līdz 1980. gada sākumam bija paredzēts organizēt maksas makšķerēšanu zivsaimniecības „Upesciems" pārraudzībā. Tomēr 1980. gada publikācijās jau kritizēta nepietiekama zivju resursu apsaimniekošanas efektivitāte, nepilnīga lomu uzskaite un zivju mazuļu ielaišanas kontrole. Šī vēsturiskā pieredze apliecina, ka visu trīs ezeru izmantošanā ilgstoši pastāvējusi nepieciešamība līdzsvarot saimnieciskās intereses, makšķerēšanas rekreācijas pieprasījumu un zivju resursu ilgtspējīgu atjaunošanu (Vējiņš, 1979, 1980).

Zivju sugas: Stāmerienas un Pogas ezeru apkārtnes vēsturiskajos aprakstos minēti zuši un ķīši, savukārt Ludza un Stāmerienas ezeru ziemas zvejā — plauži un līdakas. Zvirgzdiņa atmiņās aprakstīti arī līņi, asari, karūsas un raudas, taču šie konkrētie lomi attiecas galvenokārt uz Ģermāņu ezeru, nevis uz trim vērtētajiem ezeriem.

Lielākie lomi: Zvirgzdiņš raksturo tik apjomīgu plaužu zveju Ludza un Stāmerienas ezeros, ka atsevišķos gadījumos zivju transportēšanai uz Rīgu bijuši nepieciešami divi preču vagoni. Tas ir atmiņu avotā minēts apjoma raksturojums, nevis verificēts nozvejas svara rādītājs.

Makšķernieku skaits: 1972. gadā Gulbenes rajonā bija 280 oficiāli reģistrētu makšķernieku, bet, ieskaitot arī makšķerējošos medniekus, vairāk nekā 700. Tie ir visa Gulbenes rajona, nevis konkrēto trīs ezeru dati.

Apsaimniekošanas problēmas: 1980. gadā zivju inspektors Dz. Vējiņš kritizēja nepilnīgu zivju ielaišanas kontroli, neefektīvu resursu papildināšanu, nepietiekamu nozvejas uzskaiti un makšķernieku atstātos atkritumus uz ledus. Šīs problēmas raksturo rajona kultivēto ezeru pārvaldību kopumā, nevis pierādītus pārkāpumus katrā no trim ezeriem.

Pēdējo divdesmit gadu publiski pieejamie makšķernieku pieredzes apraksti un zivju resursu pētījumi liecina, ka Ludza ezers saglabājis salīdzinoši augstu makšķerēšanas potenciālu, īpaši zandartu, asaru, plaužu un zušu ieguvē. Jau 2008. gada oktobrī makšķerēšanas portāla CopesLietas.lv diskusijā par Ludza, Stāmerienas un Pogas ezeriem aprakstīta 20 makšķernieku copes pieredze Ludza ezerā, kuras laikā konstatēti asari, plauži un zuši, taču līdaku lomi bijuši nelieli — lielākā minētā līdaka svērusi 1,68 kg. Diskusijas dalībnieki pauda bažas par intensīvu zveju ar tīkliem un iespējamu tās ietekmi uz plēsīgo zivju resursiem, tomēr šie apgalvojumi vērtējami kā subjektīvi novērojumi, nevis pierādīti pārkāpumi (heino, 2008; andzha14, 2008). Jaunākajā, 2026. gada zivju resursu izpētē Ludza ezerā konstatēti dažādu vecumgrupu zandarti, kas norāda uz sugas dabisku atražošanos. Turpretī Stāmerienas ezerā, neraugoties uz vairākkārtēju zandartu mazuļu ielaišanu, pētījumā zandarti nav konstatēti; arī vietējie makšķernieki un zvejnieki pētniekiem ziņojuši par šīs sugas trūkumu lomos. Vienlaikus Stāmerienas ezerā konstatētas līdakas un asari, kuru lielākie pētījumā minētie eksemplāri svēruši aptuveni 300–400 g. Pogas ezera gadījumā pētnieki īpaši uzsvēruši nepieciešamību pēc sistemātiskas apsaimniekošanas un rekreācijas infrastruktūras attīstības, jo tās pašlaik ir ļoti maz. Kopumā 2026. gada pētījuma veicēji nav konstatējuši kritisku zivju resursu stāvokli nevienā no trim ezeriem, tomēr norādījuši, ka turpmākā attīstība atkarīga no aktīvākas pašvaldības, vietējo makšķernieku un zvejnieku iesaistes apsaimniekošanā. Šo secinājumu papildina platformas Mana Cope dati, kur Ludza ezerā 2026. gada 17. maijā reģistrēta 42 cm gara līdaka, apliecinot individuālu lomu digitālās uzskaites esamību arī šajā ezerā.

CopesLietas.lv diskusiju foruma „Ludza, Stāmerienas un Pogas ezeri" makšķernieku pieredzes ierakstu analīze (2008. līdz 2017. gadam.)

Īpaši nozīmīgs ir 2012. gada ieraksts par 5–7 kg līdakām Ludza ezerā. Tas liecina par iespējamu trofejlīdaku potenciālu nesenā pagātnē, taču šis ir makšķernieka stāstījums, nevis pārbaudīta lomu uzskaite. Līdzīgi arī apgalvojumi par nelegāliem tīkliem vai pārzveju jāuztver kā sabiedrības uztveres un konfliktu indikatori, nevis pierādījumi par konkrētiem pārkāpumiem.

3.3.1. tabula. *Makšķernieku pieredze atbilstoši atsauksmēm un komentāriep CopesLietas.lv forumā*

Gads	***Ezers***	***Makšķernieku pieredze***
2008	Ludza	20 makšķernieku izbrauciens; lielākā pieminētā līdaka 1,68 kg; ziņots par zušiem, plaužiem un asariem.
2008	Ludza	Diskusijas par zvejas tīkliem, iespējamu zveju nārsta laikā un makšķerēšanas karšu iegādes grūtībām.
2012	Ludza	Lietotājs johanson ziņo par paziņas noķertām 5 un 7 kg līdakām aptuveni 2010. gadā; vienu 5 kg līdaku esot redzējis pats.
2012	Ludza	Lietotājs kvoks pauž bažas par zandartu samazināšanos un pārmērīgu zivju izņemšanu no ezera.
2014	Ludza	Interese par zandartu, zušu un plaužu makšķerēšanu ar fīderi naktī un spiningošanu no rīta.
2015	Ludza un Pogas	Makšķernieks interesējas, kurā no abiem ezeriem labāk iespējams noķert līni.
2017	Stāmerienas	Lietotājs gavrilko ziņo, ka 20. maijā spiningojot nav noķēris nevienu zivi, pieļaujot, ka to ietekmējis karstums.
2026	Ludza	Mana Cope reģistrēts 42 cm līdakas loms 17. maijā.

2020. gada Stāmerienas ezera zivsaimnieciskās ekspluatācijas noteikumos norādīts, ka ezera resursus izmanto makšķernieki un zvejnieki; dokumentā fiksēts tobrīd spēkā esošs 345 m tīklu limits. Šie dati raksturo 2020. gada situāciju, nevis automātiski pašreizējo regulējumu (SIA "Saldūdeņu risinājumi", 2020b).

Stāmerienas ezera vēsturiskajā raksturojumā norādīts, ka tas ir eitrofs ezers, kura aizaugums 20. gadsimta beigās tika lēsts aptuveni 15 % apmērā, galvenokārt ziemeļu un austrumu piekrastē. Ezera dibens raksturots kā smilšains vai dūņains, savukārt ūdens tilpums pārsniedz 6 milj. m^3. Vēsturiskajā avotā minēts, ka ezerā ielaisti zuši un karpas, kas liecina par mērķtiecīgu zivju resursu papildināšanas praksi jau pirms mūsdienu apsaimniekošanas dokumentu izstrādes.

Šie dati veido nozīmīgu vēsturisko atskaites punktu zivju resursu apsaimniekošanas izvērtējumam. Vienlaikus tie neļauj noteikt ne zivju ielaišanas precīzu laiku un apjomu, ne šādas prakses ilgtermiņa ekoloģiskās sekas. Vēsturisko informāciju nepieciešams salīdzināt ar 2020. gada ihtiofaunas izpētes rezultātiem, vēlāk veiktajām zivju ielaišanām un aktuālajiem zivju krājuma rādītājiem (Eipurs, 1998).

Triju ezeru rūpnieciskās zvejas izmantošanas intensitāte vēsturiski bijusi atšķirīga. Saskaņā ar Gulbenes novada pašvaldības 2020. gadā apkopotajiem datiem Stāmerienas

ezerā izmantoti 330 m no noteiktā 345 m tīklu limita jeb 95,7 %, Pogas ezerā — 92 m no 160 m jeb 57,5 %, savukārt Ludza ezerā — 730 m no 1675 m jeb 43,6 %. Šie rādītāji liecina par ievērojami lielāku toreizējā zvejas limita izmantošanas pakāpi abos mazākajos ezeros.

2026. gada Ludza ezera ZEN norādīts, ka Rūpnieciskā zvejas tīklu limits ir 1000 m. Pieejamais zušu murdu limits ir 18 murdi. No pieejamā limita pēdējos gados faktiski tiek izmantoti 15-17 murdi un 400-600 m zvejas tīklu. Ludzas ezera ZEN sniedz arī rūpnieciskās zvejas lomu pārskatu par 2024.–2025. gadu (15. attēls); šie dati jānošķir no 2026. gada pētnieciskās kontrolzvejas rezultātiem.

Stāmerienas ezera 2026. gada izpētes dokumentā norādīts, ka pēdējos gados izmantoti 330 m no 345 m tīklu limita. Nozvejas statistika liecina, ka pārsvarā tiek zvejoti plauži un līņi; plēsīgās zivis zvejnieku lomos ir reti. Stāmerienas ezera ZEN sniedz arī rūpnieciskās zvejas lomu pārskatu par 2024.–2025. gadu (12. attēls) (Gulbenes novada pašvaldība, 2020; SIA "Saldūdeņu risinājumi", 2026).

Pogas ezera 2026. gada izpētes dokumentā norādīts, ka rūpnieciskās zvejas tīklu limits noteikts 160 m, no kā pašlaik tiek izmantoti 92 m. Oficiāla nozvejas statistika liecina, ka to lomos pārsvarā ir asari, līņi un plauži, zvejots tiek reti – tikai dažas reizes gadā. Pogas ezera ZEN sniedz arī rūpnieciskās zvejas lomu pārskatu par 2024.–2025. gadu (9. attēls) (Gulbenes novada pašvaldība, 2020; SIA "Saldūdeņu risinājumi", 2026).

Latvijā makšķerēšanā iegūtās zivis paredzētas personiskajam patēriņam, nevis komerciālai realizācijai, tādēļ vietējo savvaļas saldūdens zivju legālu piegādi restorāniem un citiem ēdināšanas uzņēmumiem var nodrošināt normatīvajām prasībām atbilstoša rūpnieciskā zveja. Saskaņā ar lietotnes *Mana Cope* statistiku makšķerēšanas gada kartes iegādājas aptuveni 100 tūkstoši personu jeb ap 5 % Latvijas iedzīvotāju; līdz ar to lielākajai sabiedrības daļai piekļuve vietējām saldūdens zivīm ir atkarīga no legāliem tirdzniecības un ēdināšanas kanāliem. Šādā kontekstā iekšējo ūdeņu zvejas sociālekonomiskā vērtība nav vērtējama tikai pēc nozvejas apjoma, bet arī pēc iespējām veidot izsekojamu, pārtikas aprites prasībām atbilstošu piegādes ķēdi no vietējiem zvejniekiem līdz restorāniem, tādējādi palielinot produkcijas pievienoto vērtību, stiprinot vietējo gastronomisko piedāvājumu un mazinot nereģistrētas zivju tirdzniecības ekonomisko pievilcību.

Normatīvais pamatojums ir apstiprināts: Zvejniecības likuma 1. panta 7., 9. un 10. punkts nošķir makšķerēšanu, komerciālo zveju un pašpatēriņa zveju; MK noteikumu Nr. 800 10.2. apakšpunkts aizliedz makšķerēšanā iegūto zivju pārdošanu labuma gūšanai.

Uz Ludza ezera ledus ziemās organizēta komerciāla auto braukšana pa ezera ledu. **Mehānisko transportlīdzekļu kustības ierobežošana pa ezeru ledu.** Ieteicams Gulbenes novada pašvaldībai izstrādāt saistošos noteikumus, kas ziemas ledus periodā aizliegtu pārvietoties pa Stāmerienas, Ludza un Pogas ezeru ledu ar automašīnām, motocikliem, kvadricikliem, sniega motocikliem un citiem mehāniskajiem transportlīdzekļiem, paredzot samērīgus izņēmumus operatīvajiem dienestiem, glābšanas darbiem un saskaņotām ezeru apsaimniekošanas darbībām. Ierobežojuma mērķis ir mazināt apdraudējumu cilvēku drošībai, traucējumus zemledus makšķerniekiem, troksni un iespējamu ūdens piesārņojumu. Šādam regulējumam Latvijā jau pastāv precedenti, piemēram, Valmieras novada pašvaldības saistošo noteikumu par Burtnieka ezera izmantošanu 15. punkts un Valkas novada pašvaldības 2024. gada 25. aprīļa saistošo

noteikumu Nr. 8 9.4. apakšpunkts. Pirms noteikumu pieņemšanas jāizvērtē atbilstošais tiesiskais pilnvarojums, ezeru īpašuma statuss un kontroles kārtība (Valmieras novada pašvaldība, 2024; Valkas novada pašvaldība, 2024). Pašvaldībai ir tiesības izdot saistošos noteikumus tikai likumā noteiktā pilnvarojuma robežās. Valkas gadījumā izmantots arī Pašvaldību likuma 45. panta pirmās daļas 7. punkts un Meža likuma regulējums, jo ezers ietilpst mežaparka teritorijā. Šo tiesisko pamatu nevar automātiski pārnest uz visiem trim Gulbenes novada ezeriem.

- Valmieras novada pašvaldības noteikumi par Burtnieka ezeru
- Valkas novada pašvaldības saistošie noteikumi Nr. 8
- Dzirkstele (2024): Vai ir atļauti auto prieki uz ezera?

4. Ekonomiskais konteksts

Tiešo saimniecisko izmantošanu veido rūpnieciskā zveja, makšķerēšana, laivošanas un viesmīlības pakalpojumi, kā arī ar rekreāciju saistīta piekrastes īpašumu izmantošana.

4.1. Rūpnieciskās zvejas ekonomiskā nozīme un vietējo zivju gastronomiskās vērtības potenciāls

2026. gada ZEN norādītie zvejas rīku limiti Ludza ezerā ir 1000 m un 18 zušu murdi (faktiski pēdējos gados izmantoti 15-17 murdi un 400-600 m zvejas tīklu), Stāmerienas ezerā 345 m tīklu (izmantoti 330 m) un Pogas ezerā 160 m tīklu (izmantoti 92 m). Rūpnieciskās zvejas 2024.–2025. gada dati ļauj raksturot Ludza, Stāmerienas un Pogas ezera zivju resursu saimnieciskās izmantošanas apjomu un modelēt produkcijas vērtību divos realizācijas posmos: zvejnieka pirmreizējā realizācijā un mazumtirdzniecībā.

4.1.1. tabula. *Reģistrētā rūpnieciskās zvejas nozveja trijos ezeros 2024.–2025. gadā*

Ezers	2024, kg	2025, kg	Kopā, kg	Izmaiņas, %
Ludza ezers	303,60	230,47	534,07	−24,1
Stāmerienas ezers	355,30	379,78	735,08	+6,9
Pogas ezers	88,97	67,00	155,97	−24,7
Kopā	**747,87**	**677,25**	**1425,12**	**−9,4**

Avots: 2024.–2025. gada rūpnieciskās zvejas nozvejas dati; autora aprēķini.

Divu gadu laikā reģistrēti 1425,1 kg zivju: 51,6 % Stāmerienas, 37,5 % Ludza un 10,9 % Pogas ezerā. Kopējā nozveja 2025. gadā bija par 9,4 % mazāka nekā 2024. gadā, taču bez zvejas piepūles datiem to nevar uzskatīt par pierādījumu zivju resursu stāvokļa pasliktinājumam. Reģistrētā nozveja nav identiska pārdotajam daudzumam vai faktiskajiem ieņēmumiem.

4.1.1. Divu realizācijas posmu ekonomiskās vērtības noteikšana

Ņemot vērā atšķirīgus cenu līmeņus, izveidoti divi salīdzināmi ilustratīvi scenāriji. A kā pirmreizējās realizācijas vērtība ar zvejnieka pārdošanas cenu. B kā tās pašas veselu svaigu zivju masas nosacītā mazumtirdzniecības vērtība. Scenārijā B nav izmantotas filejas vai kūpinājumu cenas. Cenas salīdzinātas pēc iepriekš apkopotām Latvijas tirgus cenām 2025. Un 2026. gadā. Ja publisku cenu konkrētai sugai nebija, izmantots skaidri

norādīts analītisks pieņēmums. Neviens scenārijs nav faktisko darījumu vai peļņas aprēķins.

4.1.2. tabula. *Nozvejas iespējamā realizācijas vērtība 2024.–2025. gadā (scenāriju aprēķins)*

Suga	Nozveja, kg	A: EUR/kg	B: EUR/kg	A: EUR	B: EUR
Līnis	450,38	3,00	5,00	1351,14	2251,90
Plaudis	440,20	1,50	2,50	660,30	1100,50
Rauda	158,58	1,00	2,00	158,58	317,16
Līdaka	131,70	2,50	6,70	329,25	882,39
Asaris	86,26	2,00	2,90	172,52	250,15
Zandarts	69,00	6,00	10,00	414,00	690,00
Zutis	46,00	12,00	20,00	552,00	920,00
Karpa	15,00	3,00	6,70	45,00	100,50
Karūsa	12,20	1,50	2,90	18,30	35,38
Rudulis	14,50	1,00	2,00	14,50	29,00
Plicis	1,30	1,00	2,00	1,30	2,60
Kopā	**1425,12**	**—**	**—**	**3716,89**	**6579,58**

Piezīme. A un B cenas ir scenārijos pieņemtie parametri, nevis visām sugām apstiprinātas tirgus cenas. Publiski cenu piemēri: līnis 3,00 EUR/kg, līdaka 2,50 EUR/kg un rauda 1,00 EUR/kg zvejnieku piedāvājumos, plaudis 2,50 EUR/kg, asaris 2,90 EUR/kg, līdaka un karpa 6,50–6,90 EUR/kg, karūsa 2,90 EUR/kg Rīgas Centrāltirgus mazumtirdzniecības apsekojumā. Pārējās cenas, tostarp zuša, līņa mazumtirdzniecības un zandarta veselas zivs cenas, ir analītiski pieņēmumi, kas balstās uz ziņojuma autora apkopoto informāciju. Visos gadījumos pieņemts, ka realizēta visa reģistrētā nozveja un nav ņemts vērā pašpatēriņš, kvalitāte, izmērs, nodokļi, zudumi, transportēšana un tirdzniecības izmaksas.

Avoti cenu piemēriem: SS.lv zvejnieku sludinājumi (Lubāna ezers, Gaigalavas pagasts), Jauns.lv, Rīgas Centrāltirgus cenu apsekojumi (2025. gada augusts un decembris), zivju produktu piedāvājumi „Nēģi" un Cenu Depo, „Zandarta ēdienu cenas" (restorānu ēdienkaršu salīdzinājums, 2022 un 2025 – autora apkopojums Burtnieka ezera izpētes laikā). Avotu piedāvājumu cenas nav pielīdzināmas noslēgtu darījumu cenām.

Atbilstoši pieņemtajām cenām triju ezeru divu gadu nozvejas teorētiskā pirmreizējās realizācijas vērtība ir aptuveni 3,7 tūkst. EUR, bet nosacītā svaigu zivju mazumtirdzniecības vērtība — 6,6 tūkst. EUR. Starpība (aptuveni 2,9 tūkst. EUR) nav peļņa vai automātiski vietējā ekonomikā radīta pievienotā vērtība: tajā ietilptu loģistika, zudumi, tirgošana un citi izdevumi. Aprēķins īpaši jutīgs pret zuša un līņa cenu pieņēmumiem.

4.1.2. Zandarts kā gastronomiskā produkta piemērs

Ludza ezerā 2024. gadā reģistrēti 50 kg, bet 2025. gadā mazāk (19 kg zandarta), kopā 69 kg. Pie modelētās svaigas veselas zivs pirmreizējās realizācijas cenas 6 EUR/kg šīs nozvejas vērtība būtu 414 EUR; pie nosacītās veselas zivs mazumtirdzniecības cenas 10 EUR/kg summa būtu 690 EUR. Filejas cenas (zvejnieku piedāvājumos līdz 13,50 EUR/kg, mazumtirdzniecībā 19–22 EUR/kg) nav piemērojamas visai sākotnējai nozvejas masai, jo fileju sagatavošana samazina produkta masu un rada papildu izmaksas.

Latvijas un Igaunijas restorānu ēdienkaršu apkopojumā zandarta pamatēdiena vidējā cena 2025. gadā bija 18,82 EUR par porciju, salīdzinot ar 14,74 EUR 2022. gadā (par 27,7 % vairāk). Tas ir ēdienkartes cenu salīdzinājums, nevis pierādījums vienādas produkcijas iepirkuma cenu pieaugumam. Restorāna porcijas cena nav tieši salīdzināma ar zivs kilogramcenu. Burtnieka zandarta piemērs tomēr demonstrē vietējās izcelsmes izmantošanu gastronomiskā piedāvājuma pozicionēšanā.

Rūpnieciskās zvejas nozīme mājsaimniecību ienākumos. Triju ezeru reģistrētās nozvejas aprēķinātā pirmreizējās realizācijas vērtība 2024.–2025. gadā sasniedz aptuveni 3717 EUR jeb vidēji 1858 EUR gadā (155 EUR mēnesī). Salīdzinājumam, Gulbenes novadā 2025. gadā vidējā bruto darba samaksa pēc dzīvesvietas bija 1315 EUR mēnesī. Tādējādi visu triju ezeru zvejas kopējā gada realizācijas vērtība atbilst aptuveni 1,4 vietējām mēnešalgām jeb tikai 11,8 % no vienas vidējās gada bruto darba samaksas. Tā kā šī vērtība sadalās starp zvejas veicējiem un no tās vēl jāsedz zvejas izmaksas, šāda mēroga rūpnieciskā zveja drīzāk vērtējama kā papildu ienākumu avots, tostarp pensijas vecuma iedzīvotājiem, nevis patstāvīgs mājsaimniecības iztikas nodrošinājums.

Pēc aprēķiniem var **secināt**, ka reģistrētās rūpnieciskās zvejas apjoms trijos ezeros ir salīdzinoši neliels. Tādēļ perspektīvāks par nozvejas apjoma kāpināšanu ir atbildīgi iegūtu zivju legālas un izsekojamas realizācijas attīstīšana (bez ēnu ekonomikas ar augstāku pievienoto vērtību maksātspējīgā tirgū), tostarp līņa un plauža pārstrāde, sezonālas vietējās virtuves piedāvājums. Ciešāka saikne ar Stāmerienas pili un ezeru apmeklējumu, kā arī reģiona viesmīlības uzņēmumiem rada iespējas strādāt uz t.s. "Cultural foodies" segmentu, kas atbilst tendencei – laba kvalitatīva kultūra ir savienojama ar gastronomiski augstvērtīgu vietējo produktu baudīšanu. Šāds nišas produkts var papildināt kultūras tūrisma pieredzi, taču tā finansiālais pienesums vēl jāpārbauda ar faktiskām iepirkuma cenām, pārdošanas apjomiem un izmaksām. Tas nozīmētu arī līdzšinējo piegādes ķēžu un paradumu maiņu, kas īsā periodā tik ātri nebūtu iespējams.

4.2. Tiešā saimnieciskā izmantošana un ieņēmumi

Stāmerienas pagasta ekonomisko struktūru un ainavu 20. gadsimta gaitā būtiski ietekmēja lauksaimniecība, muižu zemju sadalīšana (Stāmerienas muižas zemes Agrārās reformas laikā sadalītas 151 zemes vienībā, bet Kalnamuižas zeme – 132 vienībās), dzelzceļa transporta attīstība un vēlākās saimnieciskās pārmaiņas. Vēsturiski pagastā darbojās lauksaimniecības un pārstrādes uzņēmumi, kā arī ar transportu un pakalpojumiem saistītas saimnieciskās aktivitātes. 2000. gada situācijas raksturojumā minētas 116 zemnieku saimniecības, 3181,4 ha kopplatībā un 385 piemājas saimniecības (Latvijas pagasti, 2002).

Saskaņā ar Lursoft uzņēmumu datubāzes informāciju Stāmerienas pagastā reģistrētas 117 aktīvas juridiskās personas un saimnieciskās darbības subjekti. To vidū lielāko īpatsvaru veido 47 sabiedrības ar ierobežotu atbildību (SIA; 40,2 %) un 38 zemnieku saimniecības (32,5 %), kas kopā veido gandrīz trīs ceturtdaļas (72,6 %) no reģistrētajām vienībām. Papildus darbojas 11 individuālie komersanti (IK; 9,4 %) un četri individuālie uzņēmumi (3,4 %). Vietējās sabiedrības organizēto aktivitāti raksturo arī 14 biedrības (12,0 %), viens nodibinājums (fonds), viena reliģiskā organizācija un viena publiskās pārvaldes iestāde. Šāda struktūra norāda uz lauksaimniecības uzņēmējdarbības nozīmīgo vietu

pagasta ekonomikā, vienlaikus atspoguļojot daudzveidīgas privātās uzņēmējdarbības un pilsoniskās sabiedrības organizēšanās formas. (Lursoft IT, 2026).

4.2.1. tabula. *Saimnieciskās darbības formas Stāmerienas pagastā.*

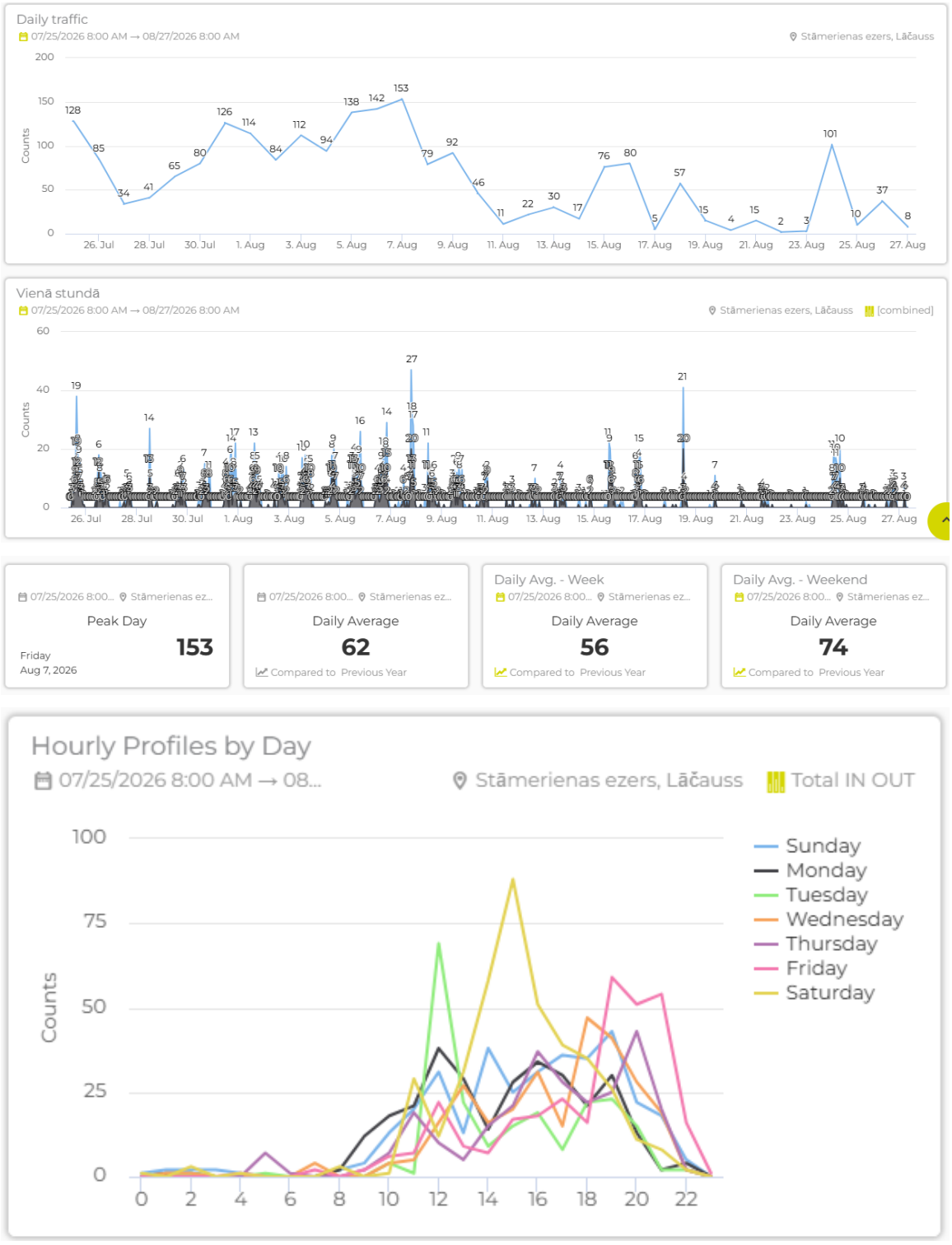
Reģistrācijas forma	***Skaits***	***Īpatsvars***
SIA	47	40,2 %
Zemnieku saimniecības	38	32,5 %
Individuālie komersanti (IK)	11	9,4 %
Individuālie uzņēmumi	4	3,4 %
Biedrības	14	12 %
Nodibinājums	1	0,9 %
Reliģiskā organizācija	1	0,9 %
Publiskās pārvaldes iestāde	1	0,9 %
Kopā	117	100 %

Tradicionālās nozares (lauksaimniecība un mežsaimniecība) dominē, taču ir arī dažādas apstrādes (galdniecība) vai pakalpojumu (autoserviss, skaistumkopšana u.c.) jomas uzņēmējdarbībā. Ezeru sociālekonomiskajā izvērtējumā nozīmīgi analizēt, kā lauksaimniecības, transporta un vietējo pakalpojumu vēsturiskās funkcijas papildina vai ierobežo mūsdienu rekreācijas un tūrisma attīstību. Īpaša uzmanība pievēršama vietējo uzņēmumu spējai izmantot kultūrvēsturiskās piesaistes un ezeru rekreatīvo potenciālu, radot papildu pakalpojumus un vietējos ienākumus

4.3. Rekreācijas un tūrisma ekonomiskā nozīme

Ezeru ekonomisko nozīmi veido gan vietējo iedzīvotāju ikdienas rekreācija, gan vienas dienas viesu un nakšņotāju pieprasījums. Stāmerienas pils, parks, baznīca un bānītis rada papildinošu apmeklētāju plūsmu, savukārt Ludza ezera viesmīlības uzņēmumi un Pogas ezera klusās atpūtas iespējas veido atšķirīgus pakalpojumu segmentus. Pils un dzelzceļa apmeklējumu statistiku nedrīkst automātiski uzskatīt par ezeru apmeklējumiem; bez izdevumu aptaujas nav pamatoti aprēķināt tiešo ekonomisko ietekmi vai vietējo patēriņu.

Stāmerienas ezera faktisko rekreācijas apmeklējumu intensitāti raksturo divās pludmalēs – pie "Lāčauss" un pie "Vīgriežiem" – uzstādīto automatizēto apmeklētāju plūsmas uzskaites sensoru dati par laikposmu no 2026. gada 25. jūlija līdz 27. augustam.

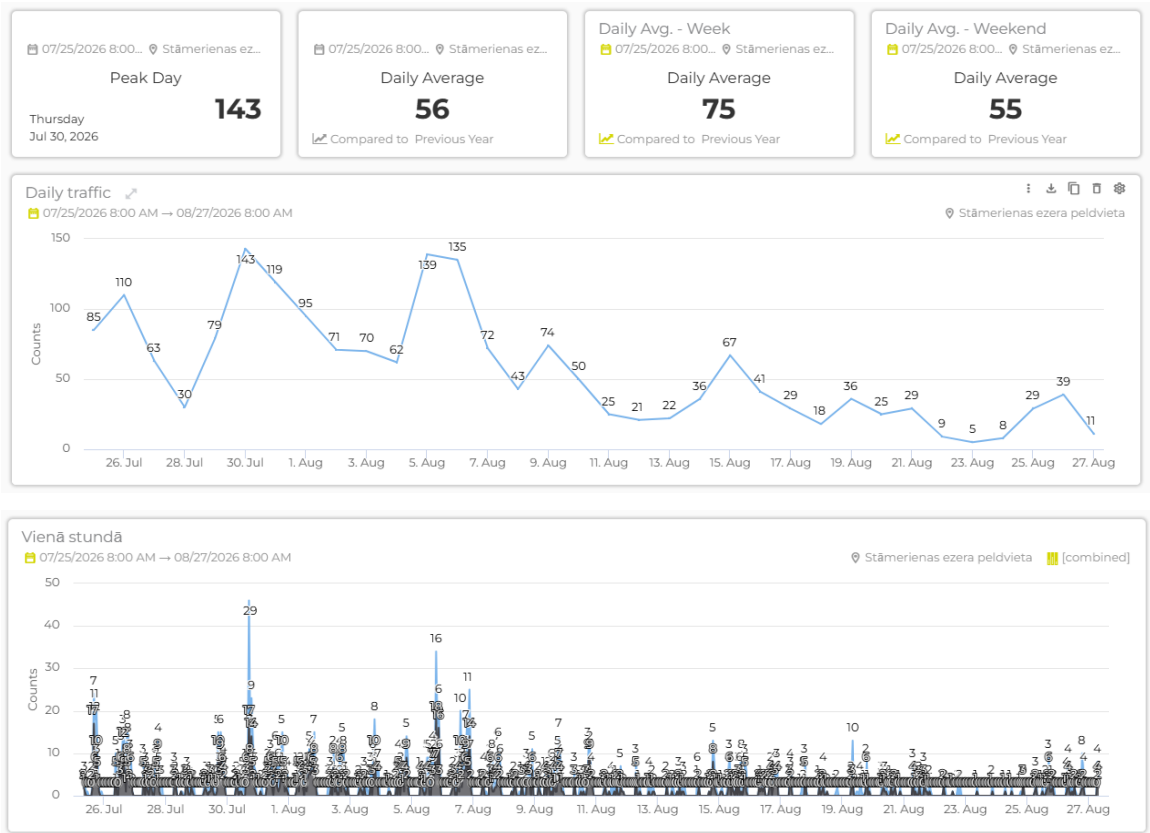

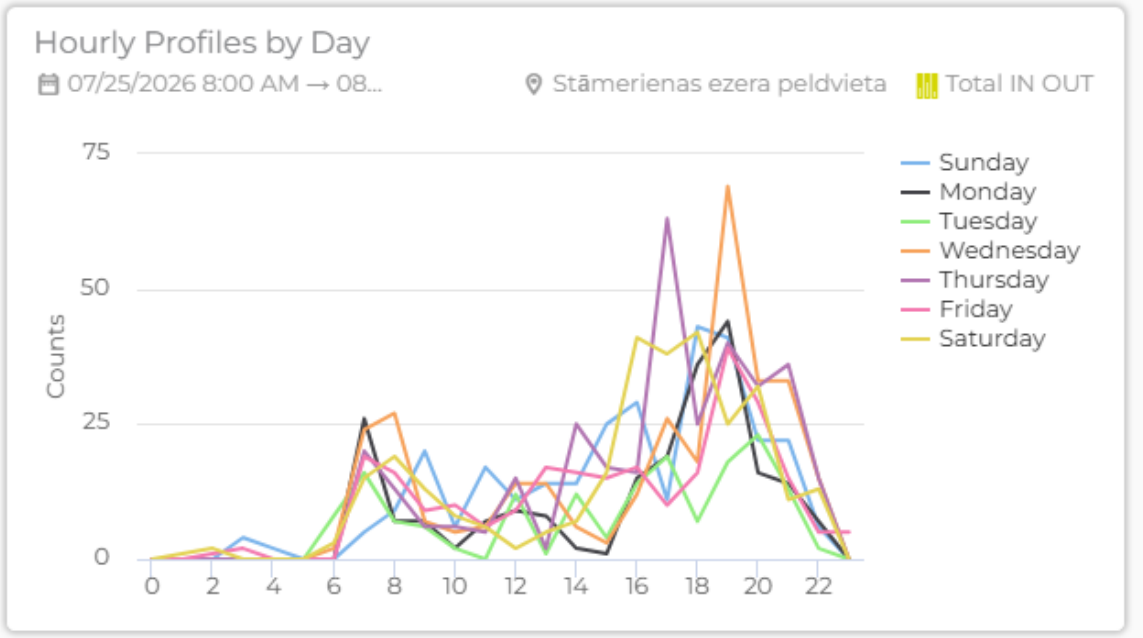
4.3.1. attēls. *Lāčauss atpūtas vietas apmeklējumu intensitāte un diennakts sadalījums 2026. gada vasarā atbilstoši apmeklētāju automātiskās uzskaites sensora datiem.*

Stāmerienas ezera Lāčauss atpūtas vietā apmeklētāju plūsmas monitorings no 2026. gada 25. jūlija līdz 27. augustam uzrāda vidēji 62 reģistrētas kustības dienā, tostarp darbdienās 56 un nedēļas nogalēs 74. Nedēļas nogalēs intensitāte bijusi aptuveni par 32 % augstāka nekā darbdienās, tomēr atšķirība nav tik izteikta, lai atpūtas vietas izmantošanu raksturotu

galvenokārt kā nedēļas nogales tūrismu. Samērā intensīva plūsma arī darbdienās, kā arī apmeklējumu koncentrācija dienas otrajā pusē un vakara stundās norāda uz ikdienas rekreācijas un īslaicīgu atpūtas braucienu nozīmi. Šāds profils ir saderīgs ar vietējo iedzīvotāju un Gulbenes pilsētas iedzīvotāju īsiem izbraucieniem pēc darba, lai gan apmeklētāju dzīvesvietu un brauciena mērķi skaitītāja dati tieši neatklāj.

Apmeklējumu intensitāte periodā bijusi ļoti nevienmērīga: augstākais rādītājs sasniegts 7. augustā (153 reģistrētas kustības), savukārt atsevišķās augusta otrās puses dienās reģistrētas tikai dažas kustības. Īpaši intensīvs bijis periods no jūlija beigām līdz augusta pirmajai nedēļai, kam sekojis ievērojams plūsmas kritums. Šādas svārstības liecina par izteiktu atkarību no laikapstākļiem un, iespējams, organizēto pasākumu norises, tomēr to ietekmes apmēru bez meteoroloģisko datu un pasākumu kalendāra sasaistes precīzi noteikt nevar. Apsaimniekošanas ziņā Lāčauss uzskatāms ne tikai par tūrisma objektu, bet arī par vietējās ikdienas rekreācijas infrastruktūru, kurai jānodrošina kvalitatīva uzturēšana visas sezonas garumā un pietiekama kapacitāte atsevišķās intensīvas noslodzes dienās. Jāņem vērā, ka faktiskais pameklējumu skaits var būt lielāks, jo vieta nav noslēgta, ne visi apmeklētāji gāja sešu metru attālumā no izvēlētās takas starp autostāvlaukumu un pludmali.

4.3.2. attēls. Apmeklētāju uzskaites Stāmerienas ezerā peldvietā "Vīgrieži".

Stāmerienas ezera peldvietā „Vīgrieži" apmeklētāju plūsmas monitorings no 2026. gada 25. jūlija līdz 27. augustam uzrāda **vidēji 56 reģistrētas kustības dienā**. Monitoringa sistēmā atsevišķi norādīts vidējais rādītājs darbdienās (75) un nedēļas nogalēs (55), tomēr šie lielumi nav matemātiski savietojami ar kopējo dienas vidējo rādītāju, tādēļ pirms to izmantošanas galīgajos aprēķinos nepieciešams pārbaudīt datu atlases filtrus un aprēķina metodiku. Diennakts plūsmas profilā izceļas apmeklējumu koncentrācija **vakara stundās, galvenokārt no plkst. 17.00 līdz 21.00**, vienlaikus atsevišķās dienās vērojami arī rīta aktivitātes maksimumi. Šāds sadalījums atbilst vietējās kopienas ikdienas rekreācijas paradumiem — peldēšanai un īslaicīgai atpūtai pēc darba. Vienlaikus peldvietu var izmantot arī Stāmerienas pils un apkārtnes apmeklētāji, tādēļ tūrisma plūsma nav izslēdzama.

Apmeklējumu intensitāte bijusi nevienmērīga, augstāko dienas rādītāju sasniedzot **30. jūlijā (143 reģistrētas kustības)**. Salīdzinoši augsta noslodze saglabājusies arī augusta pirmajā nedēļā, bet mēneša otrajā pusē plūsma ievērojami samazinājusies. Šādas svārstības, visticamāk, saistītas ar peldēšanai piemērotiem laikapstākļiem un atsevišķām vietējām aktivitātēm, tomēr šo faktoru ietekmes precizēšanai nepieciešama meteoroloģisko datu un pasākumu kalendāra analīze.

Salīdzinājumā ar Lāčauss atpūtas vietu peldvietā „Vīgrieži" vidējā dienas plūsma ir tikai nedaudz mazāka (56 pret 62 reģistrētām kustībām). Lāčausī nedēļas nogaļu vidējais rādītājs pārsniedz darbdienu rādītāju (74 pret 56), savukārt „Vīgriežu" monitoringa sistēmā uzrādīta pretēja attiecība. Diennakts profils un vietas izmantošanas konteksts ļauj izvirzīt pieņēmumu par abu vietu atšķirīgajām funkcijām: **Lāčauss vairāk orientēts uz plašāku rekreācijas un tūrisma pieprasījumu, bet „Vīgrieži" — uz vietējās kopienas ikdienas atpūtu**. Attiecīgi „Vīgriežos" prioritāri nodrošināma kvalitatīva peldvietas uzturēšana, tīrība, droša piekļuve un iedzīvotāju vajadzībām atbilstošs labiekārtojums, nevis intensīva tūrisma infrastruktūras paplašināšana.

Peldūdens kvalitātes uzraudzības nepārtrauktība. Gulbenes novada pašvaldība jau iepriekš organizējusi peldūdens mikrobioloģiskās kvalitātes pārbaudes Stāmerienas ezera rekreācijas vietās. Piemēram, 2023. gada 19. jūnijā peldvietā „Lāčauss" konstatēti 6 *Escherichia coli* un 8 zarnu enterokoku rādītāja vienības, savukārt pie kuģīša piestātnes — attiecīgi mazāk par 1 un 4. Abās vietās ūdens kvalitāte atbilda peldēšanās prasībām. Atbilstoša kvalitāte konstatēta arī Pogas ezerā. Veselības inspekcijas vēsturiskajos pārskatos dokumentētas pārbaudes arī peldvietā „Vīgrieži". Tā kā šīs ir pašvaldības iniciētas neoficiālo peldvietu pārbaudes, **turpmākajā apsaimniekošanas modelī būtiski saglabāt un nostiprināt regulāru peldūdens kvalitātes monitoringu**, paredzot ikgadēju finansējumu, paraugu ņemšanu sezonas laikā un rezultātu publiskošanu. Prioritāri monitorings nodrošināms abās intensīvi izmantotajās Stāmerienas ezera peldvietās — „Lāčauss" un „Vīgrieži" —, kā arī Pogas ezera publiskās atpūtas vietā. Mikrobioloģiskās analīzes papildināmas ar vizuālu zilaļģu savairošanās un citu peldētāju veselības risku uzraudzību. Šī līdzšinējā pašvaldības prakse ir saglabājama kā pastāvīga ezeru apsaimniekošanas funkcija neatkarīgi no izvēlētā pārvaldības modeļa.

Apmeklētāju segmenti

4.3.1. tabula. *Apmeklētāju segmentu izvērtējums pēc sniegto atsauksmju profiliem.*

Segments	*Galvenā motivācija*	*Būtiskākie resursi*	*Attīstības potenciāls*
Makšķernieki	Zivju resurss, makšķerēšanas pieredze, klusums	Ezers, piekļuves vietas, laivas	Makšķerēšanas infrastruktūra, informācija un ilgāka uzturēšanās
Vietējie ikdienas atpūtnieki	Peldēšanās, pastaigas, atpūta pie ūdens	Publiskās peldvietas, parks, ezera krasts	Droša, kvalitatīva un bezmaksas piekļuve
Aktīvās ūdens rekreācijas apmeklētāji	Laivošana, SUP, ūdens aktivitātes	Ezers, noma, Lāčauss	Kompleksi piedāvājumi ar kultūras objektu apskati
Kultūras mantojuma interesenti	Pils vēsture, arhitektūra, ekspozīcijas	Stāmerienas pils	Ekskursijas, interpretācija, tematiskie pasākumi
Arhitektūras un sakrālā mantojuma tūristi	Baznīcas arhitektūra, vēsture, interjers	Pareizticīgo baznīca	Paredzami apskates laiki, interpretācija, kopīgs maršruts ar pili
Ainavu un fototūristi	Fotogēniski skati, saulriets, romantiska vide	Pils, baznīca, ezers, parks	Skatu punkti, fotografēšanas maršruti, dažādu sezonu piedāvājums
Ģimenes ar bērniem	Kopīga atpūta, izzināšana, rotaļas	Pils interaktīvās iespējas, parks, ezers	Ģimenes maršruti, izglītojošas spēles
Pasākumu un kultūras dzīves apmeklētāji	Koncerti, izstādes, svētki	Pils un tās apkārtne	Atkārtoti apmeklējumi, ēdināšana, vietējie pakalpojumi

Segments	*Galvenā motivācija*	*Būtiskākie resursi*	*Attīstības potenciāls*
Lēnā tūrisma un romantiskas atpūtas apmeklētāji	Miers, atmosfēra, ainava, nesteidzīga pieredze	Pils, parks, baznīca, ezers	Tematiski maršruti, gastronomija, nakšņošana
Tranzīta un īso ekskursiju tūristi	Viena vai vairāku apskates objektu apmeklējums ceļojuma laikā	Pils, baznīca, šaursliežu dzelzceļš	Uzturēšanās laika pagarināšana ar ezera pieredzi

Šie ir analītiski apmeklētāju segmenti, nevis savstarpēji izslēdzošas statistiskas grupas. Viens apmeklētājs var vienlaikus būt kultūras tūrists, fototūrists un laivotājs. Makšķernieku segmentu nedrīkst sapludināt ar vispārējo kultūras tūristu segmentu. Makšķerniekiem ezers ir primārais apmeklējuma mērķis, savukārt kultūras tūristiem ezers biežāk ir papildinoša ainaviskā un rekreatīvā vērtība. Šī atšķirība ir svarīga gan pieprasījuma novērtēšanā, gan apsaimniekošanas pasākumu plānošanā.

Uzņēmumu ekonomiskās darbības rādītāji 2023.–2025. gadā

Apgrozījums, peļņa un nodokļi — EUR; darbinieki — cilvēku skaits. Uzņēmumi sakārtoti pēc 2025. gada apgrozījuma.

4.3.2. tabula. *Uzņēmumu ekonomiskās darbības rādītāju apkopojums 2023.–2025. gadā*

Uzņēmums un pakalpojums	*Reģ. gads*	*2023*				*2024*				*2025*			
		Apgroz.	Peļņa	Nodokļi	Darb.	Apgroz.	Peļņa	Nodokļi	Darb.	Apgroz.	Peļņa	Nodokļi	Darb.
SIA „ALIREM” t.sk. Lāčauss – ēdināšana un ūdens rekreācija	2017	**85 083**	+22 353	5 890	2	**99 257**	+12 244	14 870	2	**104 384**	−6 627	−12 870	2
SIA „CONSENSUS” Viesu nams „Vonadziņi”	1998	**78 494**	+197 549	16 020	5	**61 487**	−49 375	35 120	4	**47 475**	−45 858	−4 170	4
SIA „Pils Caffe” Ēdināšana	2022	**28 726**	+1 392	1 110	2	**31 235**	+533	2 230	2	**22 947**	+1 351	210	1
SIA „VECSALENIEKI” t.sk. brīvdienu māja un kempings „Ziedugravas”; arī lauksaimniecība	1991	**33 021**	+660	5 660	1	**28 961**	−8 345	1 380	1	**19 886**	−13 342	2 520	1
SIA „Stāmerienas staļļi” Izjādes un aktīvā atpūta	2023	**1 975**	+1 479	0	1	**7 310**	+3 118	0	1	**9 044**	−4 749	50	1

Avots: Lursoft uzņēmumu profili, 2026. gada oktobris. Nodokļi — kopējie maksājumi valsts kopbudžetā (neto). Negatīvie maksājumi var atspoguļot nodokļu atmaksas vai korekcijas. Peļņa — peļņa vai zaudējumi pēc nodokļiem.

Stāmerienas, Pogas un Ludza ezera apkārtnes ekonomiskajā struktūrā nozīmīgu vietu ieņem tradicionālās saimnieciskās darbības nozares – **lauksaimniecība un mežsaimniecība**, kas nodrošina būtiskus ienākumu avotus un nodarbinātību vietējiem iedzīvotājiem. Vienlaikus attīstīti dažādi pakalpojumi, īpaši apdzīvotajās vietās, tostarp tirdzniecība, ēdināšana, tūrisms un rekreācija. Ezeru tūrisma piedāvājumu veido galvenokārt mikro- un mazie uzņēmumi, kas nodrošina izmitināšanu, ēdināšanu, svinību organizēšanu un aktīvās atpūtas iespējas. **„Sonāte"** ir viens no nozīmīgākajiem daudzfunkcionālajiem viesmīlības uzņēmumiem Pogas ezera krastā, apvienojot kafejnīcu, 38 gultasvietas, pasākumu telpas un rekreācijas pakalpojumus. **SIA „CONSENSUS"**, kas saistīta ar viesu namu **„Vonadziņi"**, pārstāv vienu no lielākajiem izmitināšanas piedāvājumiem Ludza ezera apkārtnē, tomēr uzņēmuma apgrozījums 2023.–2025. gadā samazinājies no 78,5 līdz 47,5 tūkst. EUR, pēdējos divos gados uzrādot zaudējumus. **SIA „ALIREM"**, kas apsaimnieko Lāčauss kafejnīcu un piedāvā ūdens rekreācijas pakalpojumus, šajā periodā palielinājusi apgrozījumu līdz 104,4 tūkst. EUR, lai gan 2025. gadu noslēgusi ar zaudējumiem. Savukārt **SIA „VECSALENIEKI"** līdztekus lauksaimnieciskajai darbībai nodrošina brīvdienu mājas un kempinga **„Ziedugravas"** pakalpojumus Pogas ezera krastā. Piedāvājumu papildina **SIA „Pils Caffe"** un **SIA „Stāmerienas staļļi"**, kuru saimnieciskās darbības apjoms ir salīdzinoši neliels. **„Zušu nams"** ir atpūtas un pasākumu pakalpojumu sniedzējs Ludza ezera krastā, taču tā faktiskās saimnieciskās darbības mērogs nav pilnībā novērtējams pēc individuālā komersanta publiski pieejamajiem finanšu rādītājiem; agrākās SIA dati izmantojami vienīgi vēsturiskam salīdzinājumam. Jāņem vērā, ka uzņēmumu finanšu rādītāji aptver visu to saimniecisko darbību, nevis tikai konkrētajā ezera piekrastē sniegtos tūrisma pakalpojumus. Tas īpaši attiecas uz SIA „VECSALENIEKI", kas darbojas arī lauksaimniecībā, un SIA „ALIREM", kuras reģistrētā pamatdarbība ir pasažieru sauszemes transports. Kopumā tūrisma uzņēmējdarbībai raksturīgs neliels pastāvīgo darbavietu skaits, sezonāls pieprasījums un nevienmērīgi finanšu rezultāti. Vienlaikus kultūras tūrisma, viesmīlības un ezera rekreācijas pakalpojumu savstarpēja papildināšana rada iespējas dažādot vietējo ekonomiku, palielināt apmeklētāju tēriņus un pagarināt uzturēšanās laiku, papildinot tradicionālo saimniecības nozaru radītos ienākumus.

4.4. Ainava, ekosistēmu pakalpojumi un nekustamo īpašumu vērtība

Ezeru ainaviskā kvalitāte un piekļuve ūdenim papildina dzīvesvietas pievilcību, ikdienas fiziskās aktivitātes un kopienas socializēšanos. Stāmerienas ezeram īpaši nozīmīga ir kultūrvēsturiskās ainavas un publiskās rekreācijas sasaite, Pogas ezeram — mierīga atpūta tuvāk dzīvesvietai, bet Ludza ezeram — organizēta makšķerēšana un aktīvā ūdensrekreācija. Ieguvumu monetārs novērtējums bez reprezentatīvas pieprasījuma un maksātgatavības izpētes netiek veikts.

Kopumā analizētie pārdošanas piedāvājumi ļauj identificēt četras ezeru radītās ekonomiskās vērtības jomas: (1) publiskās rekreācijas infrastruktūras pieejamību kā dzīves kvalitātes priekšrocību; (2) tiešu piekļuvi ezera krastam kā privātas dzīvesvietas un atpūtas īpašuma pievilcības faktoru; (3) ezeru ainavas un kultūrvēsturiskās vides izmantošanu tūrisma un viesmīlības uzņēmējdarbības pozicionējumā; (4) ūdens un zivju resursu izmantošanu saimnieciskajā darbībā. Sludinājumu cenas atspoguļo pārdevēju vērtējumu par šiem resursiem, bet nav uzskatāmas par faktisko tirgus vērtību. Lai

kvantitatīvi noteiktu ezeru tuvuma ietekmi uz nekustamo īpašumu cenām, vajadzīga realizēto darījumu analīze, ņemot vērā īpašumu novietojumu, krasta pieejamību, apbūves stāvokli, infrastruktūru un zemes izmantošanas ierobežojumus. Sk. 2. pielikumu.

4.4.1. tabula. *Nekustamo īpašumu pārdošanas darījumu salīdzinājums*

Īpašums, atrašanās vieta	*Platība*	*Cena*	*Vienības cena*	*Ezera un attīstības vērtības arguments*
Brīvības iela 32, Stāmeriena	Ēka 320 m²; zeme 0,36 ha	45 000 €	141 €/m² ēkai	Jūgendstila ēka, 800 m līdz Lāčauss peldvietai, tūrisma objekta potenciāls
Brīvības iela 36, Stāmeriena	Ēka 537 m²; zeme 0,29 ha	275 000 €	512 €/m² ēkai	Renovēts īpašums, SPA, viesu nama un atpūtas kompleksa potenciāls
Sila iela 2a, Stāmeriena	Zeme 0,6352 ha	25 000 €	3,94 €/m²	700 m līdz Lāčauss peldvietai, dzīvojamās un vasarnīcu apbūves potenciāls
Kalniena, vēsturiskas ēkas drupas	Zeme 0,6121 ha	5800 €	0,95 €/m²	Vēsturiskā apbūve, nepieciešama atjaunošana
„Indrāni", pie Kalnienas ezera	Zeme 8,60 ha; māja 61,2 m²	35 000 €	0,41 €/m² zemes	Aptuveni 50 m līdz ezeram; makšķerēšana, atpūta un lauku saimniecība
Īpašums pie Pogas ezera	Aptuveni 8 ha	27 500 €	0,34 €/m²	Zemes daļa ietilpst ezera sastāvā, cita daļa robežojas ar krastu; dabas tūrisma potenciāls
„Rūdupji" un „Kadiķi", Kalniena	Aptuveni 91 ha; no tiem 24 ha zivju dīķu	3 200 000 €	3,52 €/m² kopplatībai	Zivju audzēšanas infrastruktūra, 190 staltbriežu ganāmpulks, brīvdienu mājas
Stāmerienas muižas traktiera ēka	Ēka 632,6 m²; zeme 1,41 ha	45 000 €	71 €/m² ēkai	Kultūrvēsturiska ēka starp Stāmerienas un Ludza ezeriem, viesmīlības potenciāls; sludinājums neaktīvs
Lauku īpašums Stāmerienā	Ēka 200 m²; zeme 3,90 ha	52 000 €	1,33 €/m² zemes	Dīķis, pirts, viesu izmitināšanas un lauku saimniecības iespējas
Opulīša (Apaļais) ezers, Beļavas pagasts	Ezers 12,2 ha; zeme 5,53 ha	65 000 €	0,37 €/m² kopplatībai	Salīdzinošs piemērs: vesela ezera īpašums, zivju resursi, makšķerēšana un laivošana

Avots: SS.com, City24.lv, mezi.latio.lv, rigabrokers.lv un pārdošanas piedāvājums *FaceBook*, 16.10.2026. Cenas ir prasītās pārdošanas cenas, nevis faktisko darījumu vērtības.

Nekustamo īpašumu tirgus un ezeru ietekme uz īpašumu vērtību

Stāmerienas pagasta nekustamo īpašumu piedāvājumu analīze apliecina, ka ezeri un to piekrastes ainava ir būtiska vietas ekonomiskās pievilcības sastāvdaļa. Pārdošanas sludinājumos ūdenstilpju tuvums tiek izmantots gan kā dzīves kvalitātes priekšrocība, gan kā tūrisma uzņēmējdarbības attīstības resurss. Īpašumu tirgus piedāvājumos izdalāmi vairāki segmenti: apbūves zeme ezera rekreācijas infrastruktūras tuvumā, lauku viensētas ar piekļuvi krastam, vēsturiskas ēkas ar viesmīlības potenciālu un lielas teritorijas, kurās ūdens resursi tiek izmantoti saimnieciskajai darbībai. Tas norāda, ka ezeru ekonomiskā

nozīme pārsniedz tradicionālo makšķerēšanas un atpūtas funkciju, iekļaujoties plašākā nekustamo īpašumu, tūrisma un lauku uzņēmējdarbības vērtības veidošanas sistēmā.

Publiskās rekreācijas infrastruktūras tuvums kā īpašuma priekšrocība. Stāmerienas ciemā *Lāčauss* peldvieta pārdošanas sludinājumos tiek izmantota kā konkrēts īpašuma pievilcības arguments. Brīvības ielā 32 piedāvātajai 320 m² jūgendstila ēkai par 45 000 EUR norādīts ~800 m attālums līdz peldvietai, savukārt Sila ielā 2a esošajam 6352 m² apbūves zemesgabalam par 25 000 EUR – aptuveni 700 m attālums. Abos gadījumos īpašumiem nav vajadzīga tieša ezera krasta robeža, lai rekreācijas infrastruktūra tiktu izmantota to tirgus pozicionējumā. Tas raksturo publiski pieejamas peldvietas netiešo ekonomisko nozīmi apkārtējās apbūves pievilcības veidošanā, lai gan konkrētu cenas piemaksu no sludinājumu datiem noteikt nav iespējams.

Tiešs ezera tuvums un lauku dzīvesveida pievilcība. Tai pašai kopienai pieejamā Kalnienas ezera tuvumā piedāvātā lauku viensēta „Indrāni" ar 8,6 ha zemes un dzīvojamo māju tiek pārdota par 35 000 EUR. Sludinājumā uzsvērts aptuveni 50 m attālums līdz ezeram, ko pārdevējs raksturo kā piemērotu mierīgai dzīvei laukos, makšķerēšanai un lauku tūrisma attīstīšanai. Īpašuma aprakstā minēta iespēja veidot atpūtas vietu vai privātu mājvietu klusā un ainaviskā Latvijas vidē, kā arī norādīts, ka Kalnienas ezerā sastopamas karūsas, asari, līdakas, līņi un raudas. Šis piemērs demonstrē, ka ezera tuvums īpašuma vērtības piedāvājumā tiek sasaistīts ar dzīvesveidu, privātumu, rekreāciju un dabas resursu izmantošanu, nevis tikai ar apbūves zemes ekonomisko vērtību.

Pogas ezers kā dabas tūrisma un īpašuma attīstības resurss. Atsevišķā pārdošanas sludinājumā par 27 500 EUR tiek piedāvāts ~8 ha īpašums Stāmerienas pagastā, kura daļa ietilpst Pogas ezera sastāvā, bet pārējā teritorija robežojas ar ezera krastu. Sludinājumā īpaši uzsvērta ezera ainaviskā vide un tuvumā esošie kultūrvēsturiskie objekti (Stāmerienas pils, Gulbenes–Alūksnes šaursliežu dzelzceļš, kā arī apkārtnes tūrisma un atpūtas iespējas). Šajā gadījumā īpašuma pārdošanas argumentācija balstās ne tikai uz ūdenstilpes tuvumu, bet arī uz plašāku galamērķa pievilcību. Vienlaikus jāņem vērā, ka sludinājumā norādītās zemes un ezera izmantošanas ierobežojumi pirms attīstības iespēju vērtēšanas būtu pārbaudāmi tiesiskajos datos.

Ezeri un ūdens resursi kā uzņēmējdarbības infrastruktūra. Būtiski atšķirīgu tirgus segmentu raksturo Kalnienā piedāvātais īpašumu komplekss „Rūdupji" un „Kadiķi", kura prasītā cena ir 3,2 milj. EUR. Aptuveni 91 ha plašajā teritorijā ietilpst ap 24 ha zivju dīķu ar 13 dažāda dziļuma dīķiem, infrastruktūra rūpnieciskai zivju audzēšanai, trīs labiekārtotas brīvdienu mājas, pārstrādes vajadzībām pielāgojamas telpas un 190 staltbriežu ganāmpulks. Sludinājumā īpašums pozicionēts kā darbojošās uzņēmējdarbības pārņemšanas iespēja vai privāta rezidence ar plašu dabas teritoriju. Šis piemērs ilustrē ūdens resursu daudzfunkcionālu izmantošanu, kur to ekonomiskā vērtība rodas no ražošanas infrastruktūras, zemes, ēkām, aprīkojuma, uzņēmējdarbības iespējām un privātuma kopuma. Piedāvājums nav tieši salīdzināms ar dabisko ezeru piekrastes zemes īpašumiem, jo tā cenu veido arī ievērojams saimniecisko aktīvu apjoms.

Kultūrvēsturiskais mantojums un viesmīlības attīstības iespējas. Stāmerienas muižas traktiera ēkas pārdošanas piedāvājums par 45 000 EUR raksturo vēl vienu ar ezeriem saistītu īpašuma vērtības segmentu. Aptuveni 633 m² plašā vēsturiskā ēka ar 1,41 ha zemes atrodas starp Stāmerienas un Ludza ezeriem, un tās aprakstā uzsvērta

kultūrvēsturiskā nozīme, Stāmerienas pils tuvums un iespēja izveidot viesnīcu, viesu māju vai brīvdienu māju. Ēkai vajadzīgs kapitālais remonts, tādēļ salīdzinoši zemā piedāvājuma cena (~71 EUR/m² ēkas platības) atspoguļo arī būtisku turpmāko investīciju nepieciešamību. Līdzīgu viesmīlības attīstības virzienu demonstrē renovētais īpašums Brīvības ielā 36, kas par 275 000 EUR tiek pozicionēts kā piemērots viesu nama, SPA vai atpūtas kompleksa izveidei. Šie piedāvājumi apliecina, ka ezeru rekreācijas iespējas var papildināt vēsturiskās apbūves un viesmīlības uzņēmējdarbības vērtības piedāvājumu.

Reģionālais salīdzinājums un ūdenstilpes kā īpašuma tirgus objekts. Beļavas pagastā par 65 000 EUR piedāvātais Opulīša jeb Apaļais ezers kopā ar piegulošo zemi raksturo gadījumu, kad pati ūdenstilpe ir īpašuma galvenais tirgus resurss. Īpašuma kopplatība ir ~17,8 ha, no kuriem 12,2 ha veido ezers. Sludinājumā īpaši izceltas zivju sugas, makšķerēšanas un laivošanas iespējas, kā arī mierīga atpūta ainaviskā vidē. Šis piemērs norāda uz privātu ūdenstilpju tirgus nišu, tomēr to nevar tieši salīdzināt ar dzīvojamās apbūves zemes piedāvājumiem, jo ūdens platībām ir atšķirīgs izmantošanas režīms, īpašumtiesību un apsaimniekošanas nosacījumi.

Militārās infrastruktūras klātbūtnes ietekme uz vietējo ekonomiku

Nozīmīgs Stāmerienas pagasta ekonomiskās aktivitātes veicinātājs ir Nacionālo bruņoto spēku Zemessardzes 2. Vidzemes brigādes 25. kaujas atbalsta bataljona izvietojums Stāmerienā, kur atrodas bataljona štābs un vairākas tā apakšvienības. Atšķirībā no tradicionālajām Zemessardzes vienībām bataljonā būtiska loma ir profesionālā dienesta karavīriem, kuru pastāvīgā darba vieta ir Stāmeriena, kā arī valsts aizsardzības dienesta karavīriem, kuri šeit periodiski iziet militāro apmācību. Šāda institucionāla klātbūtne salīdzinoši mazapdzīvotā lauku teritorijā veido stabilu, ar tūrisma sezonalitāti tieši nesaistītu vietējā pieprasījuma avotu. Militārā personāla ikdienas uzturēšanās un periodiskā koncentrēšanās rada papildu pieprasījuma potenciālu pārtikas mazumtirdzniecībā, ēdināšanā, degvielas tirdzniecībā, sadzīves un transporta pakalpojumos, kā arī mājokļu īres tirgū Stāmerienā un Gulbenē. Vienlaikus militārās infrastruktūras uzturēšana un apgāde var radīt saimnieciskās sadarbības iespējas vietējiem uzņēmumiem. Tādējādi bataljona izvietojums vērtējams kā nozīmīgs vietējās ekonomikas stabilizējošs faktors, kas papildina lauksaimniecības, tūrisma un rekreācijas radīto ekonomisko aktivitāti un potenciāli mazina sezonālās pieprasījuma svārstības. Tomēr militārās klātbūtnes faktisko ekonomisko pienesumu nevar precīzi kvantificēt bez datiem par personāla skaitu, dzīvesvietu struktūru, vietējiem iepirkumiem un izdevumu sadalījumu, jo daļu personāla ikdienas vajadzību nodrošina militārās apgādes sistēma.

5. Normatīvais un pārvaldības ietvars

5.1. Ūdeņu statuss un lietošanas tiesības

Saskaņā ar Civillikuma 1102. pantu un I pielikumu **Ludza ezers** (280,9 ha) ir publisks ezers, savukārt **Stāmerienas ezers** (92,6 ha) un **Pogas ezers** (27,9 ha) ir privāti ūdeņi, kas iekļauti Civillikuma 1115. panta II pielikumā – ezeru sarakstā, kuros zvejas tiesības pieder valstij. Tādējādi visos trijos ezeros zvejas tiesības pieder valstij, taču atšķiras ūdeņu īpašuma tiesiskais statuss. Atbilstoši Aizsargjoslu likuma 7. pantam virszemes ūdensobjektu aizsargjoslas minimālais platums lauku teritorijā Ludza ezeram ir 300 metri, bet Stāmerienas un Pogas ezeriem – 100 metri; ciemos aizsargjoslas nosaka

teritorijas plānojumā, paredzot vismaz 10 metrus platu joslu, izņemot normatīvajos aktos noteiktos gadījumus. Savukārt Zvejniecības likuma 9. pants paredz 10 metrus platu dabisko tauvas joslu gar publisko Ludza ezeru un 4 metrus platu joslu gar privātajiem Stāmerienas un Pogas ezeriem. Tauvas josla nodrošina likumā paredzētās piekļuves un pārvietošanās tiesības gar krastu, taču pati par sevi nepiešķir tiesības brīvi izmantot privātos piekrastes īpašumus rekreācijas infrastruktūras ierīkošanai (Civillikums, 1937; Aizsargjoslu likums, 1997; Zvejniecības likums, 1995).

5.2. Līdzšinējā apsaimniekošana un institucionālā sadarbība

Pašvaldība jau 2019. gadā organizēja Ludza ezera izpēti un 2020. gadā – Stāmerienas ezera izpēti, izstrādājot ekspluatācijas un zivsaimnieciskās ekspluatācijas dokumentus. Pašvaldība 2020. gadā arī iegādājās aprīkojumu ūdeņu resursu kontroles pasākumiem ar Zivju fonda atbalstu (Gulbenes novada pašvaldība, 2020).

Ezeru pārvaldības pamatatbildība sadalāma starp pašvaldību, kompetentajām valsts institūcijām, zvejas tiesību lietotājiem un piekrastes īpašniekiem. Pašvaldībai ieteicams noteikt vienu koordinējošo kontaktpunktu triju ezeru apsaimniekošanai, dokumentēt publiskās piekļuves vietu uzturēšanas pienākumus un izveidot ikgadēju pārskatu par zvejas rīku izmantošanu, kontroles pasākumiem, ūdens kvalitāti un rekreācijas infrastruktūras stāvokli. Konkrēti līgumi, budžeti un uzraudzības personāla kapacitāte ir apstiprināmi pašvaldības administratīvajā procesā.

Triju ezeru apsaimniekošanā jau iepriekš veikti ieguldījumi ekoloģiskajā un zivsaimnieciskajā izpētē. Ludza ezers pētīts 2019. gadā, Stāmerienas ezers — 2020. gadā, savukārt 2026. gadā veikta visu trīs ezeru atkārtota vai sākotnēja izpēte vienotā teritorijas kontekstā. Tas rada iespēju pāriet no atsevišķu ūdenstilpju apsaimniekošanas dokumentiem uz savstarpēji koordinētu ezeru sistēmas pārvaldību.

Tomēr izpētes dokumentu esamība pati par sevi nenodrošina apsaimniekošanas pasākumu īstenošanu. Stāmerienas ezera 2026. gada zivsaimnieciskās ekspluatācijas noteikumos norādīts, ka nav izveidota publiska labiekārtota laivu nolaišanas vieta, lai gan ezeru izmanto gan makšķernieki, gan zvejnieki. Dokumentā arī norādīts uz ierobežotu kontroles kapacitāti — zvejas un makšķerēšanas noteikumu ievērošanu Gulbenes novadā uzrauga viena pašvaldības policijas amatpersona sadarbībā ar Valsts vides dienestu. Šāda situācija aktualizē nepieciešamību noteikt skaidras institucionālās atbildības, kontroles prioritātes un regulāri novērtējamus apsaimniekošanas rezultātus (SIA "Saldūdeņu risinājumi", 2026).

Lāčauss atpūtas vietas apsaimniekošana. Stāmerienas ezera krastā esošās pašvaldības atpūtas vietas "Lāčauss" apsaimniekošanā kopš 2012. gada izmantots publiskas nomas izsoles princips, nododot uzņēmējdarbībai kafejnīcas telpas un piegulošo zemesgabala daļu. Pašvaldības dokumentos fiksēta nomas jautājumu izskatīšana 2012. gadā, iepriekšējo nomas attiecību izbeigšanas jautājums 2020. gadā un jauna izsole 2021. gadā. Pašreizējais nomnieks ir SIA "ALIREM", kura nomā 84,5 m² kafejnīcas telpas un 123 m² zemes (kadastra apzīmējums 5088 004 0417). Saskaņā ar nomas līguma pagarinājumu Nr. ST/9.2/24/15 nomas termiņš noteikts līdz 2029. gada 31. maijam. Šis modelis nodrošina privātā uzņēmēja iesaisti atpūtas pakalpojumu sniegšanā pašvaldības īpašumā, tomēr publiski pieejamā informācija neļauj viennozīmīgi noteikt nomnieka pienākumus attiecībā uz pludmales, sanitārās infrastruktūras un pārējās publiskās ārtelpas uzturēšanu. Tādēļ turpmākajā apsaimniekošanā būtiski skaidri nodalīt pašvaldības un nomnieka

atbildību par publiskās piekļuves, labiekārtojuma un pakalpojumu nodrošināšanu. (Gulbenes novada pašvaldība, 2012, 2022, b. g.-e)

Latvijā ir vairāki piemēri, kur ezeru apsaimniekošanas forma ir NVO – biedrība. Tās izveide vēl negarantē efektīvu mērķu sasniegšanu, jo svarīga ir misija, kapacitāte, vēlme īstenot un ieviest lietas, patiesa vietējo ieintersētības panākšana, kompetence attiecīgajos jautājumos.

Latvijā pastāv vairāki biedrību un nodibinājumu pārvaldības piemēri, kuros ezera apsaimniekošana tiek saistīta ar vietējās kopienas interesēm, zivju resursu saglabāšanu un rekreācijas attīstību. Stāmerienas, Ludza un Pogas ezera turpmākās pārvaldības organizēšanai īpaši piemērots paraugs ir biedrība "Meirānu ezera apsaimniekotājs" (Bērzgales pagasts, Rēzeknes novads; dibināta 2011. gadā), kuras darbības mērķi aptver zivju krājumu atjaunošanu un uzraudzību, nelikumīgas zvejas ierobežošanu sadarbībā ar kontrolējošajām institūcijām, makšķerēšanas tradīciju un vides izglītības attīstību, ezera krastu sakopšanu, dabas taku, peldvietu un laivu piestātņu ierīkošanu, investīciju piesaisti un sadarbību ar pašvaldību, makšķerniekiem un vides organizācijām. Biedrības izpildinstitūcijā reģistrētas trīs personas, taču 2025. gadā ieņēmumi nav uzrādīti, kas liecina par nepieciešamību nošķirt plaši formulētu darbības mandātu no faktiskās finansiālās kapacitātes. Finansiāli aktīvāks piemērs ir "Kāla Ezera padome" (Vestienas pagasts, Madonas novads; dibināta 2007. gadā), kurai ir piecu personu izpildinstitūcija un 2025. gada kopējie ieņēmumi 7645 EUR, tostarp 6560 EUR no saimnieciskās darbības. Savukārt Engures ezera dabas parka fonds (Engures pagasts, Tukuma novads) demonstrē plašākas institucionālās kapacitātes piemēru dabas aizsardzībā un vides izglītībā, 2025. gadā sasniedzot 65 214 EUR ieņēmumus un nodarbinot trīs darbiniekus. Šie piemēri pamato iespēju Gulbenes novadā attīstīt vietējās ezera apsaimniekošanas biedrības modeli, kas uz pašvaldības deleģējuma vai sadarbības līguma pamata koordinētu zivju resursu ilgtspējīgu izmantošanu, publiskās piekļuves un rekreācijas infrastruktūras uzturēšanu, sabiedrisko uzraudzību, projektu finansējuma piesaisti un regulāru dialogu starp pašvaldību, piekrastes īpašniekiem, makšķerniekiem, tūrisma uzņēmējiem un vietējo kopienu. Šāda modeļa ieviešanai būtiski jau sākotnēji noteikt atbildības sadalījumu, finansēšanas avotus, lēmumu pieņemšanas kārtību un izmērāmus apsaimniekošanas rezultātus.

5.2.1. tabula. *Biedrība kā ezera apsaimniekošanas forma – salīdzinošie piemēri*

Organizācija un atrašanās vieta	***Galvenais darbības profils***	***Vadībā iesaistītie***	***Apgrozījums, EUR***
Meirānu ezera apsaimniekotājs, Bērzgales pag., Rēzeknes nov.	Zivju resursi, kontrole, peldvietas, piestātnes, takas, izglītība, sadarbība	3	0 (2025)
Kāla Ezera padome, Vestienas pag., Madonas nov.	Ezera un apkārtnes attīstība, kultūrvēsturiskās vides saglabāšana	5	6 560 (2025)
Engures ezera dabas parka fonds, Engures pag., Tukuma nov.	Dabas daudzveidība, kultūras mantojums, vides izglītība	1	18 392 (2025)
Vaidavas ezera pārvalde,	Ezera ainavas kopšana, zivju	5	<7tk

Organizācija un atrašanās vieta	*Galvenais darbības profils*	*Vadībā iesaistītie*	*Apgrozījums, EUR*
Vaidavas pag., Valmieras nov.	krājumu saglabāšana un pavairošana		
Ungurpils ezera saimnieks, Alojas pag., Limbažu nov.	Ezera apsaimniekošana, publiskie pakalpojumi, ūdenssports un ūdenstūrisms	5	0 (2025)
Sasmakas ezera partnerība, Ārlavas pag., Talsu nov.	Ekosistēmas, pieejamība, tūrisma infrastruktūra	1	0 (2022)
Pulgožņa ezera biedrība, Ērgļu pag., Madonas nov.	Ūdeņu un zivju resursu apsaimniekošana, kultūrvēsturiskā vide	5	0 (2025)
Usmas ezera zvejnieki, Rendas pag., Kuldīgas nov.	Zvejnieku intereses, zvejas un citu izmantošanas veidu līdzāspastāvēšana	5	0 (2025)
Burtnieku ezera zvejnieku biedrība, Burtnieku pag., Valmieras nov.	Zvejnieku interešu pārstāvība, rūpnieciskās zvejas saskaņošana	2	0 (2025)
Babītes ezeram, Jaunmārupe, Mārupes nov.	Dabas lieguma aizsardzība, sadarbība, resursu piesaiste	3	0 (2025)

Avots: Lursoft, 2026. Piezīme. Apgrozījums šeit interpretēts kā Lursoft norādītie ieņēmumi no saimnieciskās darbības, nevis biedrības kopējie ieņēmumi, kas var ietvert biedru naudas, ziedojumus un projektu finansējumu. Nulles apgrozījums nenozīmē, ka biedrība nav aktīva. Engures ezera dabas parka fonds juridiski ir nodibinājums, nevis biedrība. Vaidavas ezera pārvaldes apgrozījuma rādītājs pieejamajā informācijā nav apstiprināts.

Pašvaldības aģentūra kā integrēts ezeru apsaimniekošanas modelis. Latvijā šāds pārvaldības modelis jau tiek īstenots Limbažu novadā, kur pašvaldības aģentūra "LAUTA" apvieno tūrisma attīstības, rekreācijas infrastruktūras un pašvaldības pārvaldībā nodoto ūdenstilpju apsaimniekošanas funkcijas. Tās nolikums paredz zivju resursu atjaunošanu un aizsardzību, licencētās makšķerēšanas organizēšanu, peldvietu un laivu piestātņu labiekārtošanu, projektu finansējuma piesaisti, kā arī sadarbību ar makšķerniekiem, tūrisma uzņēmējiem un vietējiem iedzīvotājiem. Līdzīgs specializētas institūcijas piemērs ir Alūksnes novada pašvaldības iestāde "ALJA", kas nodrošina ūdenstilpju un piekrastes apsaimniekošanu, zivju resursu saglabāšanu un makšķerēšanas organizēšanu; līdz 2023. gada beigām tā darbojās pašvaldības aģentūras statusā. **Gulbenes novadam šāda modeļa ieviešanai nav obligāti jāveido jauna institūcija**, jo jau darbojas pašvaldības aģentūra "Gulbenes tūrisma un kultūrvēsturiskā mantojuma centrs", kuras kompetencē ietilpst pašvaldības tūrisma objektu apsaimniekošanas koordinēšana, tostarp Stāmerienas pils kompleksa attīstība. Izvērtējot aģentūras nolikuma un resursu paplašināšanu, tās funkcijās būtu iespējams iekļaut arī Stāmerienas, Ludza un Pogas ezera rekreācijas infrastruktūras pārvaldību, zivju resursu apsaimniekošanas pasākumu koordinēšanu, projektu īstenošanu un regulāru dialogu ar piekrastes īpašniekiem, uzņēmējiem, makšķerniekiem un vietējo kopienu. Šāda pieeja ļautu sasaistīt ezeru dabas resursu ilgtspējīgu izmantošanu ar tūrisma attīstību un vienotu, institucionāli atbildīgu apsaimniekošanu, vienlaikus paredzot skaidru funkciju, finansējuma un

kompetenču sadalījumu starp aģentūru un citām pašvaldības struktūrvienībām (Limbažu novada pašvaldība, 2024; Alūksnes novada pašvaldība, 2024; Gulbenes novada pašvaldība, 2023). Limbažu "LAUTA" ir tiešs piemērs tūrisma un ezeru apsaimniekošanas funkciju apvienošanai vienā aģentūrā. Savukārt Alūksnes "ALJA" kopš 2024. gada ir pašvaldības iestāde, nevis aģentūra — tās statusa maiņa apliecina, ka šādas funkcijas iespējams organizēt arī citā institucionālā formā.

Pašvaldības pārvaldes uzdevumu deleģēšana biedrībai — Cēsu novada piemērs. Alternatīvu pašvaldības aģentūrai demonstrē Cēsu novads, kur ūdensobjektu apsaimniekošana deleģēta 2015. gadā dibinātajai Gaujas ilgtspējīgas attīstības biedrībai (Līgatne). Biedrības uzdevumi ietver ūdenstilpju ekoloģiskā stāvokļa uzraudzību, zivju resursu aizsardzību un atjaunošanu, licencētās makšķerēšanas organizēšanu, krastu un publiskās rekreācijas infrastruktūras labiekārtošanu, kā arī sabiedrības informēšanu un sadarbību ar uzraugošajām institūcijām. Cēsu novada pašvaldība šo pārvaldības modeli īsteno kopš 2023. gada, un 2026. gadā pieņemts lēmums par deleģējuma turpināšanu uz trim gadiem — no 2026. gada 1. augusta līdz 2029. gada 31. jūlijam. Biedrības darbības mērogu raksturo 2025. gada kopējie ieņēmumi 241 254 EUR apmērā, tostarp 73193 EUR no saimnieciskās darbības, un septiņu personu izpildinstitūcija. **Deleģēšanas tiesiskais pamats ir Pašvaldību likuma 4. panta pirmās daļas 20. punktā noteiktā autonomā funkcija veicināt dabas kapitāla ilgtspējīgu pārvaldību un apsaimniekošanu, savukārt deleģēšanas iespēju paredz šā likuma 7. pants un Valsts pārvaldes iekārtas likuma 40.–42. pants.** Cēsu pieredze apliecina, ka arī Gulbenes novadā Stāmerienas, Ludza un Pogas ezera apsaimniekošanas uzdevumus iespējams nodot kompetentai biedrībai, ja tā spēj nodrošināt efektīvāku uzdevumu izpildi un ir noteikts skaidrs finansējums, rezultātu uzraudzība un atbildības sadalījums. Šādā modelī pašvaldība saglabā stratēģisko atbildību par funkcijas izpildi, bet biedrība īsteno līgumā precīzi noteiktos praktiskos apsaimniekošanas pasākumus. Valsts pārvaldes iekārtas likuma 42. pants prasa izvērtēt biedrības pieredzi, reputāciju, resursus un personāla kvalifikāciju. Tas nozīmē, ka jau reģistrēta vietējā biedrība varētu kļūt par apsaimniekotāju, taču tikai pēc tās faktiskās kapacitātes izvērtēšanas. Biedrības dibināšana vai plaši statūtos formulēti mērķi vien nav pietiekams pamats deleģējuma piešķiršanai.

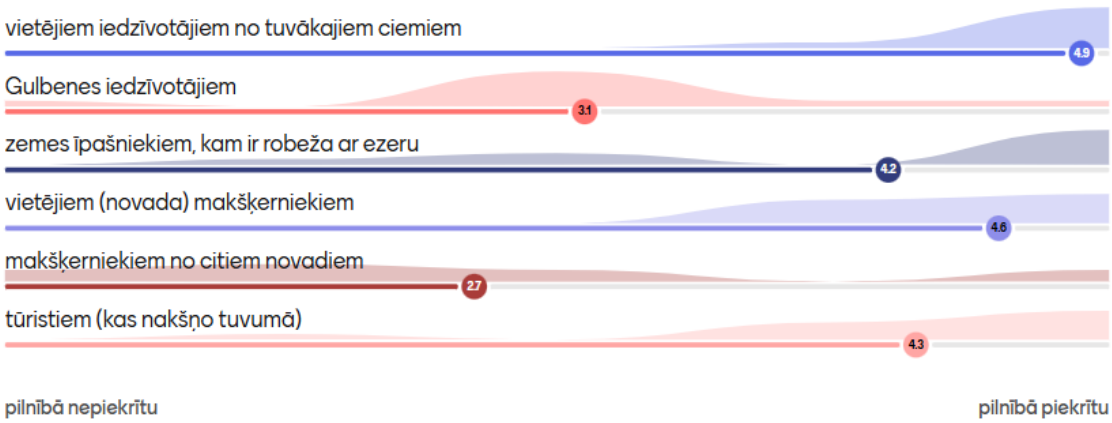
Vietējo nevalstisko organizāciju potenciāls ezeru apsaimniekošanā. Stāmerienas pagastā jau darbojas vairākas biedrības (kopā 14), kuru statūtos definētie mērķi daļēji pārklājas ar integrētas ezeru apsaimniekošanas uzdevumiem. Biedrība "Stāmeriena" (dibināta 2010. gadā) par savu mērķi izvirzījusi pagasta ilgtermiņa attīstības veicināšanu, tostarp ekonomisko, izglītības, kultūras, sporta un sociālo aktivitāšu atbalstu, savukārt biedrības "KAPO" (2009) darbības mērķi aptver veselīga dzīvesveida popularizēšanu, publiski pieejamu brīvā laika iespēju attīstību, vietējās kopienas stiprināšanu un neformālo izglītību. Ar dabas resursu ilgtspējīgas izmantošanas un vides pārvaldības jautājumiem saistīti arī mednieku kluba "Rubeņi" un Stāmerienas mednieku kluba darbības mērķi, tostarp bioloģiskās daudzveidības saglabāšana, dzīvnieku populāciju apsaimniekošana un sadarbība ar institūcijām. Tomēr līdz šim neviena no šīm organizācijām nav uzņēmusies Stāmerienas, Ludza un Pogas ezeru kompleksu apsaimniekošanu, un katra, neraugoties uz plašāk formulēto darbības misiju, galvenokārt koncentrējas uz savām kompetencēm un biedru interesēm. Tādējādi vietējo organizāciju pastāvēšana apliecina **sadarbības un kopienas līdzdalības potenciālu, bet pati par sevi vēl nenodrošina institucionālu ezeru apsaimniekošanas kapacitāti**. Turpmākā pārvaldības modeļa veidošanā būtu lietderīgi iesaistīt šīs biedrības kā tematiskos

partnerus, vienlaikus skaidri nosakot vienu atbildīgo apsaimniekotāju, finansēšanas mehānismu un regulāru sadarbības kārtību ar pašvaldību, piekrastes īpašniekiem, uzņēmējiem un ezera lietotājiem (Lursoft, 2026).

5.2.2. tabula. *Atsevišķas Stāmerienas pagasta biedrības un to definētās interešu jomas. Avots: Lursoft, 2026.*

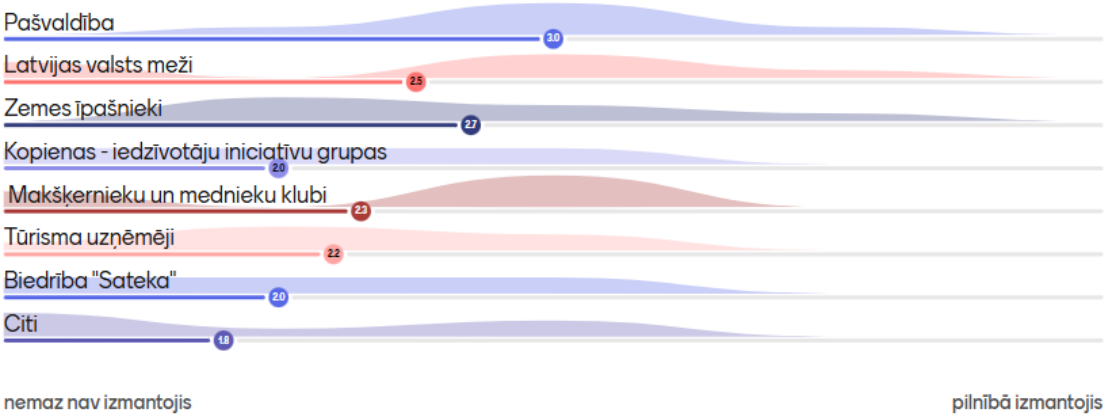
Organizācija	***Mērķu pārklāšanās ar ezeru apsaimniekošanu***	***Iespējamā loma***
"Stāmeriena" (dibināta 2010)	Pagasta ilgtermiņa attīstība, ekonomisko, izglītības, kultūras, sporta un sociālo aktivitāšu atbalsts	Kopienas interešu pārstāvība, publiskās rekreācijas attīstība, līdzdalība apsaimniekošanas lēmumos
"KAPO" (2009), Kalniena	Veselīgs dzīvesveids, visiem pieejamas brīvā laika aktivitātes, vietējā attīstība, neformālā izglītība, kultūrvēsturiskais mantojums	Sabiedrības iesaiste, izglītojoši pasākumi, rekreācijas pieejamība, projektu īstenošana
Mednieku klubs "Rubeņi" (2011)	Dabas resursu ilgtspējīga izmantošana, bioloģiskās daudzveidības saglabāšana, monitorings, sadarbība ar valsts institūcijām	Vides pārvaldības pieredze, dabas resursu monitorings, konsultatīva līdzdalība
Stāmerienas mednieku klubs (2006)	Dzīvnieku populāciju apsaimniekošana, biotehniskie pasākumi, veselīga atpūta, sadarbība	Atsevišķu dabas apsaimniekošanas un sabiedrības iesaistes pasākumu partneris

Fokusgrupas dalībnieku vērtējumā Stāmerienas, Ludza un Pogas ezeru apsaimniekošanā visaugstākā prioritāte piešķirama tuvāko ciemu iedzīvotājiem (vidējais vērtējums 4,9 no 5), kam seko vietējie makšķernieki (4,6), tūristi, kuri nakšņo apkārtnē (4,3), un ezeriem piegulošo zemju īpašnieki (4,2). Ievērojami zemāka prioritāte piešķirta Gulbenes pilsētas iedzīvotājiem (3,1) un makšķerniekiem no citiem novadiem (2,7). Rezultāti atklāj skaidru vietējās kopienas interešu prioritāti, vienlaikus atzīstot rekreācijas un tūrisma nozīmi vietējā ekonomikā. Īpaši izceļama augstā prioritāte tūristiem, kuri nakšņo tuvumā, kas norāda uz priekšroku apmeklējumiem ar potenciāli lielāku pienesumu vietējai uzņēmējdarbībai. Apsaimniekošanas plānošanā tas pamato nepieciešamību vispirms nodrošināt vietējo iedzīvotāju piekļuvi ezeriem un kvalitatīvu rekreācijas vidi, vienlaikus attīstot makšķerēšanas un tūrisma iespējas, kas nerada nesamērīgu slodzi vietējai kopienai. Šie rezultāti raksturo fokusgrupas dalībnieku vērtējumu, nevis visu pagasta iedzīvotāju reprezentatīvu viedokli.

Attēls Nr. 5.2.1. *Fokusgrupas dalībnieku vērtējums par prioritārajām Stāmerienas, Ludza un Pogas ezeru lietotāju grupām*

Fokusgrupas dalībnieki par lielāko neizmantoto potenciālu Stāmerienas, Ludza un Pogas ezeru apsaimniekošanā norāda pašvaldību (3,0 no 5), tai seko zemes īpašnieki (2,7) un AS "Latvijas valsts meži" (2,5). Zemāk novērtēti makšķernieku un mednieku klubi (2,3), tūrisma uzņēmēji (2,2), vietējās kopienas un iedzīvotāju iniciatīvu grupas (2,0), biedrība "Sateka" (2,0) un citi iesaistītie (1,8). Tā kā skalā augstāks vērtējums nozīmē pilnīgāk izmantotas iespējas, rezultāti liecina, ka neviena iesaistīto pušu grupa netiek vērtēta kā tāda, kas pilnvērtīgi izmantojusi savu potenciālu. Īpaši izceļama vietējo kopienu, tūrisma uzņēmēju un makšķernieku organizāciju salīdzinoši vājā iesaiste. Tas norāda ne tikai uz atsevišķu organizāciju iniciatīvas trūkumu, bet arī uz nepietiekami izveidotu sadarbības mehānismu. Praktisks risinājums būtu pašvaldības koordinēta ezeru apsaimniekošanas partnerība ar skaidri sadalītiem uzdevumiem infrastruktūras uzturēšanā, zivju resursu pārvaldībā, projektu piesaistē un sabiedrības līdzdalībā. Pašvaldības vērtējums 3,0 ir augstākais starp grupām, tādēļ tas liecina par salīdzinoši labāk izmantotām iespējām, nevis vislielāko neizmantoto potenciālu.

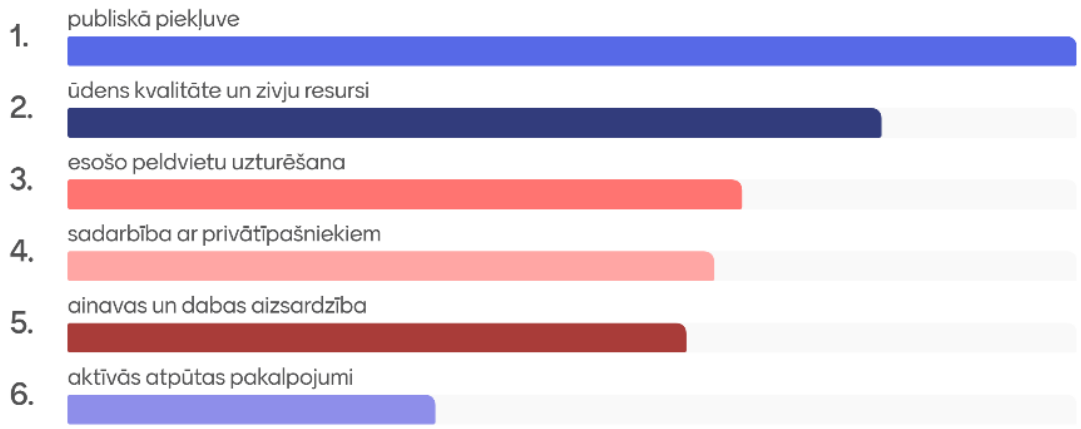

Attēls Nr. 5.2.2. *Fokusgrupas dalībnieku vērtējums par iesaistīto pušu neizmantoto potenciālu ezeru apsaimniekošanā*

Fokusgrupas dalībnieku identificētie būtiskākie riski Stāmerienas, Ludza un Pogas ezeru ilgtspējīgai izmantošanai koncentrējas trīs savstarpēji saistītās problēmu grupās: ezeru

aizaugšana un ekoloģiskā stāvokļa pasliktināšanās, publiskās piekļuves ierobežojumi un apsaimniekošanas jautājumu nesaskaņotība. Aizaugšana minēta visbiežāk, atsevišķās atbildēs sasaistot to arī ar zivju resursu trūkumu. Piekļuves problēmas saistītas ar privātīpašumiem, apbūvi un ierobežotām iespējām piekļūt ezera krastam. Īpaši izcelta Ludza ezera hidroloģiskā situācija, kur privātīpašumā esošu regulēšanas būvju dēļ ir apgrūtināta ūdens līmeņa pārvaldība. Savukārt Stāmerienas ezerā norādīts uz ilgstoši neatrisinātu slūžu sakārtošanas jautājumu. Atbildēs pieminētas arī īpašnieku nesaskaņas, kas kavē vienotu apsaimniekošanas lēmumu pieņemšanu. Kopumā rezultāti uzsver nepieciešamību pēc koordinētas pārvaldības, kurā ekoloģiskie pasākumi, piekļuves nodrošināšana un ūdens līmeņa regulēšanas jautājumi tiek risināti kopīgi ar zemju un infrastruktūras īpašniekiem.

Attiecībā uz ezeru turpmāko izmantošanu fokusgrupas atbildēs iezīmējas funkcionāla specializācija, nevis vienāds attīstības modelis visiem trim ezeriem. Ludza ezers visbiežāk saistīts ar makšķerēšanu, zveju un makšķerēšanas tūrismu, pieļaujot rekreāciju atsevišķās labiekārtotās vietās. Stāmerienas ezers vairāk pozicionēts kā tūrisma un aktīvās atpūtas vieta, īpaši izceļot Lāčauss peldvietu, savukārt pils apkārtnē akcentēta mierīgāka atpūta. Pogas ezers galvenokārt saistīts ar tūrismu, atpūtu un atsevišķās atbildēs arī zveju un makšķerēšanu. Vienlaikus izskanējis priekšlikums attīstīt peldvietas un atpūtas iespējas visos trijos ezeros. Šie vērtējumi pamato diferencētu apsaimniekošanas pieeju: Ludza ezerā prioritizēt zivju resursu ilgtspējīgu izmantošanu un makšķerēšanas infrastruktūru, Stāmerienas ezerā — publisko rekreāciju un tūrisma pakalpojumus, bet Pogas ezerā — saudzīgu, vietas mērogam atbilstošu atpūtas un tūrisma attīstību.

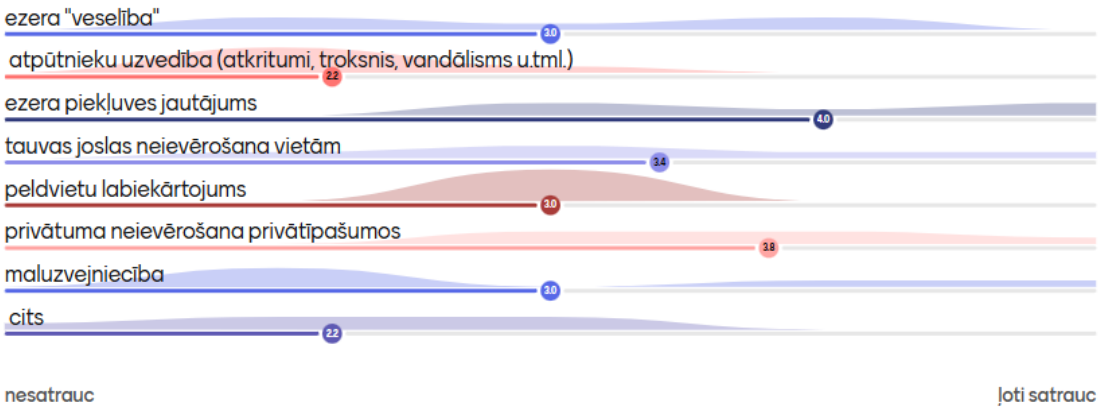

Attēls Nr. 5.2.3. *Fokusgrupas dalībnieku noteiktā Stāmerienas, Ludza un Pogas ezera apsaimniekošanas pasākumu prioritārā secība*

Fokusgrupas noteikto prioritāšu sasaiste ar pašvaldības investīciju plānošanu. Gulbenes novada attīstības programmas 2025.–2030. gadam investīciju plāns veido pamatu arī Stāmerienas, Ludza un Pogas ezera apsaimniekošanas vajadzību pakāpeniskai īstenošanai. Lāčauss peldvietas infrastruktūras pilnveidošana ir nozīmīgs ieguldījumu virziens Stāmerienas ezera rekreācijas attīstībā, tomēr fokusgrupas rezultāti liecina, ka **starp triju ezeru kopējām vajadzībām par neatliekamāku uzskatāma publiskās piekļuves nodrošināšana Ludza ezeram**. Tādēļ, aktualizējot pašvaldības investīciju plānu, ieteicams paredzēt savstarpēji papildinošu pasākumu kopumu: publiskas piekļuves

vietas izveidi Ludza ezeram ar drošu piebraukšanu, nelielu autostāvvietu un laivu ielaišanas iespēju; Ludza ezera ūdens līmeņa regulēšanas hidrotehniskās būves īpašumtiesību un tehniskā stāvokļa izvērtēšanu, tostarp atsavināšanas iespēju sabiedrības interesēs; Stāmerienas ezera slūžu sakārtošanas risinājuma sagatavošanu; kā arī ainaviskas skatu laipas izveidi Stāmerienas ezera krastā, sasaistot pils kompleksa apmeklējumu ar ezera ainavas pieredzi. Pogas ezeram sākotnēji prioritizējami samērīgi publiskās piekļuves un krasta labiekārtojuma risinājumi. Šādu ieguldījumu secība būtu nosakāma pēc sabiedriskā ieguvuma, īpašumtiesību un tehniskās īstenojamības, ekoloģiskās ietekmes un uzturēšanas izmaksām. Tādējādi investīciju plānošana tiktu balstīta nevis vienmērīgā finansējuma sadalē starp ezeriem, bet **konkrētu apsaimniekošanas problēmu nozīmīgumā un risinājumu gatavībā**. Alternatīvi daļu apsaimniekošanas un publiskās infrastruktūras attīstības pasākumu iespējams īstenot pašvaldības un privātā sektora sadarbībā, tostarp vienojoties ar ezeru krastos strādājošajiem viesmīlības un tūrisma uzņēmējiem par publiski pieejamu laipu, peldvietu, laivu piestātņu un piekļuves ceļu izveidi un uzturēšanu. Vietās, kur publiskās piekļuves nodrošināšanai nepieciešams izmantot privātīpašumu, izvērtējama arī **servitūta nodibināšana vai cita tiesiski pamatota īpašuma lietošanas tiesību aprobežojuma noteikšana**, ievērojot samērīgumu, īpašnieku tiesības un nepieciešamības gadījumā paredzot atlīdzību.

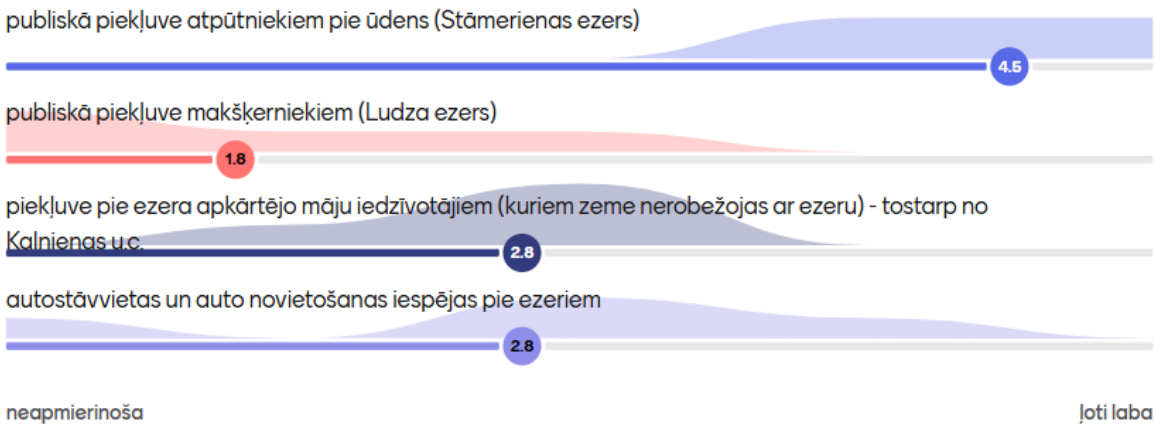
Vērtējot Stāmerienas, Ludza un Pogas ezeru ekoloģisko stāvokli un rekreācijas vides kvalitāti, fokusgrupas dalībnieki visaugstāk novērtējuši savvaļas dabas saglabātību ezeru krastos (4,2 no 5) un atpūtas vietu tīrību (3,7), savukārt kritiskāk vērtēta ūdens kvalitāte (3,3) un zivju lomi (3,2). Tas liecina, ka **ezeru dabiskā ainava tiek uztverta kā vērtība, bet bažas galvenokārt saistītas ar ūdens kvalitāti un zivju resursu pieejamību**. Salīdzinājumā ar zivsaimnieciskās ekspluatācijas noteikumos (ZEN) analizēto situāciju fokusgrupas vērtējumi atspoguļo subjektīvu lietotāju pieredzi, ko var ietekmēt arī ezeru aizaugšana, ūdens līmeņa svārstības un individuālie makšķerēšanas rezultāti. Tādēļ uztvertās problēmas jāvērtē kopsakarā ar ZEN konstatētajiem ūdens vides un zivju resursu rādītājiem, nošķirot objektīvi apstiprinātus ekoloģiskos riskus no lietotāju neapmierinātības ar apsaimniekošanas rezultātiem.

Attēls Nr. 5.2.4. *Fokusgrupas dalībnieku bažas par Stāmerienas, Ludza un Pogas ezera apsaimniekošanu un izmantošanu*

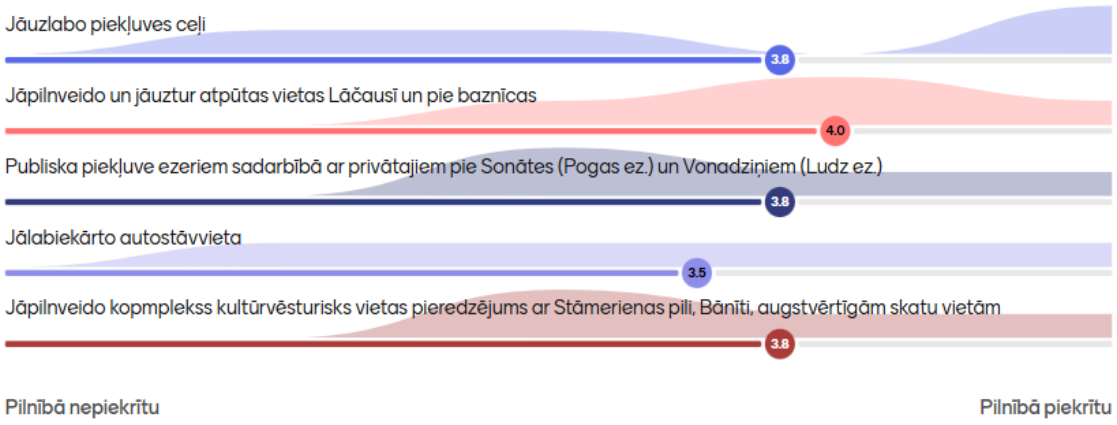
Fokusgrupas dalībniekus visvairāk satrauc ezeru publiskās piekļuves ierobežojumi, īpaši uzsverot Ludza ezeru (4,0 no 5) un privātuma neievērošana privātīpašumos (3,8). Tas

atklāj būtisku apsaimniekošanas izaicinājumu — nepieciešamību vienlaikus nodrošināt sabiedrības piekļuvi ezeriem un respektēt piekrastes īpašnieku intereses. Salīdzinoši nozīmīgas ir arī bažas par tauvas joslas neievērošanu (3,4), savukārt ezeru ekoloģiskā veselība, peldvietu labiekārtojums un malu zvejniecība novērtēta ar 3,0 punktiem. Vismazāk satrauc atpūtnieku uzvedība (2,2). Rezultāti vēlreiz apstiprina, ka publiskās piekļuves tiesiska un praktiska sakārtošana, vienlaikus skaidri nosakot privātīpašumu izmantošanas robežas, ir viens no svarīgākajiem ezeru pārvaldības uzdevumiem.

Attēls Nr. 5.2.5. *Fokusgrupas dalībnieku bažas par Stāmerienas, Ludza un Pogas ezera apsaimniekošanu un izmantošanu*

Piekļuves iespēju vērtējums konkretizē iepriekš identificētās bažas, atklājot izteiktu atšķirību starp Stāmerienas un Ludza ezeru. Publiskā piekļuve Stāmerienas ezeram atpūtniekiem novērtēta ļoti augstu (4,5 no 5), turpretī makšķernieku piekļuve Ludza ezeram — kritiski zemu (1,8). Arī piekļuve apkārtējo māju iedzīvotājiem, kuru īpašumi tieši nerobežojas ar ezeru, tostarp no Kalnienas, un automašīnu novietošanas iespējas novērtētas tikai ar 2,8 punktiem. Rezultāti apliecina, ka problēma nav vispārējs piekļuves trūkums visiem ezeriem, bet gan nevienmērīgs publiskās piekļuves nodrošinājums. Tādēļ jaunu pašvaldības investīciju prioritāte būtu piekļuves vietas izveide Ludza ezeram, paredzot arī drošu piebraukšanu, autostāvvietu un laivu ielaišanas iespēju, savukārt Stāmerienas ezerā galvenokārt nepieciešama esošās infrastruktūras uzturēšana un kvalitatīva pilnveidošana.

Attēls Nr. 5.2.6. *Fokusgrupas dalībnieku vērtējums par prioritārajiem ezeru atpūtas infrastruktūras uzlabojumiem.*

Fokusgrupas dalībnieki vislielāko atbalstu pauduši esošo atpūtas vietu pilnveidošanai Lāčausī un pie Stāmerienas baznīcas (4,0 no 5). Līdzvērtīgi augstu novērtēta piekļuves ceļu uzlabošana (3,8), publiskās piekļuves nodrošināšana sadarbībā ar privātīpašniekiem pie Sondātēm Pogas ezerā un Vondažniekiem Ludza ezerā (3,8), kā arī vienota kultūrvēsturiskā apmeklējuma piedāvājuma attīstība, sasaistot Stāmerienas pili, Bānīti un ainaviskas skatu vietas (3,8). Autostāvvietu labiekārtošana saņēmusi nedaudz zemāku vērtējumu (3,5). Rezultāti konkretizē iepriekš noteiktās apsaimniekošanas prioritātes, iezīmējot gan konkrētas vietas publiskās piekļuves uzlabošanai Ludza un Pogas ezerā, gan iespēju Stāmerienas ezera rekreācijas infrastruktūru attīstīt kā daļu no plašāka kultūras un dabas tūrisma piedāvājuma. Ieguldījumi būtu plānojami diferencēti: Ludza un Pogas ezerā primāri risinot piekļuves jautājumus, bet Stāmerienas ezerā — pilnveidojot esošās atpūtas vietas un sasaistot tās ar apkārtnes kultūrvēsturiskajiem objektiem.

Vērtējot ieguldījumu potenciālu vietējā ekonomiskā un sabiedriskā labuma palielināšanai, fokusgrupas dalībnieki visaugstāk ierindojuši **laivu un makšķerēšanas infrastruktūras attīstību**, kam seko piekļuves ceļi un autostāvvietas, pastaigu maršruti un skatu vietas, peldvietu labiekārtošana, bet pēdējā vietā — ēdināšanas un tūrisma pakalpojumu integrācija. Šāds vērtējums atspoguļo vietējo lietotāju priekšstatu par nepieciešamākajiem ieguldījumiem, taču nav tieši interpretējams kā objektīvs ekonomiskās atdeves novērtējums. **Kopējās sociālekonomiskās analīzes kontekstā lielākais sabiedriskais ieguvums sagaidāms no publiskās piekļuves nodrošināšanas Ludza ezeram**, novēršot būtisku šķērsli tā izmantošanai. Savukārt lielāku tiešo ekonomisko pienesumu vietējiem uzņēmējiem potenciāli varētu radīt Stāmerienas ezera rekreācijas infrastruktūras sasaiste ar pils kompleksu, Bānīti, pastaigu maršrutiem un maksas tūrisma pakalpojumiem, veicinot ilgāku apmeklētāju uzturēšanos un tēriņus apkārtnē. Tādējādi investīciju izvēlē būtu jānošķir **sabiedriskās pieejamības uzlabošana no uzņēmējdarbības ienākumu palielināšanas**, katram pasākumam vērtējot paredzamo ieguvumu, izmaksas un ilgtermiņa uzturēšanas iespējas.

6. Salīdzinošais izvērtējums: trīs ezeru funkcijas un attīstības scenāriji

Stāmerienas, Ludza un Pogas ezers veido hidroloģiski saistītu, bet pēc sabiedriskās izmantošanas, piekļuves iespējām un attīstības potenciāla atšķirīgu ūdeņu sistēmu. Tādēļ vienota apsaimniekošana nenozīmē vienādu infrastruktūras vai izmantošanas intensitāti visos trijos ezeros. Sociālekonomiskais izvērtējums un 2026. gada fokusgrupas rezultāti pamato katra ezera funkcionālu specializāciju, vienlaikus saglabājot kopīgu ūdens kvalitātes, zivju resursu, publiskās piekļuves un pārvaldības uzraudzību.

6.1.1. tabula. *Stāmerienas, Ludza un Pogas ezera funkciju un apsaimniekošanas prioritāšu salīdzinājums*

Vērtēšanas joma	***Ludza ezers***	***Stāmerienas ezers***	***Pogas ezers***
Galvenā sociālekonomiskā funkcija	Vietējās kopienas rekreācija, makšķerēšana un zveja	Publiskā rekreācija, kultūras tūrisms, makšķerēšana un	Vietēja mēroga rekreācija, makšķerēšana un ainavas baudīšana

Vērtēšanas joma	*Ludza ezers*	*Stāmerienas ezers*	*Pogas ezers*
		viesmīlība	
Publiskā piekļuve	Būtiski nepietiekama; makšķernieku piekļuves vērtējums 1,8/5	Salīdzinoši laba; fokusgrupas vērtējums 4,5/5	Ierobežota, atkarīga no konkrētām piekļuves vietām un īpašnieku sadarbības
Rekreācijas un tūrisma potenciāls	Galvenokārt makšķerēšana, laivošana un vietējā atpūta pēc piekļuves sakārtošanas. Novērst ledus autobraukšanu.	Augstākais no trim ezeriem; sasaiste ar pili, baznīcu, Bānīti un Lāčauss peldvietu	Nelielas intensitātes dabas un ainaviskā rekreācija
Zivsaimnieciskais konteksts	2026. gada izpētē konstatēta augsta zivju biomasa; nepieciešama pārdomāta resursu izmantošana	Konstatētas zivju sabiedrības pārmaiņas — raudu biomasas pieaugums un asaru samazinājums	Zvejas resursu izmantošana
Ekoloģiskie un hidroloģiskie izaicinājumi	Paaugstināta kopējā fosfora koncentrācija; ūdens līmeņa regulēšanas jautājumi	Slūžu tehniskais stāvoklis, zivju sabiedrības izmaiņas un rekreācijas slodze	Labas ūdens kvalitātes saglabāšana un piekrastes slodzes ierobežošana
Prioritārie ieguldījumi	Publiska piekļuve, laivu ielaišana, stāvvieta, hidroloģiskās būves un ūdens kvalitātes izpēte	Esošo peldvietu uzturēšana, droša laivu ielaišana, skatu vietas un tūrisma objektu sasaiste	Neliela publiskā piekļuves vieta un saudzīgs labiekārtojums
Vēlamais attīstības virziens	Pieejams un ekoloģiski uzraudzīts vietējās rekreācijas un makšķerēšanas ezers	Kvalitatīvs, kultūras tūrismā integrēts rekreācijas ezers	Saudzīgas rekreācijas un saglabātas ainaviskās kvalitātes ezers

Avots: autoru izvērtējums, izmantojot 2026. gada zivsaimniecisko izpēti, sociālekonomisko analīzi un fokusgrupas rezultātus. Fokusgrupas vērtējumi raksturo dalībnieku priekšstatus, nevis reprezentatīvu iedzīvotāju aptauju.

Ludza ezers primāri nozīmīgs makšķerēšanai, zvejai un vietējās kopienas rekreācijai, taču tā izmantošanu ierobežo nepietiekama publiskā piekļuve un neatrisināti ūdens līmeņa regulēšanas jautājumi. Fokusgrupā makšķernieku piekļuve ezeram novērtēta tikai ar 1,8 punktiem no pieciem. Vienlaikus 2026. gada izpētē konstatētā paaugstinātā kopējā fosfora koncentrācija (0,140 mg/l) nosaka nepieciešamību prioritāri pārbaudīt ūdens kvalitātes riskus. Attīstības virziens — sakārtota publiskā piekļuve, kontrolēta zivju resursu izmantošana un ekoloģiskā stāvokļa uzlabošana. Jānovērš auto nesakcionēta braukšana pa ledu.

Stāmerienas ezers ir triju ezeru sistēmas galvenais publiskās rekreācijas un tūrisma resurss. Tā priekšrocības ir Lāčauss peldvieta, citas piekrastes atpūtas vietas un tiešā sasaiste ar Stāmerienas pili, baznīcu, vēsturisko parku un Bānīti. Fokusgrupā publiskā piekļuve Stāmerienas ezeram novērtēta ar 4,5 punktiem, tādēļ prioritāte nav jaunu piekļuves vietu maksimāla paplašināšana, bet esošās infrastruktūras kvalitāte, droša laivu ielaišana, ainaviskās piekļuves pilnveide un pakalpojumu savienošana. Vienlaikus nepieciešams risināt slūžu tehnisko stāvokli un turpināt zivju sabiedrības pārmaiņu uzraudzību. Svarīgi ieviest digitālajos resursos kājāmgājēju taku, vairāk izmantot jau

esošos velo maršrutus. Publiskās piekļuves vietas organizēt savstarpēji papildinoši. Stāmerienas parkā neveidot vēl vienu peldvietu, tā vairāk ir ainaviska kultūras pieredzējuma sastāvdaļa.

Pogas ezers piemērotāks saudzīgai, nelielas intensitātes rekreācijai, makšķerēšanai un ainavas baudīšanai. Tā attīstībā priekšroka dodama samērīgiem piekļuves un krasta labiekārtojuma risinājumiem, tostarp izvērtējot sadarbību ar piekrastes īpašniekiem, nevis plašai tūrisma infrastruktūras koncentrācijai. Galvenais uzdevums ir saglabāt ūdens un piekrastes vides kvalitāti, vienlaikus nodrošinot saprātīgas publiskās izmantošanas iespējas.

6.1.2. tabula. *Triju ezeru apsaimniekošanas attīstības scenāriju salīdzinājums*

Vērtēšanas joma	***1. Esošās situācijas saglabāšana***	***2. Minimālā uzturēšana***	***3. Mērķtiecīga, diferencēta apsaimniekošana***
amatpieeja	Turpināt līdzšinējās aktivitātes bez būtiskām pārmaiņām	Nodrošināt infrastruktūras un kontroles pamatfunkcijas	Vienota pārvaldība ar katram ezeram pielāgotām prioritātēm
Publiskā piekļuve	Saglabājas esošie ierobežojumi, īpaši Ludza ezerā	Uztur esošās piekļuves vietas	Izveido piekļuvi Ludza ezeram, pilnveido Stāmerienas un saudzīgi uzlabo Pogas ezera pieejamību
Ūdens kvalitāte un hidroloģija	Atsevišķi pētījumi un reakcija uz problēmām	Pamata kontrole un nepieciešamie uzturēšanas darbi	Regulārs monitorings, piesārņojuma avotu izpēte, slūžu un regulēšanas būvju sakārtošana
Rekreācija un tūrisms	Esošā piedāvājuma saglabāšana	Peldvietu, piebraucamo ceļu un atpūtas vietu uzturēšana	Kvalitatīva infrastruktūra, kultūras tūrisma sasaiste un vietējo pakalpojumu attīstība
Zivju resursu pārvaldība	Līdzšinējie limiti un kontroles prakse	Pamata uzskaite un normatīvo prasību izpilde	Pilnīgāka nozvejas uzskaite, mērķēta kontrole un datos pamatota regulējuma pārskatīšana
Institucionālā atbildība	Sadalīta starp līdzšinējiem iesaistītajiem	Pašvaldība nodrošina minimālās funkcijas	Noteikts atbildīgais koordinators, finansējums un regulāra partneru līdzdalība
Izmaksas	Zemākas tūlītējās izmaksas, iespējamas lielākas nākotnes problēmu novēršanas izmaksas	Zemas līdz vidējas, galvenokārt uzturēšanai	Vidējas līdz augstas sākotnējās investīcijas, īstenojot pakāpeniski
Sagaidāmais sabiedriskais ieguvums	Ierobežots; saglabājas piekļuves nevienlīdzība	Saglabāta pamata pakalpojumu kvalitāte	Uzlabota pieejamība, vides kvalitāte, rekreācijas iespējas un pārvaldības efektivitāte
Galvenais risks	Problēmu uzkrāšanās un neizmantots potenciāls	Nepietiekama attīstība un ilgtermiņa problēmu	Investīciju un uzturēšanas izmaksu pieaugums bez

Vērtēšanas joma	*1. Esošās situācijas saglabāšana*	*2. Minimālā uzturēšana*	*3. Mērķtiecīga, diferencēta apsaimniekošana*
		atlikšana	pietiekamas koordinācijas
Kopējais vērtējums	Nav ieteicams kā ilgtermiņa risinājums	Pieņemams kā īstermiņa minimums	Ieteicamais attīstības scenāriji

Avots: autora izstrādāts kvalitatīvs scenāriju salīdzinājums. Izmaksu līmeņi ir indikatīvi; precīzam ekonomiskajam salīdzinājumam vajadzīgas investīciju tāmes, uzturēšanas izmaksu un sagaidāmo ieguvumu aplēses.

Salīdzinošais izvērtējums pamato mērķtiecīgas, diferencētas apsaimniekošanas scenārija izvēli. Tā īstenošanā prioritāri risināma Ludza ezera publiskā piekļuve, ūdens kvalitāte un hidroloģiskā pārvaldība, Stāmerienas ezerā — esošās rekreācijas infrastruktūras kvalitāte un sasaiste ar kultūras tūrisma piedāvājumu, savukārt Pogas ezerā — saudzīgas piekļuves nodrošināšana, saglabājot dabas un ainavas kvalitāti. Visu triju ezeru apsaimniekošanu nepieciešams koordinēt vienoti, nodrošinot pastāvīgu monitoringu, skaidru institucionālo atbildību un pakāpenisku investīciju īstenošanu. Izvēlētais scenārijs nenozīmē vienlaicīgu visu pasākumu finansēšanu, bet gan ieguldījumu prioritizēšanu pēc to sabiedriskā ieguvuma, ekoloģiskās nepieciešamības un ilgtermiņa uzturēšanas iespējām.

7. Problēmas, riski un interešu konflikti

Triju ezeru apsaimniekošanas problēmas galvenokārt saistītas nevis ar dabas resursu vai attīstības potenciāla trūkumu, bet ar nevienmērīgu publisko piekļuvi, ūdens kvalitātes un hidroloģiskā režīma riskiem, nepilnīgu izmantošanas uzskaiti un nepietiekami koordinētu pārvaldību. Šīs problēmas ir savstarpēji saistītas: piekļuves ierobežojumi veicina neformālu krastu izmantošanu, nepilnīgi dati apgrūtina zvejas regulējuma pamatošanu, bet neskaidra institucionālā atbildība kavē ilgtermiņa ieguldījumus.

Publiskās piekļuves nevienlīdzība ir viens no būtiskākajiem sociālekonomiskajiem ierobežojumiem. Tā īpaši izteikta Ludza ezerā, kur trūkst drošas, juridiski nostiprinātas un labiekārtotas piekļuves ar automašīnu novietošanas un laivu ielaišanas iespējām. Vienlaikus publiskās izmantošanas paplašināšana nedrīkst notikt uz piekrastes īpašnieku privātuma un īpašuma tiesību rēķina. Tādēļ priekšroka dodama konkrētu piekļuves vietu izveidei uz pašvaldības zemes vai ar īpašniekiem noslēgtu vienošanos pamata, nevis nekontrolētai krastu izmantošanai.

Ūdens kvalitātes un hidroloģiskā režīma riski prasa kopīgu pieeju visai ezeru sistēmai. Ludza ezerā 2026. gadā konstatētā kopējā fosfora koncentrācija 0,140 mg/l pamato atkārtotus sezonālus mērījumus un piesārņojuma avotu diagnostiku. Vienreizējs mērījums tomēr nav pietiekams konkrēta piesārņotāja noteikšanai. Papildu problēma ir ūdens līmeņa regulēšanas būvju tehniskais stāvoklis un īpašumtiesības Ludza un Stāmerienas ezeros. Šie jautājumi jārisina, vienlaikus vērtējot hidroloģisko, ekoloģisko un sociālekonomisko ietekmi. Stāmerienas un Pogas ezeros līdzšinējie labie barības vielu rādītāji ir saglabājama vērtība, nevis pamats uzraudzības pārtraukšanai.

Zivju resursu izmantošanas un kontroles problēmas saistītas ar atšķirīgu zvejas rīku izmantošanas režīmu un pretrunīgu informāciju par iespējamiem pārkāpumiem. Iedzīvotāju ziņojumi par maluzveju ir pārbaudāmi ar kontroles datiem, nevis automātiski uzskatāmi par apstiprinātiem faktiem. Iespējamie zvejas ierobežojumi, tostarp pagaidu

moratorijs, vērtējami pēc pierādāmas nepieciešamības, samērīguma un paredzēta rezultātu monitoringa.

Rekreācijas slodzes un drošības riski koncentrējas intensīvāk izmantotajās Stāmerienas ezera vietās. Lāčauss vēsturiski ir nozīmīga publiskās atpūtas teritorija, kuras pievilcību nosaka gan infrastruktūra, gan ilgstošas rekreācijas tradīcijas. Tās uzturēšanā būtiski nodrošināt sanitāro kvalitāti, atkritumu apsaimniekošanu, drošu piekļuvi ūdenim un regulāru peldūdens kvalitātes kontroli. Pašvaldības iepriekš organizētās mikrobioloģiskās pārbaudes ir saglabājama apsaimniekošanas prakse. Atsevišķi izvērtējama mehānisko transportlīdzekļu kustības ierobežošana pa ezeru ledu, pirms tam pārbaudot tiesisko pilnvarojumu un kontroles iespējas.

Institucionālās sadarbības nepietiekamība ir šķērslis pārējo problēmu sistemātiskai risināšanai. Pagastā darbojas biedrības ar vietējās attīstības, rekreācijas un dabas resursu izmantošanas mērķiem, taču neviena no tām līdz šim nav uzņēmusies visu triju ezeru kompleksu apsaimniekošanu. Vienlaikus pašvaldība jau veikusi ezeru izpēti, atsevišķus kontroles un ūdens kvalitātes uzraudzības pasākumus, kā arī infrastruktūras uzturēšanu. Tādēļ galvenais izaicinājums ir nevis sākt apsaimniekošanu no jauna, bet savienot līdzšinējās aktivitātes vienotā, regulāri finansētā un institucionāli atbildīgā sistēmā.

Attīstības iespēju un interešu līdzsvarošana ir īpaši nozīmīga Stāmerienas kultūrvēsturiskajā ainavā. Tūrisma piedāvājuma paplašināšana var palielināt vietējo pakalpojumu pieprasījumu, taču tā nedrīkst pasliktināt vietējo iedzīvotāju piekļuvi, dabas kvalitāti vai kultūras mantojuma saglabāšanu. Īpaša uzmanība pievēršama plānotajiem rekreācijas infrastruktūras un publiskās piekļuves uzlabošanas darbiem, tostarp Lāčauss atpūtas vietā un Ludza ezera piekrastē, kur nepieciešams savlaicīgi izvērtēt iespējamo ietekmi uz arheoloģiskajiem pieminekļiem un to aizsardzības zonām. Šo teritoriju kultūrvēsturiskā vērtība vienlaikus ir arī potenciāls autentiskai, saudzīgai mantojuma interpretācijai.

Lāčauss atpūtas vietas vēsturiskās periodikas analīze (1967–2008) atklāj ilgstoši atkārtojošos apsaimniekošanas problēmu: **augstam sabiedrības pieprasījumam pēc rekreācijas pakalpojumiem ne vienmēr sekoja atbilstoša infrastruktūras uzturēšana, pakalpojumu kvalitāte un sabiedriskās kārtības nodrošināšana**. Vēsturiskā pieredze aktualizē risku arī mūsdienās — publiskās infrastruktūras attīstīšana bez skaidra apsaimniekotāja, pastāvīga uzturēšanas finansējuma un kvalitātes kontroles var novest pie līdzīgu problēmu atkārtošanās. Tādēļ Lāčauss turpmākajā attīstībā prioritāra ir ne tikai jaunu ieguldījumu veikšana, bet arī ilgtspējīga apsaimniekošanas modeļa nodrošināšana.

Rekomendācijas atbildīgai apsaimniekošanai

Stāmerienas, Ludza un Pogas ezeru apsaimniekošanā ieteicams ieviest **vienotu koordinācijas un uzraudzības sistēmu ar diferencētiem pasākumiem katram ezeram**. Par pamatprincipu nosakāma publiskā labuma palielināšana, vienlaikus saglabājot ūdens ekoloģisko kvalitāti, zivju resursus, ainavu un piekrastes īpašnieku tiesības.

Prioritārie priekšlikumi 2027.–2030. gadam:

1. **Noteikt vienu institucionāli atbildīgo apsaimniekošanas koordinatoru.** Izvērtēt iespēju paplašināt Gulbenes novada pašvaldības aģentūras „Gulbenes tūrisma un kultūrvēsturiskā mantojuma centrs" funkcijas, paredzot ezeru rekreācijas infrastruktūras, publiskās piekļuves, projektu un sadarbības koordinēšanu. Alternatīva ir funkciju nostiprināšana citā pašvaldības struktūrvienībā vai biedrības izveide (kādas esošās funkciju paplašināšana), pašvaldības funkciju deleģēšana. Neatkarīgi no izvēlētā modeļa nepieciešams noteikt atbildību, finansējumu un sadarbību ar vides, zivsaimniecības un kontroles institūcijām.
2. **Izveidot triju ezeru apsaimniekošanas partnerību.** Vismaz reizi gadā organizēt strukturētu apspriedi ar piekrastes īpašniekiem, zvejniekiem, makšķerniekiem, vietējām biedrībām, tūrisma uzņēmējiem un iedzīvotājiem. Partnerībai jābūt konsultatīvai, bet tās priekšlikumiem un pašvaldības pieņemtajiem lēmumiem — publiski izsekojamiem.
3. **Prioritāri nodrošināt publisku piekļuvi Ludza ezeram.** Veikt zemju un piekļuves tiesību inventarizāciju un izvēlēties juridiski un tehniski īstenojamu vietu ar drošu piebraukšanu, nelielu autostāvvietu un laivu ielaišanas iespēju. Izvērtēt arī piekļuves risinājumu sadarbībā ar privātīpašniekiem Vonadziņu apkārtnē.
4. **Sakārtot ūdens līmeņa regulēšanas jautājumus.** Izvērtēt Ludza ezera regulēšanas būves tehnisko stāvokli, īpašumtiesības, apsaimniekošanas pienākumus un iespēju pārņemt tās pārvaldību sabiedrības interesēs. Sagatavot Stāmerienas ezera slūžu sakārtošanas risinājumu. Pirms būvdarbiem novērtēt ietekmi uz visu savstarpēji saistīto ezeru hidroloģisko režīmu.
5. **Nodrošināt regulāru ūdens kvalitātes monitoringu.** Ludza ezerā 2027. gadā veikt atkārtotus fosfora, slāpekļa un fitoplanktona mērījumus, izvērtējot arī piesārņojuma slodžu izcelsmi un iespējamo iekšējo slodzi no nogulumiem. Saglabāt pašvaldības iepriekš īstenoto peldūdens mikrobioloģisko kontroli Stāmerienas ezera intensīvi izmantotajās peldvietās, prioritāri Lāčausī un pie Vīgriežiem, kā arī izvērtēt regulāras pārbaudes Pogas ezera publiskās atpūtas vietā. Rezultātus sezonas laikā publiskot.
6. **Pilnveidot esošo rekreācijas infrastruktūru Stāmerienas ezerā.** Prioritāri uzlabot Lāčauss peldvietas labiekārtojumu, sanitāro nodrošinājumu un drošību, kā arī piekļuvi un ainavas baudīšanas iespējas pie Stāmerienas baznīcas un pils kompleksa. Izvērtēt publiski pieejamas laivu nolaišanas vietas izveidi un ainaviskas skatu laipas attīstību, ievērojot kultūras mantojuma un vides aizsardzības prasības.
7. **Pogas ezerā īstenot saudzīgu piekļuves attīstību.** Izvērtēt nelielas publiskas atpūtas un piekļuves vietas izveidi, tostarp sadarbībā ar zemes īpašniekiem Sonātes apkārtnē. Izvairīties no infrastruktūras, kuras intensitāte pārsniedz vietas ekoloģisko un sociālo ietilpību.
8. **Ieviest vienotu zvejas, makšķerēšanas un kontroles datu uzskaiti.** Ikgadēji apkopot zvejas rīku izmantošanu, faktiskās nozvejas, zivju resursu papildināšanu, pārbaudes un konstatētos pārkāpumus. Iespējamos zvejas ierobežojumus pamatot ar salīdzināmiem datiem un iepriekš definētiem rezultātu rādītājiem. Atkārtotu

standartizētu zivju sabiedrības izpēti prioritāri paredzēt Stāmerienas un Ludza ezerā.

9. **Integrēt ezeru rekreāciju Stāmerienas kultūras tūrisma piedāvājumā.** Savienot pili, baznīcu, vēsturisko parku, Bānīti, skatu vietas un ūdens aktivitātes vienotā apmeklējuma piedāvājumā, attīstot pastaigu maršrutus, informāciju un sadarbību ar vietējiem pakalpojumu sniedzējiem. Priekšroka dodama esošo objektu sasaistīšanai, nevis jaunu lielu tūrisma objektu būvniecībai. Akcentējama pakalpojumu digitalizācija un precīza segmentēšana plašākai starptautiskai integrēšanai.
10. **Attīstīt vietējo ezeru zivju gastronomisko piedāvājumu un legālas realizācijas ķēdes.** Veicināt sadarbību starp rūpnieciskās zvejas veicējiem, vietējiem ēdināšanas un viesmīlības uzņēmumiem, veidojot izsekojamu, pārtikas aprites prasībām atbilstošu vietējo zivju piegādes sistēmu. Izmantojot Burtnieka zandarta piemēru, attīstīt atpazīstamus Stāmerienas apkārtnes zivju ēdienus un gastronomiskās pieredzes, kas papildina pils, Bānīša un ezeru tūrisma piedāvājumu. Vienlaikus veicināt pāreju no neformāliem zivju realizācijas kanāliem uz legālu tirgu, pārskatot līdzšinējos sadarbības paradumus un nodrošinot, ka lielāka zivju resursu ekonomiskās vērtības daļa paliek vietējā ekonomikā. Piedāvājuma attīstība balstāma ilgtspējīgā nozvejā, nevis zvejas intensitātes palielināšanā.
11. **Izvērtēt mehānisko transportlīdzekļu kustības ierobežošanu pa ezeru ledu.** Sagatavot tiesiski pamatotu regulējumu drošības, trokšņa un piesārņojuma risku mazināšanai, paredzot izņēmumus operatīvajiem dienestiem un saskaņotiem apsaimniekošanas darbiem. Regulējumu ieviest tikai pēc pašvaldības pilnvarojuma un kontroles mehānisma izvērtēšanas.
12. **Nodrošināt pastāvīgu apsaimniekošanas finansējumu un rezultātu uzraudzību.** Pašvaldības ikgadējā budžetā paredzēt finansējumu pamatfunkcijām — peldūdens pārbaudēm, infrastruktūras uzturēšanai, kontrolei un datu apkopošanai. Lielākiem ieguldījumiem izmantot pašvaldības investīciju plānu, Zivju fonda, LEADER un citu pieejamo programmu finansējumu, izvērtējot arī uzņēmēju līdzdalību.
13. **Vietējā dialekta saglabāšana un izmantošana tūrisma piedāvājuma interpretācijā.** Veicināt Stāmerienas apkārtnes vietējā dialekta un tradicionālās valodas lietojuma dokumentēšanu, saglabāšanu un izmantošanu kultūras tūrisma piedāvājumā, iesaistot vietējos iedzīvotājus, novadpētniekus un kultūras mantojuma speciālistus. Vietējās valodas īpatnības, tradicionālos vietvārdus, nostāstus un mutvārdu vēstures liecības integrēt Stāmerienas pils, ezera, Bānīša un apkārtnes interpretācijas saturā — ekskursijās, audiogidos, tematiskajos maršrutos un digitālajos materiālos. Priekšroka dodama autentiskam, vietējās kopienas līdzveidotam saturam, kas vienlaikus stiprina vietas identitāti, veicina nemateriālā kultūras mantojuma pārmantošanu un rada atšķirīgu, vietējā kultūrā balstītu tūrisma pieredzi.
14. **Aktualizēt Gulbenes novada pašvaldības investīciju plānu, iekļaujot tajā triju ezeru apsaimniekošanas prioritātes, kas izriet no ekoloģiskā un sociālekonomiskā izvērtējuma**. Pirmām kārtām paredzēt publiskās piekļuves

sakārtošanu Ludza ezeram un tā ūdens līmeņa regulēšanas būves tiesiskā un tehniskā stāvokļa izvērtēšanu; Stāmerienas ezerā — slūžu sakārtošanu un ainaviskās rekreācijas infrastruktūras attīstību sasaistē ar pils kompleksu; Pogas ezerā — samērīgus, dabas vērtībām atbilstošus piekļuves risinājumus. Investīciju secību noteikt pēc sabiedriskā ieguvuma, īstenošanas gatavības un ilgtermiņa uzturēšanas iespējām.

Rīcību rezultativitātes novērtēšanai ieteicams izmantot vienotu indikatoru kopumu: ūdens kvalitātes mērījumu rezultātus un dinamiku, juridiski nodrošinātu publiskās piekļuves vietu skaitu, infrastruktūras tehnisko stāvokli, zvejas un kontroles uzskaites pilnīgumu, zivju sabiedrības izmaiņas, apmeklējumu intensitāti, kā arī lietotāju sūdzību un incidentu skaitu. Reizi gadā sagatavojams īss publisks pārskats par paveikto un nākamā gada prioritātēm.

Secinājumi

1. **Stāmerienas, Ludza un Pogas ezers ir vienota hidroloģiska, bet funkcionāli atšķirīga sociālekonomiska sistēma.** To nozīme aptver zivju resursu izmantošanu, vietējo iedzīvotāju rekreāciju, ainavu, kultūrvēsturisko identitāti un tūrisma uzņēmējdarbību. Kopīga pārvaldība ir nepieciešama, taču katram ezeram jānosaka atšķirīgas apsaimniekošanas prioritātes.
2. **Ezeru ainaviskā pievilcība un rekreācijas iespējas stiprina Stāmerienas konkurētspēju kā dzīvesvietai.** Lauku depopulācijas un ekonomiskās aktivitātes sarukuma apstākļos ezeri ir nozīmīgs dzīves kvalitātes resurss, kas palielina Stāmerienas priekšrocības salīdzinājumā ar citām lauku apdzīvotajām vietām. Kvalitatīva ainava, piekļuve ūdeņiem un daudzveidīgas atpūtas iespējas palīdz noturēt un piesaistīt pastāvīgos un sezonālos iedzīvotājus, veicina nekustamo īpašumu izmantošanu un uzturēšanu, kā arī stiprina vietas pievilcību viesiem. Tādējādi ezeru apsaimniekošana ir ne tikai vides un tūrisma, bet arī ilgtermiņa vietējās attīstības un apdzīvotības saglabāšanas jautājums.
3. **Ludza ezera būtiskākais sociālekonomiskais ierobežojums ir publiskās piekļuves trūkums.** Fokusgrupā makšķernieku piekļuve novērtēta ar 1,8 punktiem no pieciem. Publiski izmantojamas piekļuves un laivu ielaišanas vietas izveide sniegtu nozīmīgu sabiedrisko ieguvumu. Vienlaikus prioritāri risināmi ūdens līmeņa regulēšanas un ūdens kvalitātes jautājumi.
4. **Ludza ezera ūdens kvalitāte prasa pastiprinātu uzraudzību.** 2026. gadā konstatētā kopējā fosfora koncentrācija 0,140 mg/l pamato atkārtotus sezonālus mērījumus un piesārņojuma avotu diagnostiku. Vienreizējs mērījums neļauj droši noteikt piesārņojuma izcelsmi, tādēļ apsaimniekošanas pasākumi jābalsta turpmākā izpētē.
5. **Stāmerienas ezers ir triju ezeru sistēmas nozīmīgākais publiskās rekreācijas un tūrisma resurss.** Lāčauss vēsturiskā atpūtas tradīcija un ezera sasaiste ar pili, baznīcu un Bānīti rada priekšnoteikumus plašākam vietējās ekonomikas ieguvumam. Lielākais attīstības potenciāls ir esošās infrastruktūras kvalitātes uzlabošanā un apmeklējuma pieredzes savienošanā, nevis apjomīgā jaunā apbūvē.

6. **Stāmerienas pils ir nozīmīgs tūrisma pieprasījuma ģenerētājs un stratēģiska priekšrocība ezeru rekreācijas attīstībai.** Aptuveni 10 tūkstoši maksas apmeklētāju gadā ir augsts rādītājs Latvijas reģionālajām un perifērajām tūrisma vietām, apliecinot pils patstāvīgo pievilcību un spēju piesaistīt plašāku auditoriju, tostarp līdz 15 % ārvalstu viesu. Šī jau izveidotā apmeklētāju plūsma rada būtisku, vēl pilnībā neizmantotu potenciālu Stāmerienas ezera rekreācijas un pakalpojumu attīstībai. Ciešāk sasaistot pils apmeklējumu ar ezera ainavas baudīšanu, pastaigu maršrutiem, laivošanu un vietējiem viesmīlības pakalpojumiem, iespējams pagarināt viesu uzturēšanās laiku, palielināt vietējos tūrisma ieņēmumus un stiprināt Stāmerienu kā vienotu kultūras un dabas tūrisma galamērķi.
7. **Iekšzemes zvejas sociālekonomiskā vērtība ir būtiski palielināma, attīstot legālu vietējo zivju realizāciju un augstas pievienotās vērtības gastronomisko piedāvājumu.** Pašlaik tieša piekļuve ezeru zivju resursiem ir salīdzinoši šauram makšķernieku un zvejnieku lokam, savukārt plašākai sabiedrībai iespējas baudīt vietējās zivis viesmīlības un ēdināšanas pakalpojumos ir ierobežotas. Burtnieka zandarta piemērs apliecina perspektīvu veidot atpazīstamu, ar konkrētu vietu saistītu gastronomisko produktu, kas palielina vietējās zvejas ekonomisko atdevi un tūrisma piedāvājuma autentiskumu. Šāda modeļa attīstībai nepieciešama pārskatāma, izsekojama un normatīvajām prasībām atbilstoša zivju aprites un realizācijas sistēma, mazinot neformālu tirdzniecības kanālu un ēnu ekonomikas riskus. Tas var prasīt līdzšinējo zvejnieku, starpnieku un pircēju sadarbības paradumu maiņu, taču radītu iespēju lielāku daļu no zivju resursu ekonomiskās vērtības saglabāt vietējā ekonomikā.
8. **Pogas ezera attīstībā saglabājama saudzīga izmantošanas intensitāte.** Tā vērtība saistīta ar ainavu, ūdens kvalitāti un vietēja mēroga rekreāciju. Publiskās piekļuves uzlabojumi ir nepieciešami, taču tiem jābūt samērīgiem ar piekrastes vides jutīgumu un īpašumtiesību struktūru.
9. **Zivju resursu pārvaldībā nepietiek ar zvejas rīku limitu un pētnieciskās kontrolzvejas datiem.** Atšķirīgie zvejas režīmi un pretrunīgā informācija par iespējamiem pārkāpumiem apgrūtina regulējuma efektivitātes izvērtēšanu. Zvejas ierobežojumi, tostarp iespējamais moratorijs, pieņemami tikai pēc to nepieciešamības, samērīguma un kontroles iespēju izvērtēšanas.
10. **Pašvaldībai jau ir praktiska pieredze ezeru izpētē, infrastruktūras uzturēšanā un ūdens kvalitātes kontrolē.** Šīs iestrādes ir saglabājamas un attīstāmas, īpaši nodrošinot regulāras peldūdens mikrobioloģiskās pārbaudes. Līdzšinējā darbība tomēr nav pietiekami apvienota vienotā, ilgtermiņā finansētā apsaimniekošanas sistēmā.
11. **Galvenais institucionālais uzdevums ir skaidras atbildības un sadarbības modeļa izveide.** Vietējās biedrības, piekrastes īpašnieki un uzņēmēji var būt nozīmīgi tematiskie partneri, bet to līdzšinējā darbība neaizstāj pastāvīgu apsaimniekošanas koordināciju. Pašvaldībai ir iespēja izmantot esošās institucionālās struktūras, ne obligāti veidot jaunu organizāciju.
12. **Sabiedriskā labuma palielināšanai svarīgāka ir mērķtiecīga ieguldījumu secība, nevis vienmērīgs finansējuma sadalījums starp ezeriem.** Vispirms risināmi ūdens kvalitātes, publiskās piekļuves un hidroloģiskās pārvaldības

jautājumi, pēc tam pakāpeniski pilnveidojama rekreācijas infrastruktūra un tūrisma piedāvājums. Katram ieguldījumam nepieciešams noteikt atbildīgo, uzturēšanas finansējumu un izmērāmu rezultātu.

13. **Ilgtspējīgas apsaimniekošanas priekšnoteikums ir pāreja no atsevišķām iniciatīvām uz regulāru, datos balstītu pārvaldību.** Vienota monitoringa, kontroles, publiskās piekļuves un sabiedrības līdzdalības sistēma ļautu vienlaikus uzlabot ezeru ekoloģisko stāvokli, mazināt interešu konfliktus un palielināt to sociālekonomisko vērtību.

14. **Ezeru kultūrvēsturiskā vērtība ietver arī malēnisko izloksni un tradicionālās ūdeņu izmantošanas zināšanas.** Vēsturiskajos pierakstos saglabātie apvidvārdi, zvejniecības un vēžošanas tradīcijas, vietvārdi un dzīvesstāsti veido autentisku nemateriālā kultūras mantojuma resursu. Tā dokumentēšana un izmantošana tūrisma interpretācijā ļautu vienlaikus stiprināt vietējo identitāti, veicināt izloksnes pārmantošanu un padarīt Stāmerienas apkārtnes tūrisma piedāvājumu savdabīgāku.

Izmantotā literatūra un avoti

Alūksnes novada pašvaldība. (2024). Par licencēto makšķerēšanu Alūksnes ezerā (2024. gada 25. janvāra saistošie noteikumi Nr. 2/2024). https://likumi.lv/ta/id/349387

Alūksnes novada pašvaldība. (2025, 20. jūnijs). Pašvaldības izpilddirektora ziņojums 19.06.2025. domes sēdē. https://aluksne.lv/index.php/2025/06/20/pasvaldibas-izpilddirektora-zinojums-19-06-2025-domes-sede/

Alūksnes novada pašvaldība. (2026, 30. jūnijs). Izpilddirektora informācija 30.06.2026. https://aluksne.lv/index.php/2026/06/30/izpilddirektora-informacija-30-06-2026/

andzha14. (2008, 27. oktobris). [Komentārs diskusijā „Ludza, Stāmerienas un Pogas ezeri"]. CopesLietas.lv. https://www.copeslietas.lv/app.php/m/sarunas/topic/325/

AS "Latvijas valsts meži". (2026). LVM GEO Mobile [Mobilā lietotne]. https://www.lvmgeo.lv/produkti/lvm-geo-mobile

Balode, S. (2008). Kalnienas grāmata. LU Latviešu valodas institūts. https://lfk.lv/lasitavas-gramatas/112

Baltijasvasara.lv. (2026, 31. oktobris). Ziedugravas, viesu nams/kempings [Tūrisma objekta ieraksts un apkopotais vērtējums].

Booking.com. (b. g.). Vonadziņi: Viesu atsauksmes. https://www.booking.com/

Bozovičs, A. (1985, 7. jūlijs). Motosports. Sports, Nr. 106.

Bozovičs, A. (1987, 14. jūlijs). „Lāčauss" kausa izcīņā. Dzirkstele, Nr. 83.

Bozovičs, A. (1987, 19. decembris). Ikvienā motociklu klasē divos braucienos. Dzirkstele, Nr. 150.

Bozovičs, A. (1990, 28. jūlijs). „Lāčauss kauss" — Madonā. Dzirkstele, Nr. 88.

Cēsu novada pašvaldība. (b. g.). Virszemes ūdeņi. https://www.cesis.lv/lv/vide/vides-parvaldiba-un-resursi/udeni/virszemes-udeni/

Cēsu novada pašvaldība. (b. g.). Deleģēšanas līgumi. https://www.cesis.lv/lv/pasvaldiba/dokumenti/delegesanas-ligumi/

Draviņa, A. (1984, 28. jūnijs). Atpūta plus drošība. Dzirkstele, Nr. 76.

Eipurs, I. (1998). Stāmerienas ezers. Grāmatā G. Kavacs (atb. red.), Latvijas daba: Enciklopēdija (5. sēj.). Preses nams.

gavrilko. (2017, 21. maijs). [Komentārs par spiningošanu Stāmerienas ezerā]. CopesLietas.lv. https://www.copeslietas.lv/app.php/m/sarunas/topic/325/

Google. (2026, 31. oktobris). Sonāte: Apmeklētāju vērtējumi un atsauksmes [Google Maps atsauksmes].

Google. (2026, 31. oktobris). Ziedugravas, viesu nams/kempings: Apmeklētāju vērtējumi un atsauksmes [Google Maps atsauksmes].

Google. (b. g.). Vonadziņi, atpūtas komplekss: Google viesu atsauksmes. Google Maps. https://www.google.lv/travel/hotels/entity/ChkI96PZkuSPjPcZGg0vZy8xMWI2bGw2eHBrEAE

Google. (b. g.). Zušu nams, atpūtas komplekss: Google viesu atsauksmes. Google Maps. https://www.google.com/maps/search/?api=1&query=Zu%C5%A1u+nams+St%C4%81meriena

Gulbenes novada bibliotēka. (b.g.-a). Ludza ezers. https://www.gulbenesbiblioteka.lv/lv/daba/ezeri/ludza-ezers
Gulbenes novada bibliotēka. (b.g.-b). Pogas ezers. https://www.gulbenesbiblioteka.lv/lv/daba/ezeri/pogas-ezers
Gulbenes novada bibliotēka. (b.g.-c). Stāmerienas ezers. https://www.gulbenesbiblioteka.lv/lv/novads/daba/ezeri/stamerienas-ezers
Gulbenes novada bibliotēka. (b.g.-d). Stāmerienas pagasts. https://www.gulbenesbiblioteka.lv/lv/novads/novada-pagasti/stamerienas-pagasts
Gulbenes novada pašvaldība. (b. g.-e). Informācija par Gulbenes novada pašvaldībā iznomātajām zemēm [Pašvaldības nomas līgumu informācija]. https://www.gulbene.lv/lv/informacija-par-gulbenes-novada-pasvaldiba-iznomatajam-zemem
Gulbenes novada pašvaldība. (2012). 2012. gada Gulbenes novada domes sēžu darba kārtība [Domes sēžu darba kārtību apkopojums; jautājums par kafejnīcas "Lāčauss" nomas tiesību izsoli]. https://www.gulbene.lv/lv/2012gada-gulbenes-novada-domes-sezu-darba-kartiba
Gulbenes novada pašvaldība. (2018). Gulbenes novada teritorijas plānojums līdz 2030. gadam: Paskaidrojuma raksts. https://www.gulbene.lv/lv/media/373/download?attachment=
Gulbenes novada pašvaldība. (2020, 22. decembris). Pētnieki sagatavo ezeru ekspluatācijas noteikumus. https://www.gulbene.lv/lv/jaunums/petnieki-sagatavo-ezeru-ekspluatacijas-noteikumus
Gulbenes novada pašvaldība. (2022, 3. novembris). Nedzīvojamo telpu noma (Gulbenes novads) [Pašvaldības pakalpojuma apraksts]. https://www.gulbene.lv/lv/pakalpojumi/nedzivojamo-telpu-noma-gulbenes-novads
Gulbenes novada pašvaldība. (2023, 26. jūnijs). Gulbenes novada atpūtas vietās pie ūdens ūdens kvalitāte atbilst – peldēties ir droši. Pašvaldības publikācija ar analīžu rezultātiem
Gulbenes novada pašvaldība. (2023). Gulbenes novada pašvaldības aģentūras "Gulbenes tūrisma un kultūrvēsturiskā mantojuma centrs" nolikums (2023. gada 25. maija saistošie noteikumi Nr. 8). https://likumi.lv/ta/id/342236
Gulbenes novada pašvaldība. (2024). Gulbenes novada pašvaldības 2023. gada publiskais pārskats. https://www.varam.gov.lv/lv/media/40137/download?attachment=
Gulbenes novada pašvaldība. (2026, 29. septembris). Iedzīvotājus aicina uz tikšanos – noslēgta Stāmerienas, Ludza un Pogas ezeru izpēte. https://www.gulbene.lv/lv/jaunums/iedzivotajus-aicina-uz-tiksanos-noslegta-stamerienas-ludza-un-pogas-ezeru-izpete
Gulbenes novada pašvaldības aģentūra "Gulbenes tūrisma un kultūrvēsturiskā mantojuma centrs". (b. g.). Bānīša zeme. Visit Gulbene. https://www.visitgulbene.lv/lv/ko-darit/ekskursiju-piedavajumi/banisa-zeme
Gulbenes novada pašvaldības aģentūra "Gulbenes tūrisma un kultūrvēsturiskā mantojuma centrs". (b. g.). No Stāmerienas ar riteni uz Liteni (Nr. 165). Visit Gulbene. https://www.visitgulbene.lv/lv/marsruti/no-stamerienas-ar-riteni-uz-liteni-nr165
Gulbenes novadā turpina pētīt ezerus. (2026). Dzirkstele. https://dzirkstele.lv/vietejas-zinas/gulbenes-novada-turpina-petit-ezerus/
Gusārs, G. (1977, 16. jūnijs). Atpūta plus drošība. Dzirkstele, Nr. 71.
heino. (2008, 27. oktobris). [Komentārs diskusijā „Ludza, Stāmerienas un Pogas ezeri"]. CopesLietas.lv. https://www.copeslietas.lv/app.php/m/sarunas/topic/325/
Ielūdz «Tārpausī». (1971, 28. augusts). Dzirkstele, Nr. 102.
johanson. (2012, 10. oktobris). [Komentārs par līdaku lomiem Ludza ezerā]. CopesLietas.lv. https://www.copeslietas.lv/app.php/m/sarunas/topic/325/
Kas nolemts, tas jāizpilda!. (1968, 9. jūlijs). Dzirkstele, Nr. 81.
Komoot GmbH. (2026). Komoot [Mobilā lietotne]. https://www.komoot.com/
Kontakti.lv. (b. g.). Zušu nams, SIA: Atsauksmes. https://zusu-nams-c-63564.kontakti.lv/lv/atsauksmes/
Krauja, S. (1976, 18. septembris). Ir arī tādas rokas... Dzirkstele, Nr. 112.
kvoks. (2012, 10. oktobris). [Komentārs par zandartu resursiem Ludza ezerā]. CopesLietas.lv. https://www.copeslietas.lv/app.php/m/sarunas/topic/325/
Lasmanis, P. (1968, 8. marts). Divas brīvdienas. Kā tās pavadīt? Cīņa, Nr. 57.
Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs. (b. g.). Ludza ezers. Mana Cope. Skatīts 2026. gada 30. oktobrī. https://www.manacope.lv/waterbody/ludza_ezers
Latvijas Nacionālais kultūras centrs. (2021, 16. jūnijs). Nemateriālais kultūras mantojums. https://www.lnkc.gov.lv/lv/nematerialais-kulturas-mantojums
Latvijas pagasti. Enciklopēdija (2002), 2. sējums, šķirklis „Stāmerienas pagasts", 421.–424. lpp.

Latvijas Republikas Saeima. (1995). Zvejniecības likums. https://likumi.lv/ta/id/34871
Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrs. (1992, 13. marts). Diena, Nr. 47.
Latvijas Republikas Augstākā Padome. (1993). Civillikums. Trešā daļa. Lietu tiesības (1937. gada 28. janvāra likums, atjaunots spēkā 1992. gada 1. septembrī). https://likumi.lv/ta/id/90221
Latvijas Republikas Saeima. (1995). Zvejniecības likums (pieņemts 1995. gada 12. aprīlī). Latvijas Vēstnesis, 66, 28.04.1995. https://likumi.lv/ta/id/34871
Latvijas Republikas Saeima. (1997). Aizsargjoslu likums (pieņemts 1997. gada 5. februārī). Latvijas Vēstnesis, 56/57, 25.02.1997. https://likumi.lv/ta/id/42348
Latvijas Republikas Saeima. (1998). Civillikuma pielikumi (I pielikums — Publisko ezeru un upju saraksts; II pielikums — Ezeru saraksts, kuros zvejas tiesības pieder valstij). https://likumi.lv/ta/id/90219
Latvijas Republikas Saeima. (2002). Valsts pārvaldes iekārtas likums. https://likumi.lv/ta/id/63545
Latvijas Republikas Saeima. (2022). Pašvaldību likums. https://likumi.lv/ta/id/336956
Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs. (2021). Daugavas upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plāna 2022.–2027. gadam pielikumi: Ūdensobjektu apraksti. https://videscentrs.lvgmc.lv/files/Udens/Udens_apsaimniekosana_plani_2021_2027/Daugavas_UBA/Daugavas%20UBAP%202022-2027%20pielikumi/II%20nod.%20pielikumi%20DUBA%20pdf/2.4.1.c.piel.UO_apraksti.pdf
Limbažu novada pašvaldība. (2024). Limbažu novada pašvaldības aģentūras "LAUTA" nolikums (2024. gada 25. aprīļa saistošie noteikumi Nr. 12). https://likumi.lv/ta/id/351952
Līva, D. (1989, 3. maijs). Par gulbeniešiem nozīmīgām problēmām. Dzirkstele, Nr. 63.
Ločmele, D. (1990, 28. augusts). Vai Stāmeriena Gulbenes rajonam būs logs uz Eiropu? Vaduguns, Nr. 102.
Lursoft. (2026). Gaujas ilgtspējīgas attīstības biedrība (reģ. Nr. 50008235771): Organizācijas profils [Datubāzes izraksts] u.c.
Malēniešu izloksne – mantojums, ko nedrīkst zaudēt. (2025). Alūksniešiem.lv. https://aluksniesiem.lv/projekti/iedzivotaju-dzives-kvalitate-pierobeza/maleniesu-izloksne-mantojums-ko-nedrikst-zaudet/
Martusevičs, A. (1989, 20. jūlijs). Aicina triatlons. Dzirkstele, Nr. 86.
Ministru kabinets. (2008, 7. jūlijs). Noteikumi par peldvietu ūdens monitoringu, kvalitātes nodrošināšanu un prasībām sabiedrības informēšanai (noteikumi Nr. 523). Latvijas Vēstnesis, Nr. 106.
Ministru kabinets. (2015). Makšķerēšanas, vēžošanas un zemūdens medību noteikumi (2015. gada 22. decembra noteikumi Nr. 800). https://likumi.lv/ta/id/279205
Nacionālie bruņotie spēki. (b. g.). Zemessardzes 2. Vidzemes brigādes 25. kaujas atbalsta bataljonā dienestu sāk 2025. gada valsts aizsardzības dienesta karavīri. https://www.mil.lv/lv/zinas/zemessardzes-2vidzemes-brigades-25-kaujas-atbalsta-bataljona-dienestu-sak-2025-gada-valsts
Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde. (2026). Kultūras pieminekļu saraksts. Mantojums.lv. https://mantojums.lv/cultural-objects. Skatīts 2026. gada 31. oktobrī.
Odumiņa, D. (2024, 15. jūlijs). Par 100 000 eiro tirgo Kalnienas pili ar pieguļošo zemi. Dzirkstele. https://dzirkstele.lv/vietejas-zinas/par-100-000-eiro-tirgo-kalnienas-pili-ar-pieguloso-zemi/
Oficiālās statistikas portāls. (2026). IRE071: Iedzīvotāju skaits un tā izmaiņas [Statistikas datu tabula]. Centrālā statistikas pārvalde. https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__POP__IR__IRE/IRE071/
Pielikumi
Pilnvērtīgu atpūtu darbaļaudīm. (1968, 3. janvāris). Dzirkstele, Nr. 1.
Planet of Hotels. (b. g.). Vonadziņi: Atsauksmes un naktsmītnes vērtējums. https://lv.planetofhotels.com/latvija/stameriena/vonadzini
Polis, A. (1973, 3. marts). Atpūtnieku drošībai. Dzirkstele, Nr. 27.
Putniņa, D. (1972, 15. jūnijs). Atpūšoties uz ūdens. Dzirkstele, Nr. 71.
Pārupe, S. (1973, 12. jūlijs). Vai tā: gribu un daru? Dzirkstele, Nr. 82.
Rubenis, G. (1987, 30. jūnijs). Svētdien „Lāčauss" kauss. Dzirkstele, Nr. 77.
Rubenis, G. (1988, 30. aprīlis). Uzvaras svētku priekšvakarā — sacensības motokrosā „Stāmeriena-88". Dzirkstele, Nr. 52.
Sargs.lv. (2022, 21. janvāris). Jaunizveidotais kaujas atbalsta bataljons Stāmerienā arvien pilnveidojas. https://www.sargs.lv/lv/nbs/2022-01-21/jaunizveidotais-kaujas-atbalsta-bataljons-stameriena-arvien-pilnveidojas
Savicka, I. (2026, 7. jūlijs). Stāmerienas pilī ievērojams apmeklētāju pieaugums. Dzirkstele. https://dzirkstele.lv/vietejas-zinas/stamerienas-pili-ieverojams-apmekletaju-pieaugums/

Seznam.cz, a.s. (2026). Mapy.com [Mobilā lietotne]. https://mapy.com/
SIA “Saldūdeņu risinājumi”. (2020a). Stāmerienas ezera ekspluatācijas (apsaimniekošanas) noteikumi. https://www.zm.gov.lv/lv/media/3999/download?attachment=
SIA “Saldūdeņu risinājumi”. (2020b). Stāmerienas ezera zivsaimnieciskās ekspluatācijas noteikumi. https://www.gulbene.lv/lv/media/207/download?attachment=
SIA “Saldūdeņu risinājumi”. (2026a). Zivsaimnieciskās ekspluatācijas noteikumi Ludza ezeram (Gulbenes novadā).
SIA “Saldūdeņu risinājumi”. (2026b). Zivsaimnieciskās ekspluatācijas noteikumi Pogas ezeram (Gulbenes novadā).
SIA “Saldūdeņu risinājumi”. (2026c). Zivsaimnieciskās ekspluatācijas noteikumi Stāmerienas ezeram (Gulbenes novadā).
Sils, O. (1976, 10. aprīlis). Saudzēt un izkopt. Dzirkstele, Nr. 43.
Sils, O. (1976, 3. jūnijs). Vasara klāt, bet... Dzirkstele, Nr. 66.
Sils, O. (1978, 13. jūlijs). Sezona klāt, bet darāmais vēl ne pusē. Dzirkstele, Nr. 82.
Sims, E. (2023, 28. septembris). Latviešu vēsturiskās zemes Latgales karogs. Nacionālā enciklopēdija. https://enciklopedija.lv/skirklis/185379-latvie%C5%A1u-v%C4%93sturisk%C4%81s-zemes-Latgales-karogs
Sirmais, O. (1979, 20. septembris). Ar patriotiskāku attieksmi. Dzirkstele, Nr. 112.
Sirmā, O. (1967, 12. augusts). Atbrauciet atpūsties. Dzirkstele, Nr. 96.
Stāmeriena. (b. g.). Pils vēstures takas sākums atrodas pie Stāmerienas pils. Aptuveni 3 km garā taka… [Facebook ieraksts ar fotoattēlu]. Facebook. https://www.facebook.com/stameriena/photos/1727051927611872/
Stāmeriene. (1995, 18. septembris). Brīvā Latvija: Apvienotā „Londonas Avīze” un „Latvija”, Nr. 35.
Šovasar — ne asakas! (1972, 27. maijs). Dzirkstele, Nr. 63.
Tripadvisor. (b. g.). Vonadzini: Traveller reviews. https://www.tripadvisor.com/Search?q=Vonadzini%20Stameriena
Tātad — rajonā top bezalkohola zonas. (1986, 29. marts). Dzirkstele, Nr. 38.
Ulase, T. (2018, 21. novembris). Stāmerienas pagasts valsts simtgadē dāvanā saņem autentisku Stāmerienas villaini. Dzirkstele. https://dzirkstele.lv/kultura-un-izklaide/stamerienas-pagasts-valsts-simtgade-davana-sanem-autentisku-stamerienas-villaini/
Upesoga. (b. g.). Stāmerienas ezers. https://upesoga.lv/map/lake/456-stamerienas-ezers
Vadzis, P. (1975, 12. jūlijs). Saņemt to, kas nopelnīts. Dzirkstele, Nr. 82.
Veselības inspekcija. (b. g.). Pārskats par peldvietu ūdens kvalitāti, 2009.–2012. gads. Vēsturiskais pārskats, tostarp abas Stāmerienas ezera peldvietas
Veselības inspekcija. (2026). Peldvietu ūdens kvalitāte. Oficiālo un neoficiālo peldvietu monitoringa informācija
Vējiņš, Dz. (1979, 8. decembris). Lai pietiktu šīs bagātības, tā jāsaudzē. Dzirkstele, Nr. 146.
Vējiņš, Dz. (1980, 13. decembris). Kopīgi — par zivju bagātībām. Dzirkstele, Nr. 148.
Vidzemes Tūrisma asociācija. (b. g.). 164. Ap Stāmerienu un Kalnamuižu. Latvijas Velo Maršrutu Karte. https://balticcycling.com/en/marsruts/164-ap-stamerienu-un-kalnamuizu/
Viesunamiem.lv. (b. g.-a). Vonadziņi: Atsauksmes. https://viesunamiem.lv/vonadzini
Viesunamiem.lv. (b. g.-b). Zušu nams: Atsauksmes. https://viesunamiem.lv/lv/zusu-nams/atsauksmes/jaunakas
Vilcāne, A. (2025, 7. augusts). Latgaļi. Nacionālā enciklopēdija. https://enciklopedija.lv/skirklis/147057-latga%C4%BCi
Vissatputai.lv. (b. g.). Zušu nams viesu nams. https://vissatputai.lv/lv/Katalogs/viesu-nams/zusu-nams-viesu-nams/475
Visu priekam. (1968, 6. jūnijs). Dzirkstele, Nr. 67.
Vītoliņš, K. (1969, 7. jūnijs). Divas atpūtas dienas liek vairāk domāt un darīt. Dzirkstele, Nr. 68.
Zemessardze. (b. g.). Zemessardzes 25. kaujas atbalsta bataljons. https://www.zs.mil.lv/lv/zemessardzes-25-kaujas-atbalsta-bataljons
Zvaigzne, J. (2006). Kas ir Litene? Latvijas Nacionālā digitālā bibliotēka. https://gramatas.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#issue:698440
Zvirgzdiņš, J. (1958, 1. maijs). Toreiz Stāmerienā. Meža Vēstis, Nr. 81

1. Pielikums. *Reģionam raksturīgā izloksnes leksika, kas saistīta ar ezeriem, zveju, makšķerēšanu.*

Izloksnes vārds	***Literārā forma vai nozīme***
azars	*ezers*
zēivis / ziūs	*zivis*
vieži	*vēži*
krosta	*krasts*
nuorstāt	*nārstot*
zandārc	*zandarts*
brekss	*breksis, plaudis*
aseric	*asarītis*
raudiņa	*raudiņa*
mōzys ziutinas	*mazas zivtiņas*
mūrdinš	*murdiņš*
zāvēšana	*žāvēšana*
pūoršvuolas	*pārslas, šeit — zivju zvīņas*
līņs	*līnis*

Avots: Balode, S. (2008).

Dažas formas atkarīgas no konkrētās izloksnes un pieraksta sistēmas. Īpaši ieteicams saglabāt vārdus „azars", „zēivis", „vieži", „nuorstāt", kas ir viegli uztverami un labi iekļauj vietējo identitāti. Tos varētu izmantot arī ezera krasta informatīvajā stendā vai vietējā kultūrvēstures maršrutā.

2. Pielikums. *Pārdošanas sludinājumu piemēri par nekustamo īpašumiem Stāmerienas, Pogas vai Ludza ezera tuvumā 2026. gada oktobrī, kuros izcelta ezeru tuvuma, labiekārtojuma vai ainaviskā nozīme vietas augstākas pievilcības izcelšanai.*

ss.com SLUDINĀJUMI ▪Iesniegt Sludinājumu ▪Mani Sludinājumi ▪Meklēšana

Mājas, vasarnīcas / Gulbene un raj. / Stāmerienas pag. / Pārdod Atgriezties uz sludinājumu sarakstu

Pārdošanā jūgendstila ēka Stāmerienas centrā. Māja sagatavota renovācijai. Ir elektrības pieslēgums (3F 20A), TET interneta kabelis, ūdens, pagrabs. Līdz bāniša stacijai nieka 100 m, tuvu ir veikals un doktorāts. Lāčauss peldvieta nieka 800 m, Stāmerienas pils 3 km, Gulbene 16 km. Ieguldot līdzekļus var izveidot jauku savrupmāju vai elegantu tūrisma objektu. Saziņa telefoniski.

Pilsēta/pagasts:	**Stāmerienas pag.**
Pilsēta, rajons:	**Gulbene un raj.**
Ciems:	**Stāmeriena**
Iela:	**Brīvības iela 32** [Karte]
Platība:	**320 m²**
Stāvu skaits:	**2**
Istabas:	**8**
Zemes platība:	**3600 m²**
Ērtības:	**Blakus ezeram**
Kadastra numurs:	**50880040086**

Cena: 45 000 €

Piedāvājumā īpašums Stāmerienā, kas apvieno kvalitatīvu remontu, plašumu un daudzveidīgas izmantošanas iespējas. Gatavs tūlītējai lietošanai, atliek tikai iegādāties un sākt īstenot savas biznesa ieceres.

Piedāvājumā īpašums Stāmerienā, kas apvieno kvalitatīvu remontu, plašumu un daudzveidīgas izmantošanas iespējas. Gatavs tūlītējai lietošanai, atliek tikai iegādāties un sākt īstenot savas biznesa ieceres.

Īpašuma komplektācijā ietilpst:

- Plaša, kvalitatīvi remontēta māja 537 m²
- 9 istabas , tostarp iespaidīga 105 m² viesistaba
- SPA zona atpūtai un labsajūtai
- 6 dušas telpas un 7 WC
- Saimniecības ēka 160 m²
- Zemesgabals 2900 m²
- Artēziskā aka
- Iežogota, bruģēta teritorija
- Daļa mēbeļu un sadzīves tehnikas jau iekļauta cenā.

Īpašums piemērots viesu nama, atpūtas kompleksa, SPA vai cita pakalpojumu biznesa izveidei, kā arī lielas ģimenes vajadzībām. Plašās telpas sniedz iespēju pielāgot īpašumu savām vēlmēm un iecerēm.

Cena par īpašumu kopumā - 512 eiro/m².

Sīkāka informācija un apskate sazinoties telefoniski.

Pilsēta/pagasts:	**Stāmerienas pag.**
Pilsēta, rajons:	**Gulbene un raj.**
Ciems:	**Stāmeriena**
Iela:	**Brīvības iela 36** [Karte]
Platība:	**537 m²**
Stāvu skaits:	**2**
Istabas:	**12**
Zemes platība:	**2900 m²**
Ērtības:	**Blakus ezeram, Boileris, Centrālā apkure, Dārzs, Garāža, Karstais ūdens, Pirts, Šķūnis**
Kadastra numurs:	**50880040071**

Cena: 275 000 €

Pārdod arī zemi

ss.com SLUDINĀJUMI ▪Iesniegt Sludinājumu ▪Mani Sludinājumi ▪Meklēšana ▪

Zeme / Gulbene un raj. / Stāmerienas pag. / Pārdod Atgriezties uz sludinājumu sarakstu

Pārdodu zemi Stāmerienas centrā. Īpašums atrodas stratēģiski ļoti izdevīgā vietā, 100 m līdz Stāmerienas stacijai, 300 m veikals, 700 m Lačauss peldvieta. Zemes gabals robežojas ar pašvaldības ceļu. Pāri ceļam atrodas skatu tornis un rododendru dārzs. Zemes gabalu var dalīt vairākos apbūves gabalos ne mazākos kā 1250 m². Domāju, ka zeme ļoti piemērota māju, vasarnīcu būvniecībai. Īpašumam sagatavota topogrāfija. Pārdod SIA.

Pilsēta, rajons:	**Gulbene un raj.**
Pilsēta/pagasts:	**Stāmerienas pag.**
Ciems:	**Stāmeriena**
Iela:	**Sila iela 2a** [Karte]
Platība:	**6352 m²**
Pielietojums:	**Zeme privātmājas būvēšanai**
Kadastra numurs:	**50880040380**

Cena: 25 000 € (3.94 €/m²)

Tiek piedāvāts iegādāties zemes gabalu ar būvi uz tās (drupas)
Īpašums atrodas Kalnienā, Stāmerienes pagasts, Gulbenes novads
Jaukta centra apbūves teritorija
Īpašumā ietilpst:

Zemes gabals: 0, 6121 ha

Uz zemes gabala atrodas laukakmens mūra ēka (pašlaik jau drupas) 1890. gads
Kopējā platība 1291, 5 m2

Komunikācijas:
+ Elektrība blakus

Nav kultūrvēsturisks piemineklis.

Pilsēta, rajons:	**Gulbene un raj.**
Pilsēta/pagasts:	**Stāmerienas pag.**
Ciems:	**Kalniena**
Iela:	**Kalniena** [Karte]
Platība:	**6121 m²**
Pielietojums:	**Zemes gabals ciemata**

Cena: 5 800 € (0.95 €/m²)

Pārdod ezera īpašumu "Opulītis" (Apaļu ezers).

Apkārtējā vide ļauj baudīt gleznaino dabu, kur tuvumā ir Kārtenes pilskalns un skatu tornis, savukārt ezers sniedz iespēju makšķerēt. Ūdens tilpnē mīt asaris, karūsa, līdaka, līnis, plaudis, plicis, rauda, kā arī rudulis. Tāpat pie ezera ir iespējams izveidot laivu piestātni, lai dotos izbraucienā pa ezeru, baudot romantisku un mierīgu atpūtu.

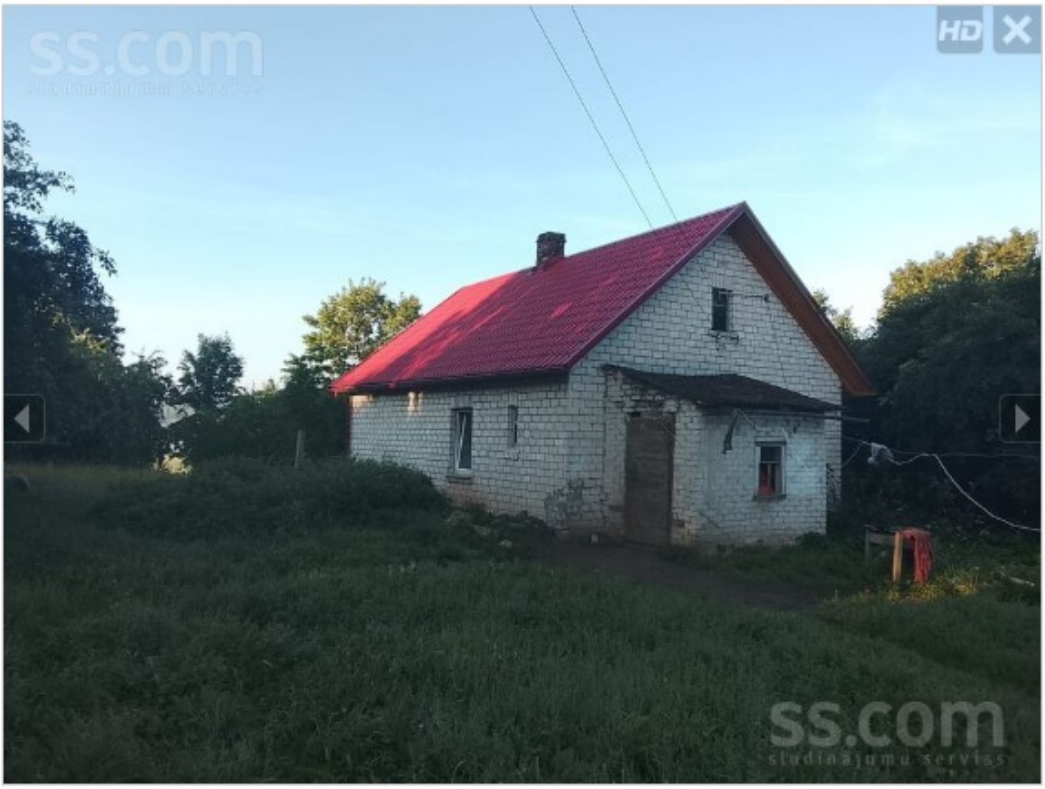
Ezers atrodas netālu no Gulbenes, Beļavas pagasta administratīvajā teritorijā.

Īpašumu sastāvā: ezers ("Opulītis") 12.2 ha un zeme 5.53 ha platībā. Ērta piebraukšana pa grants ceļu, blakus ciemats "Pilskalns".

Ainavisks un skaists īpašums ar lielisku atrašanās vietu.

Pilsēta, rajons:	**Gulbene un raj.**
Pilsēta/pagasts:	**Beļavas pag.**
Ciems:	-
Iela:	**Opulītis** [Karte]
Platība:	**18 ha.**
Pielietojums:	**Zeme privātmājas būvēšanai**

Cena: 65 000 € (0.36 €/m²)

Pārdod lauku viensētu "Indrāni" pie Kalnienas ezera, Stāmerienas pagastā, Gulbenes novadā.
Īpašums atrodas aptuveni 50 metru attālumā no gleznainā Kalnienas ezera. Tā ir piemērota vieta gan mierīgai dzīvei laukos, gan atpūtai, makšķerēšanai un lauku tūrisma attīstīšanai.
Īpašuma kopējā platība – 8, 6 ha.
Īpašumā atrodas: dzīvojamā māja – 61, 2 m²; saimniecības ēka ar pagrabu – 114 m²;
kūts; šķūnis.
Dzīvojamajai mājai ir metāla jumts, krāsns apkure un elektrības pieslēgums. Pagalmā atrodas aka. Īpašumam nodrošināts labs piebraucamais ceļš.
Zemes sastāvā ietilpst: lauksaimniecības zeme; pļavas un ganības; krūmāju platības; meža platība (0, 3 ha).
Īpašuma priekšrocība – tuvums ezeram, plaša teritorija un iespēja veidot savu lauku saimniecību, atpūtas vietu vai privātu mājvietu klusā un skaistā Latvijas vietā.
18 km attālumā no Gulbenes, 1 km attālumā no Kalnienas pils.
Īpašums bez apgrūtinājumiem.
Kalnienas ezerā iespējama makšķerēšana (ezerā mīt karūsas, asari, līdakas, līņi un raudas).

Pilsēta, rajons:	**Gulbene un raj.**
Pilsēta/pagasts:	**Stāmerienas pag.**
Ciems:	**Kalniena** [Karte]
Stāvu skaits:	**1**
Istabas:	**3**
Platība:	**61 m²**
Zemes platība:	**8.60 ha.**
Ērtības:	**Blakus ezeram, Krāsns apkure, Kūts, Šķūnis**

Cena: 35 000 €

NEKUSTAMIE ĪPAŠUMI PIE JŪRAS, UPES, EZERA - dzīvokļi, mājas, zemes · Join

En Anna · 21 April 2022 ·

Pārdod zemi ar ezeru Stāmerienā, Gulbenes novadā, kopējā platība 8ha.

Teritorijas ziemeļu daļa ietilpst Pogas ezera sastāvā. Teritorijas rietumu daļa robežojas ar ezerā ietekošo Pogupi.

Lieliskas piebraukšanas iespējas (renovēts Gulbene -Balvi autoceļš) blakus atrodas asfaltēts ceļš līdz Stāmerienai, līdz zemes gabalam aptuveni 150m grants seguma ceļš.

Zemes vienība atrodas gleznainajā Stāmerienas ciemā, kas pazīstams ar saviem vēstures un arhitektūras apskates objektiem. Līdz Stāmerienas pagasta centram aptuveni 1, 5 km. Apkārtni veido atsevišķi stāvošu viensētu apbūve, lauksaimniecības un meža zemju teritorijas. Ciems ir attīstījies- uzbūvētas daudzīvokļu mājas, bērnudārzs.

Vecstāmerienas ciemā atrodas pagasta pārvalde, bibliotēka, pamatskola, atjaunotā krāšņā Stāmerienas pils, kas ir viens no visvairāk apmeklētajiem tūrisma apskates objektiem Latvijā, vēsturiskais šauraslieżu vilciens Gulbene- Alūksne, viesu nams „Sonāte", Aleksandra Ņevska pareizticīgo baznīca, pārtikas veikali, komercobjektu apbūve, sociālās nozīmes objektu apbūve, tautas nams, pludmale, izklaides kuteris, kurš kursē Stāmerienas ezerā.

Pogas ezers ir bagāts ar zivīm, caurtekošs, savienots ar blakus esošajiem Stāmerienas un Ludzezeru. Ludzezera krastā atdodas viesu nams Vonadziņi. Līdz Gulbenei 13 km.

Kadastra numurs - 50880080281

Cena 27500

Vairāk informācijas rakstot ziņu.

Muižas traktiera ēka, Gulbene

Īpašumi › Māja › Gulbenes nov. › Stāmerienas pag.

Īpašuma veids	Māja
Darījuma veids	Pārdod
Istabu skaits	16
Telpu platība	632.6 m²
Zemes platība	14100 m²
Īpašuma ID	M-6

45 000 €

71 €/m²

SŪTĪT ZIŅU

Nekustamo īpašumu konsultants

Ivars Rubenis

+371 2733 0022

Skaistā vietā Ludzupes krastā starp Stāmerienas un Ludza ezeriem atrodas kādreizējās Stāmerienas muižas traktiera māja.

1802.gadā Vecgulbenes muiža kļuva par baronu fon Volfu dzimtas īpašumu, no kura 1809. gadā, atdalot daļu zemes, tika izveidota Stāmerienas muiža. Stāmerienas muižas apbūve sākusi veidoties 19. gadsimtā. Lai gan nav zināms precīzs ēkas būvniecības laiks, inventarizācijas objekta plānojums, laukakmens mūra ārsienu konstruktīvais risinājums un būves konstrukcijās pielietotie būvmateriāli atbilst 19. gs. vidū/otrā pusē Vidzemē būvētu krogu ēku piemēriem, kuros tika lietoti šķeltu laukakmeņu mūri ar ķieģeļu mūra malām, ailu apmalēm un pārsedzēm, guļbūves sienu fragmenti stadulu sienās starp mūra stabiem. Šķelto laukakmeņu mūra javas šuves saķīlēja ar laukakmeņu šķembām. Sākotnējais, iespējamais Stāmerienas traktiera (kroga) plānojums sastāvēja no kroga (dzīvojamās daļas) un divām stadulām – viena zemnieku pajūgiem, otra vācu kungu pajūgiem. Dzīvojamajā daļā, gar kroga galveno fasādi bija izvietotas trīs atsevišķas kroga telpas, kas tika sadalītas starp zemniekiem un vācu kungiem – katrai kroga telpai bija veidota atsevišķa ieeja no galvenās fasādes un ieeja stadulā no kroga telpas. Kroga vidus telpā bija noeja uz pagrabu. Uz mezonīnu kāpnes bija blakus telpā. Gar kroga pagalma fasādi bija mazākas istabiņas – "vācu kungu kambari" un saimniecības telpas – virtuve, noliktava, krodzinieka istaba. Vēlākajos laikos ēkā izvietojās pagasta pārvalde un tautas nams.

Apkārtējā teritorijā atrodas vairāki kultūrvēsturiski un tūrisma objekti, t.sk., Stāmerienas pils. 200 m attālumā ir Gulbenes - Alūksnes bānītis.

Mājai ir nepieciešams kapitālais remonts, t.sk., jumta nomaiņa. Ēkā ir uzsākti remontdarbi, t.sk., veikta konstrukciju atjaunošana un daļēja būvmateriālu sagāde. Jaunajam īpašniekam ir iespēja izstrādāt un mājas projektu pēc saviem ieskatiem. Mājā ir 16 telpas un kopējā platība vairāk kā 630 m^2, taču pēc projekta izstrādes to skaits var ievērojami palielināties. Mājai ir veikta arhitektoniski – mākslinieciskā inventarizācija un kultūrvēsturiskā izpēte.

Pie īpašuma pieved asfaltēts ceļš, turpat ir arī veikals un autobusa pietura.

Šāda veida nekustamie īpašumi ir lieliski piemēroti, lai ierīkotu viesnīcas, viesu mājas vai brīvdienu mājas. Tāpat īpašums ir piemērots dzīvošanai vienai vai vairākām ģimenēm.

SIA „Valmieras ūdens”, Reģ.Nr.44103033608
Rūpniecības iela 50, Valmiera, Valmieras novads, LV-4201
Tālrunis 64226000, E-pasts: info@valmierasudens.lv
testēšanas laboratorija
Grīšļu iela 6, Valmiera, Valmieras novads, LV-4201, tālrunis 64220609

EN ISO/IEC 17025
T-237

TESTĒŠANAS PĀRSKATS Nr. 536/2026

08.09.2026.

Klients: **SIA "Saldūdeņu risinājumi"**, reģ. Nr. 44103135690
Adrese: Kalna Plūči, Vaives pagasts, Cēsu novads, Latvija
Objekts: **Stāmerienas ezers**
Paraugu ņemšanas mērķis: Kvalitātes kontrole
Paraugu ņemšanas plāns: Saskaņā ar pieteikumu
Informācija par testēšanas paraugu:

Parauga identifikācijas Nr.	Parauga ņemšanas laiks	Parauga veids	Ņemšanas vieta	Daudzums
536-1-26	18.08.2026.	Virszemes ūdens Paraugs piegādāts sasaldēts.	Stāmerienas ezers U1	0.5 L

Laboratorija nav atbildīga par klienta sniegtajām ziņām.

Paraugu ņemšana: Paraugu ņemšanu veicis klients.
Metode: klients nav norādījis.
Paraugs pieņemts laboratorijā: 04.09.2026. 09:35
Testēšana: sākta 08.09.2026., pabeigta 08.09.2026.

Testēšanas rezultāti

Nosakāmais rādītājs, mērvienība	Testēšanas metode	Testēšanas rezultāts ar nenoteiktību[1]
Parauga identifikācijas Nr.: 536-1-26		
Nkop., mg/L	APHA Standard Method 4500 NO_3^- B	0.93 ± 0.06
N/NH_4^+, mg/L	LVS ISO 7150-1:1984	0.026 ± 0.001
N/NO_3-, mg/L	LVS 339:2001	0.20 ± 0.02
N/NO_2-, mg/L	LVS ISO 6777:1984	0.0018 ± 0.0001
Pkop., mg/L	LVS EN ISO 6878:2005 p. 7	0.020 ± 0.001
P/PO_4, mg/L	LVS EN ISO 6878:2005 p. 4	<0.007

[1]Rezultāti, kas mazāki par metodes detektēšanas robežu (MDL), uzdoti ar zīmi „<“. Rezultāta nenoteiktība tiek uzdota tad, ja rezultāts ir lielāks vai vienāds ar kvantitatīvi nosakāmo koncentrāciju (LQ). Uzrādītā nenoteiktība ir paplašinātā nenoteiktība, kas aprēķināta, izmantojot pārklāšanās koeficientu 2, kurš nodrošina apmēram 95% ticamības līmeni.

Testēšanas rezultāti attiecas tikai uz konkrēto testēšanas paraugu.
Testēšanas pārskata reproducēšana nepilnā apjomā nav atļauta bez testēšanas laboratorijas rakstiskas atļaujas.

Laboratorijas vadītāja Anita Šomase e-Paraksts

DOKUMENTS PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU UN SATUR LAIKA ZĪMOGU